REVISTA DE CATALUNYA

Director: ANTONI ROVIRA I VIRGILI

Volum IV	*Barcelona, febrer 1926*	Any III - N.º 20

Al marge d'un volum d'Història

(El volum III de la "Història de Catalunya" de Rovira i Virgili)

CADA vegada que ha aparegut un volum de la *Història nacional de Catalunya*, de Rovira i Virgili, li hem dedicat un comentari. Ara que ha aparegut el volum III, no solament no volem trencar aquest costum, sinó que volem afermar-lo en un comentari més vast.

L'empresa de llençar-se a escriure la història de la nostra terra amb gran extensió, sembla arriscada, indubtablement. Les dificultats qui s'oferien eren impressionants, i la por de l'inconegut les augmentava. Les exigències dels historiadors i erudits havien esdevingut més rigoroses, i àdhuc les del públic intel·lectual. Les dues provatures fetes en el segle passat, vistes de lluny, ens apareixien tan llastimoses! Potser més del que ho són en realitat. A mesura que els estudis històrics es desplegaven, si d'una banda algunes incògnites desapareixien, d'altra banda es tenia una més clara consciència de la infinitat de les qui havien d'ésser aclarides. La monografia erudita apareixia com a sol mètode de treball. Força monografies, destinades a estudiar casos molt concrets, fragmentació enorme de la història del nostre poble, aquesta era la norma que semblaven haver-se imposat els historiadors-erudits de les joves generacions. En les generacions anteriors, de les quals algunes figures ja han desaparegut, no fou intentada la plasmació total de la Història de Catalunya. Però es concebien les monografies amb amplada de límits. És el cas dels primers membres i col·laboradors de la Secció històrico-arqueològica de l'Institut d'Estudis Catalans: Miret i Sans amb els seus estudis sobre *Les Cases dels Templers i Hospitalers a Catalunya*, sobre *El vizcondado de Castellbó*, amb el seu *Itinerari de Jaume I*; Puig i Cadafalch

amb *L'Arquitectura romànica a Catalunya;* Brocà amb la seva *Història del Dret català;* Botet i Sisó amb *Les Monedes catalanes;* Ferran de Sagarra amb la *Sigillografia;* Rubió i Lluch amb els *Documents per a la història de la cultura catalana migeval.*

Però el propi Rubió inicia ja un altre mètode qui tindrà seguidors; i és el de la publicació d'una sèrie de monografies qui, encadenant-se, formaran una extensa obra monogràfica. Així ha anat treient a la llum el conjunt d'estudis sobre la història dels catalans a Grècia, des de *Los navarros en Grecia y el ducado catalán de Atenas*, fins a *Els darrers prohoms catalans*, i *La conquista de Tebas por Juan de Utúrbia*, examinades recentment en la crònica d'Història i Erudició, passant pel petit volum de "L'Avenç", i per les llargues monografies publicades dins l'"Anuari de l'Institut d'Estudis Catalans", per no citar-ne d'altres. Totes aquestes monografies i les qui seguiran segurament, formaran una monografia total sobre *La Grècia catalana.*

Dins l'anomenada "Escola de Rubió i Lluch", aquesta tendència és la que ha predominat. Una de les seves figures més representatives, Valls-Taberner, qui s'ha especialitzat en l'estudi de l'època comtal, sovinteja la publicació de petites monografies sobre qüestions relatives a aquells temps. De vegades la fragmentació de l'estudi arriba a un tal extrem que el seu autor en forma un recull de *Notes*, algunes de les quals tenen la llargària de mitja plana.

Com a mètode de treball, té aquest l'avantatge de poder donar a conèixer ràpidament els resultats de les investigacions, i de posar-los immediatament en circulació. Té, en canvi, l'inconvenient de no donar una visió de conjunt dels esdeveniments que enfoca, i d'exigir, en realitat, que l'autor de les petites monografies, quan doni la seva tasca d'investigació per finida, les refongui totes i construeixi, ell mateix, la monografia total.

Tot i aquesta objecció que es podria fer a un semblant mètode, el preferim; sempre, naturalment, que no respongui a una mena de laxitud o d'atonia, i a la mancança d'ambició àdhuc en els projectes.

Però, per això mateix que la tendència actual és aquesta, i que fins els erudits, historiadors i arqueòlegs que representen la tendència a les grans monografies, tenen, tanmateix, una extensa bibliografia de petits estudis, convé que vingui de tant en tant l'historiador qui els aprofiti i els resumeixi. Alguna cosa en aquest sentit representarà la publicació de les Cròniques catalanes, on el comentari històric a períodes de vegades força extensos, exigeix la utilització de tot el repertori bibliogràfic que hi fa referència. Molt representaria també l'arreplec sistemàtic de tota la bibliografia relativa a la nostra història, i molt representa una història general de Catalunya. L'activitat munificent del senyor Rafael Patxot s'adreça, segons tenim entès, a la realització d'aquell immens

arreplec. L'obra de Rovira i Virgili ens forneix la història general de la nostra terra.

Aquells qui qualificaven de prematura la tasca que emprenia el nostre amic, invocant el fet que hi havia encara molta de feina monogràfica a realitzar abans d'arriscar-se en una obra de conjunt, oblidaven que, àdhuc admetent l'exactitud de llur objecció, una Història de Catalunya de vastes proporcions, feta per un escriptor qui tingués entre les seves qualitats la d'una gran capacitat de treball, la qual li permetés de no deturar-se davant del nombre ingent d'obres a consultar; la d'una gran intuïció crítica qui li permetés de valorar-ne l'aciençament, àdhuc sense aprofundir en el tema; la d'una gran capacitat de síntesi qui li permetés d'extreure'n la substància; la d'un estil clar i vivent qui sabés mantenir tensa la narració, al llarg de sis grossos volums, havia de prestar un gran servei a la ciència històrica catalana, després de mig segle que cap Història de Catalunya no havia aparegut d'unes semblants proporcions. Aquest gran servei havia de consistir, almenys, a donar-nos una visió neta i total de l'estat en què es trobava la nostra bibliografia històrica i una base per a futures investigacions i desenrotllaments. En altres termes, a dir-nos: la Història de Catalunya que, amb els elements de què disposem avui, es pot fer, és aquesta.

Parlo, naturalment, de la utilitat que podia tenir per als historiadors i erudits. Des d'altres punts de vista la seva utilitat era indiscutible, puix que ella venia a substituir, en les biblioteques de la nostra gent, les Històries de Catalunya de Víctor Balaguer i Antoni de Bofarull per una altra què, àdhuc en el cas de no reeixir completament, les superaria de molt.

Però és el cas que Rovira i Virgili ha demostrat no solament posseir totes les qualitats abans esmentades, que ningú no li discutia, sinó també la profunditat de treball històric que alguns no li sospitaven. Ja en el primer volum, en l'estudi de la prehistòria catalana, aquesta qualitat va sobtar; i si algun retret s'insinuava fou més aviat el de mancança de síntesi. Aquell aprofundiment en qüestions qui, com les prehistòriques, havien d'ésser forçosament poc familiars a Rovira i Virgili va fer concebre grans esperances per al moment en què s'endinsés en la nostra història nacional. I aquestes esperances no han resultat decebudes. En la recensió que, del volum II, vàrem fer en les planes d'aquesta revista, indicàvem que es tenia, tot llegint-lo, una mica la sensació que si Rovira i Virgili havia escrit la història de la Catalunya romana i de la Catalunya visigòtica era perquè hi venia obligat pel pla de la seva obra, però que des que entrava a estudiar la Catalunya carolíngia hom sentia que l'autor es trobava ja en el seu element. Aquesta impressió que llavors insinuàvem, no ha fet sinó afermar-se amb la lectura del volum III, qui abraça la història de la civilització catalana dels temps carolingis i del

segle x, i la història dels comtes hereditaris i dels primers comtes independents fins a les darreries del segle XI.

I no solament aquelles esperances no han restat decebudes, sinó que totes les qualitats de Rovira i Virgili, com a escriptor i com a historiador, treballant damunt de la bibliografia relativa a l'època comtal, ens han donat una sorpresa, i és aquesta: l'estudi d'aquella època es troba en un estat més madur del que hom imaginava. En altres termes: tot i les llacunes i les foscors qui existeixen en la història dels temps comtals, aquelles són una mica menys vastes i aquestes una mica menys denses del que els historiadors mateixos sospitàvem.

Així veiem com Rovira i Virgili, sense cap investigació personal damunt la documentació, utilitzant solament les monografies publicades, soluciona problemes, els quals d'altres historiadors, manipulant els mateixos elements que ell manipula, no havien aconseguit solucionar, i que fins, de vegades, no havien fet sinó enfosquir.

Un cas característic en aquest aspecte és el relatiu a la genealogia de Guifré I. L'opinió de Calmette, a causa del prestigi científic d'aquest historiador, gaudia del respecte i gairebé de l'acceptació dels historiadors catalans. Ell sosté que la hipòtesi que suposa Guifré el Pilós nét de Borrell d'Ausona ha d'ésser abandonada, i proposa per al nostre comte l'ascendència del comte d'Aragó Asnar Galí, el qual seria pare de Sunifred d'Urgell i, en conseqüència, avi de Guifré.

Però Rovira i Virgili, amb una simple observació fa vacillar aquest edifici. En aquella època, com en d'altres, era costum de repetir els noms dins les famílies. El nom de Borrell, avi de Guinidilda, muller de Guifré I de Barcelona, apareix dins la família comtal barcelonina. A Aragó, entre els successors del comte Asnar Galí, apareix ben sovint el seu nom, fins al punt que en el segle IX alternen els Asnar Galí i els Galí Asnar: Asnar Galí I, Galí Asnar I, Asnar Galí II, Galí Asnar II. Qué ho fa, doncs, que mai no aparegui aquest nom entre els seus descendents de la branca catalana? Això sol ja és suficient per a mirar amb recel la genealogia donada per Calmette. Rovira afegeix encara: "Si comparem les dues sèries de noms, la de la família comtal d'Aragó i la de la família comtal de Barcelona i altres comtats catalans sortits de la mateixa soca, hi veurem una diferenciació ben clara. Els noms més freqüents i característics de cada una de les dues sèries no es troben en l'altra. A la casa comtal d'Aragó no coneixem Sunifreds, ni Guifreds, ni Borrells, ni Sunyers. Solament és conegut un Miró en la quinta generació. A la família de Guifré el Pilós no hi ha Asnars ni Galís. Per aquest costat, no veiem res que indiqui, entre les dues famílies, la catalana i l'aragonesa, cap parentiu. Tampoc en trobem indicacions en els testaments, ni en les donacions i altres escriptures, ni en les relacions personals, ni en

eis fets polítics. Tot això ho hem de declarar molt anormal, si acceptem de ple la genealogia assenyalada per Calmette" (1).

Veieu amb quina senzillesa d'argumentació fa trontollar Rovira i Virgili la tesi de Calmette: aquella senzillesa qui no pot menys de fer-nos exclamar en casos semblants: Com no s'havia acudit això als historiadors que s'han ocupat d'aquesta qüestió i qui han hagut d'examinar la genealogia proposada per Calmette?

Posat ja, amb tanta de raó, en el camí de la malfiança, Rovira i Virgili es pregunta: Té aquesta genealogia algun punt vulnerable, insegur? I amb la mateixa simplicitat posa de relleu l'indret per on pot enrunarse completament la tesi de Calmette. Es funda aquesta en el fet que una tal Eilon apareix en dos documents com a tia paterna de Guifré, i en un altre document com a filla del comte Asnar Galí. De manera que — ve a raonar Calmette — si Guifré el Pilós era fill de Sunifred d'Urgell, i era nebot patern d'Eilon, Asnar Galí qui era pare d'Eilon, havia d'ésser avi patern de Guifré i pare de Sunifred. Però, com fa observar Rovira, en els dos documents on apareix Eilon com a tia paterna de Guifré I, no es diu que aquesta dama sigui filla del comte Asnar Galí, i en el document on apareix una Eilon filla d'aquest comte, hi és alludida com a tia paterna d'un tal Witiscle, que no sabem qui era.

Resta, doncs, enrunada la hipòtesi de Calmette, mentre no es pugui demostrar que Witiscle era el propi Guifré (hi ha un document que demostra el contrari), o un seu germà o un seu cosí (2). En aquests tres casos, el Pilós resultaria nét d'Asnar Galí d'Aragó.

Però, en aquesta qüestió, Rovira no es limita a destruir: proposa una nova construcció, decantant-se cap a un origen carcassonès de la família comtal de Barcelona. Creu probablement encertada l'opinió de Vic i Vaissète, els quals creien que Sunifred d'Urgell, pare de Guifré I, era germà d'Oliba I de Carcassona. El dia que es descobreixi qui era el pare d'aquests personatges, s'haurà donat un gran pas en l'establiment de la genealogia dels nostres comtes. Ara com ara, cal deixar, d'acord amb el que diu Rovira i Virgili, un interrogant davant del nom i del llinatge de l'avi de Guifré el Pilós.

L'estudi sobre la història d'aquest comte és un dels més complets de l'obra de Rovira i Virgili. Constitueix una veritable sèrie de monografies, algunes de les quals ja són conegudes dels lectors de la REVISTA DE CATALUNYA. És tant més demostratiu de la seva manera de treballar, que els problemes semblants al que acabem d'examinar són abundosos en la història del fundador de la dinastia comtal barcelonina. Hi ha no solament el de la seva genealogia, sinó també el del seu nom i el seu so-

(1) Vol. III, pàg. 162.
(2) Ja ho va fer observar Roca i Ferreres en un estudi sobre *Wifred el Pilós*, publicat en la revista *La Renaixença*, any VII, vol. I, pàg. 347.

brenom, el de la suposada mort de Salomó, el de l'origen de l'escut de Catalunya, i altres de caràcter més o menys llegendari, al costat de qüestions històriques com la de si arribà o no al Camp de Tarragona o la de la data i forma de la seva mort.

Sentim un gran respecte per les llegendes històriques. Ens plau, doncs, de veure-les tractades amb respecte. Separades de la veritat històrica, si cal, si hi ha motius per a separar-les; però no com qui allunya amb menyspreu un intrús, sinó amb tota la cura de qui pren en les mans una vella relíquia i la col·loca en el lloc que li correspon. Hi ha historiadors qui en tenen prou per a sentenciar contra la veritat d'una tradició i per a declarar-la fora de la història, amb constatar l'aire novel·lesc o dramàtic dels fets que s'hi contenen. No cal dir com llur posició és falsa, i com demostren tenir de la vida una idea ben pobra i ben limitada; com si la vida no es complagués sovint a superar les més dramàtiques i novel·lesques produccions de la imaginació!

Gaston Paris, estudiant una de les més belles llegendes medievals, una llegenda nostra, la de l'Emperadriu d'Alemanya i el Comte de Barcelona, diu que cal tenir en compte les llegendes d'un poble, si volem conèixer-lo a fons, perquè si bé és veritat que la llegenda no ens explica el que fou aquell poble, ens explica sovint, en canvi, el que hauria volgut esser (1). I això, per a jutjar-lo, és un element indispensable. Observem, d'altra banda, que no és rar de trobar en la llegenda aquella noble idealització de la història que Alfred de Vigny demanava per a la novel·la històrica (2).

En aquest sentit la llegenda de Guifré el Pilós és perfecta, i des d'un punt de vista purament estètic figura segurament entre les més belles del món. La infantesa lluny de la seva terra, després de la mort violenta i traïdora del seu pare; les seves amors amb la filla del comte de Flandes, la seva tornada a Barcelona, disfressat de pelegrí; la presentació a la seva mare qui no l'havia vist des que petit infant va partir cap a l'exili i cap a l'orfandat, i qui el reconeix pel detall de tenir pèl en lloc on no sol haver-n'hi; la mort de Salomó de Cerdanya, assassí de Guifré de Rià, a mans de Guifré el Pilós qui venja així la mort del seu pare i deslliura el seu poble de la tirania de Salomó; més endavant, la independència del comtat respecte al poder franc i l'escut dels quatre pals vermells sobre fons d'or, donat a ell i al seu llinatge pel rei de França en la forma de tothom coneguda; tots aquests graons de la llegenda de Guifré constitueixen un desplegament brillant i heroic d'una personalitat qui, àdhuc despullada de tots aquests atributs, resta una figura històrica de gran alçada.

(1) Gaston Paris, *Le roman du comte de Toulouse*, 1.
(2) Prefaci de *Cinq-Mars*.

De vegades l'afany de rebutjar tot allò qui té un aire de llegenda mena els historiadors massa lluny, i més tard o més d'hora una reacció es produeix. No ens trobarem en presència d'un fet d'aquesta mena pel que es refereix a algun punt de la llegenda de Guifré I? Els més moderns historiadors no donaven crèdit a l'episodi de la mort de Salomó de Cerdanya a mans de Guifré. Però Calmette, com fa observar Rovira i Virgili, l'ha exhumat novellament. "Remarca Calmette que l'autor dels *Gesta Comitum Barchinonensium* fa de Guifré el Pilós, matador del franc Salomó, un heroi nacional. I aquesta llegenda representa en certa manera una veritat històrica, segons Calmette, el qual afegeix que si es pensa en l'antagonisme incontestable que revela la història del segle IX entre la població gòtica i els beneficiaris enviats del Nord, es pot creure que l'extraordinària fortuna de Guifré fou realment, als ulls dels contemporanis, com una revenja contra la dominació dels comtes i marquesos de raça franca" (1).

Diem, però, que àdhuc despullada dels seus aspectes llegendaris la figura de Guifré I resta una figura de gran relleu històric. El veiem, a través de l'obra de Rovira i Virgili, aparèixer com a principal reconquistador o repoblador de tota l'alta Catalunya, des de les valls del Ter i la Plana de Vich cap a ponent fins a les riberes del Segre, i en direcció a migdia fins al Montserrat i terres veïnes (2). El veiem avançant les seves armes fins al Camp de Tarragona; i aquest és un altre dels problemes als quals Rovira i Virgili ha trobat solució. Els historiadors qui se n'havien ocupat no havien fet sinó dur-lo per viaranys equivocats, per no haver tingut en compte unes dades que ja va publicar Pròsper de Bofarull en la seva obra *Los condes de Barcelona vindicados;* les quals dades, si bé adduïdes per aquest erudit amb vistes a altres qüestions, eren utilitzables en la qüestió debatuda. Ha estat Rovira qui les ha relacionades destrament i qui ha obtingut la resposta afirmativa a la pregunta que ell mateix es formula: "Arribà Guifré I al Camp de Tarragona?" (3).

Veiem també el comte Guifré, a través de l'obra de Rovira i Virgili, unint a la seva empenta guerrera una piadosa religiositat, que en aquells temps s'agermanava estretament amb l'obra de restauració del país. Així oferí la seva filla Emma al cenobi de Sant Joan de Ripoll o de les Abadesses que ell reedificà, i anà amb els seus fidels a aquella vall, la qual era llavors deserta, i en prengué possessió i la cedí a la seva filla, esdevinguda abadessa del monestir per autoritat reial. I la vall fou repoblada; s'hi construïren cases, corrals, molins; la terra, que era erma, fou con-

(1) Rovira, vol. III, pàg. 175.
(2) Pàg. 184.
(3) *Història nacional de Catalunya*, vol. III, pàgs. 184-191, i REVISTA DE CATALUNYA, vol. III, pàg. 459.

reada; s'hi plantaren hortes i vinyes. D'aquesta colonització sorgiren cinc viles i quatre vilars (1).

Oferí també el seu fill Raul al monestir de Ripoll, i assistí amb la seva muller Guinidilda, a la consagració del cenobi, festa solemnial, probable acció de gràcies per les seves victòries damunt dels sarraïns i per la pacificació de la terra. Així va oferir objectes del culte i llibres, esclaus i vassalls, i va dotar l'església amb nombroses i importants possessions en els comtats d'Ausona, Cerdanya, Urgell, Barcelona i territoris fronterers (2).

Tots aquests comtats i el de Girona-Besalú va aplegar Guifré I: "tota la Marca hispànica creada en la divisió de l'any 865", afirma Rovira, car ell es decanta a creure que al principi van restar fora de la dita Marca els comtats d'Empúries-Rosselló. Si en aquell temps, i encara fins a alguns segles més tard a la nostra terra, no hagués imperat el costum de repartir els estats, qui havien esdevingut ja hereditaris, el camí vers la unitat catalana hauria estat molt més ràpidament recorregut, i l'obra de reconquesta, empresa amb forces més solidaritzades, hauria pogut avançar molt més de pressa.

Com va morir Guifré I? Rovira ha fet també un detingut estudi d'aquest punt, tenint molt en compte la versió que en dóna l'historiador àrab Abenaian. Els textos d'historiadors musulmans referents a la Catalunya carolíngia han estat posats en circulació entre els nostres historiadors mercès principalment a l'esforç de Millàs-Vallicrosa. Ells fan força llum sobre alguns punts de la nostra història comtal. En aquest cas concret, sembla deduir-se'n que Guifré I va morir en lluita contra els sarraïns. Abenaian diu que fou ferit d'un cop de llança pel cabdill àrab Llop-ben-Mahomed. I si bé el nom del "senyor de Barcelona" indicat per aqueix fidedigne historiador és de difícil lectura, la data de la mort donada per ell, el fet de declarar-lo pare de Sunyer, fins i tot la interpretació *Aguifred* o *Guifred* que Millàs-Vallicrosa assenyala com a possible, fan molt probable que es tracti del *Pilós*. És clar que essent aquest l'únic text on es parla de la mort en batalla del comte de Barcelona és impossible de donar-ho com a un fet provat. Rovira addueix els casos del comte de Ribagorça Isarn i del rei d'Aragó Alfons I, personatges dels quals es dubta encara si moriren en la guerra. Hi ha també el cas de Pere el Gran. Si no tinguéssim més dades que les que ens forneixen alguns cronistes francesos i castellans hauríem de decantar-nos a creure que el rei Pere II fou ferit en el combat de Santa Maria d'Agost (1285) lluitant contra els francesos, i que de resultes de les ferides va morir. En general es pot dir que la mort en un combat d'un rei o d'un cabdill

(1) Rovira, *Història nacional de Catalunya*, vol. III, pàg. 193.
(2) Rovira, lloc citat, vol. III, pàg. 196.

important era un esdeveniment que impressionava (ara aquest cas no acostuma a donar-se) tan profundament el seu poble, que en cròniques, documents o inscripcions ha estat perpetuat. Poc hi ha cap dubte respecte a la mort de Pere el Catòlic a Muret. Per això ens fa una mica estrany que sigui un historiador àrab, fidedigne, però necessàriament parcial, l'únic a parlar-nos de la mort guerrera de Guifré. Bé és veritat que altres fonts on se'n parlés poden haver desaparegut.

Cal remarcar que Sanpere i Miquel ja havia utilitzat el text de l'historiador Abenaian. Les obres en què en parla o han restat inèdites o s'han perdut. Això ens confirma la idea que apuntàvem al principi d'aquest article. En la nostra història hi ha molt a fer, però tenim la impressió que, més d'una vegada, esmercem treball i temps a construir allò que ja era construït.Per això ens felicitàvem que una bibliografia històrica completa fos en vies de formació.

Si ens hem deturat una mica en l'estudi dedicat per Rovira i Virgili a la història de Guifré el Pilós, ha estat perquè és un dels que dins del volum III de la seva obra, ofereixen una més gran valor, així en el conjunt com en els detalls. Però els casos com els que havem esmentat es poden multiplicar. A cada moment trobem en la seva obra passatges del més gran interès, bé perquè un punt de vista nou hi sigui insinuat, bé perquè un problema històric s'hi solucioni, bé perquè ens hi sorprengui la constatació del grau de maduresa en què es troba ja una qüestió que hauríem cregut dubtosa, bé per la manera com els personatges hi prenen relleu. En aquest darrer aspecte ens semblen dignes d'esment, no solament la figura de Guifré I, sinó també les figures d'altres comtes catalans, i d'algunes comtesses. Borrell II, amb la seva política en faç del rei de França i del Califa de Còrdova; Ramon Borrell, anomenat "llum ingent de la pàtria", en un seu elogi fúnebre, i la seva muller, la bella i coratjosa Ermessenda de Carcassona, qui segons sembla arribà a acompanyar el comte en alguna expedició militar; Ramon Berenguer I el Vell, qui tant representa en la tendència cap a la supremacia del comtat de Barcelona i cap a la unitat catalana; Berenguer Ramon II, el Fratricida; Bernat Tallaferro, i alguns altres comtes catalans apareixen força definits de caràcter i d'actuació en l'obra de Rovira i Virgili. I això té molt de mèrit, tractant-se d'un període en què les dades psicològiques o físiques relatives als personatges són molt poc abundoses, i cal cercar-les ça i lla, de vegades no en les fonts narratives sinó en els documents.

Però no solament els sobirans prenen relleu en aquesta *Història*. Ben al contrari: Rovira sap bé que darrera un gran sobirà sovint no hi ha pas un gran sobirà, sinó un gran ministre o un gran conseller. Així parlant-nos de Ramon Berenguer I, escriu (1): "Hi ha indicis per sospitar que Ponç Bonfill March, jutge del palau, el mateix que, com veurem

(1) Vol. III, pàg. 495.

més endavant, tingué una part cabdal en la redacció dels Usatges, fou el preceptor de Ramon Berenguer I infant, i el seu conseller en la seva jovenesa. Així, molt del que succeí en els primers anys del regnat de Ramon Berenguer I, àdhuc el casament amb Isabel, seria obra de Ponç Bonfill, el qual deixà precisament de fer de jutge en actiu l'any 1035, el mateix de la pujada al tron del nou comte."

Per això Rovira s'esforça a fer prendre relleu a d'altres figures històriques: a magnats com Mir Geribert, qui volgué formar amb el Penedès un comtat independent; a jutges com Trasovadus i Madaxus; a dames com Dhuoda, muller de Bernat de Septimània, la qual va escriure un llibre per a l'educació del seu fill; com Emma, filla de Guifré I, abadessa del convent de Sant Joan; com Adalaisa, abadessa del mateix convent, identificada a tort amb la del *Comte l'Arnau;* com Inguilberta filla del comte Oliba, abadessa també de Sant Joan, *sceleratior inter meretrices,* segons la butlla pontifícia de 1017; a prelats com Fèlix, el bisbe heretge d'Urgell; com Teodulf, bisbe d'Orleans, "considerat com al més alt poeta del Renaixement carolingi", català també, segons les més grans probabilitats; com Garí, abat de Cuixà, el qual va donar tal anomenada al monestir, que allí anaren a retirar-se Pere Urseol, dux de Venècia, Sant Romuald, Joan Gradènigo i Joan Morosini, familiars del duc; com Gerbert, qui estudià a Catalunya, i a les relacions del qual amb els homes i les coses de la nostra terra dedica Rovira una extensa disquisició on aprofita oportunament, entre altres fonts, el notable treball de Nicolau d'Olwer sobre *Gerbert (Silvestre II) i la cultura catalana del segle X* (1); com Ató, bisbe de Vich, com Llobet de Barcelona, com Miró Bonfill, bisbe de Girona i comte de Besalú.

En el prefaci de la seva *Història* Rovira i Virgili ens parlava de com li era grat de produir les seves obres com en mig d'una baralla. Segurament aquest plaer no li haurà mancat en la producció de la *Història Nacional de Catalunya;* no solament perquè l'ha produïda en mig de les activitats combatives que exerceix, sinó perquè la construcció d'una obra semblant suposa una empenta audaciosa i representa una lluita continuada. Felicitem-nos que l'una i l'altra, unides, vagin aconseguint un triomf tan esplendorós.

FERRAN SOLDEVILA

(1) Rovira no es decideix ni en favor ni en contra de l'estada de Gerbert a Còrdova. Més aviat sembla dubtar-ne. Nosaltres ens decantaríem a no creure-hi, perquè ni Gerbert ni el seu deixeble Riquer no en parlen, perquè alguns del cronistes qui en parlen són de poca autoritat, i perquè l'historiador aquità Ademar de Chabannais qui diu que de primer Gerbert estudià a França i després a Còrdova, no diu en canvi, que estudiés a Catalunya. Ara bé, els estudis de Gerbert a Catalunya són considerats avui com a cosa segura; i s'explicaria fàcilment l'errada del cronista per una interpretació corrent del mot Hispània. Potser ell havia llegit o sentit a dir que Gerbert estudià a França i a Hispània, i com que Hispània era la terra de moros degué suposar que havia estudiat a Còrdova. Però el mot Hispània tenia també el sentit llatí de tota la península, i el propi Gerbert l'empra algún cop amb aquesta significació.

La qüestió fonamental de l'urbanisme: el país-ciutat

QUAN un hom deix de considerar la urbanització com l'art d'arranjar carrers i de posar-hi bombetes elèctriques, i, picant més alt, veu en ella un mètode de construcció de les ciutats, ha de reconèixer que l'urbanisme no és, solament, una tècnica que interessa exclusivament als tècnics. Estem a un temps, que la forma de les ciutats futures s'està creant; el cos de doctrina de l'urbanisme s'aferma, i les solucions lògiques del problema urbà s'imposen a totes les intel·ligències que en la urbanització treballen. Aquesta doctrina i aquestes solucions tenen repercussions socials molt fortes. Deixen d'ésser tècnica per a esdevenir cosa més humana i greu. Per això poden interessar als lectors de la REVISTA DE CATALUNYA.

* * *

La ciutat medieval, closa i limitada, llançava al camp, per dalt dels seus murs, les escombraries a cabassos. Avui, posada al mig del paisatge, la gran ciutat moderna llança als quatre vents les seves enormes secrecions, que són mortals per als camps i viles veïnes. En la guerra de la ciutat contra ço que la volta, les armes ciutadanes són fortes: les legions de cases avancen com a carros d'assalt, a rengleres espesses i formidables, que tot ho aixafen i esmicolen; com un gas de combat, les onades de barraques s'esmunyen de la gran ciutat i es fixen als vessants de les muntanyoles suburbanes; lluny, vora els rius, les instal·lacions industrials es claven, com a dards verinosos que la ciutat llança al damunt del paisatge; i fins i tot la gran ciutat engega com unes grosses *Bertes*, en forma de colònies estiuejants, que fan més mal que pedregada al lloc de fora on porten llur estrall urbà. Aquest quadro bèl·lic, literari i terrible, retrata la conducta de la gran ciutat el creixement de la qual no es sotmès a control superior, sinó al seu sol egoisme. És la ciutat contra

el paisatge. I aquests mals que dic que la ciutat escampa, poden ésser desordenats instintius, com els que causen els grans municipis negligents; però si la gran ciutat egoista és, endemés d'egoista i dura de cor, sàvia i ordenada en el seu creixement, aleshores no per això la guerra cessa, sinó que es fa més metòdica i més implacable. Per exemple, les grans ciutats que han fixat un *standard* de densitat d'habitació molt baix, com les 8 cases familiars per acre de la llei anglesa del 1919. En aquestes ciutats, on cada habitant de més fa créixer la urbanització de cent metres quadrats, el paisatge és envaït a corre-cuita i el camp passa a ésser ciutat — ciutat en fi, per clara i dispersa que sigui — amb una velocitat desconcertant. Si l'Eixample de Barcelona fos reconstruït a base de semblant densitat d'habitació, seria més de deu vegades més extens que no és ara: el paisatge dels volts de la ciutat seria envaït d'altre tant.

Aquest vell concepte de la ciutat, nucli isolat, indiferent a ço que el volta, és mort en urbanisme des de fa temps. El creixement de les ciutats per addicions perifèriques, ha exigit l'estudi de plans d'extensió i de previsió del futur que, naturalment, tenen en compte el país que volta a la ciutat. Però els teòrics de l'urbanisme, tot seguint l'examen d'aquests fenòmens de creixença, han hagut de constatar el vici que subsisteix en aquells plans d'extensió, els quals consideren, encara, la ciutat com un organisme-unitat, astre egoista al mig d'una mena de buidor intersideral, que es desinteressa de tot allò que no és la seva pròpia atracció i la seva pròpia vida. Aquell que hagi tractat de prop qüestions d'urbanització importants, coneixerà aquest estat d'esperit de *sacre egoisme*, que fa creure que l'interès de l'extensió de la gran ciutat és superior — infinitament superior, gairebé únic — en front de l'interès que ofereixen els terrenys d'agricultura i els petits nuclis d'habitació forana que volten la ciutat. Aquest estat d'esperit és condemnable, almenys perquè és passat de moda. Si donem al mot paisatge una significació complexa, que comprengui plans, boscos, aigües, indústries, mineria, agricultura, habitació, tràfec, etc., etc., direm, amb els urbanistes moderns, que la ciutat de demà no ha d'ésser més que un element del paisatge.

Damunt d'aquest paisatge, damunt d'un país, pot haver-hi més d'una gran ciutat. Cada una d'elles no és més que un element del paisatge. Segurament, si dins un territori extens no hi ha més que una gran ciutat, centre d'atracció, no faltaran ciutats importants a certa distància de la principal, endemés de viles i llocs que tenen llur vida pròpia. Cada un d'aquests nuclis és element del país com ho són els rius, les muntanyes i els horts: elements que han de tenir relacions mútues. En la concepció urbanista actual, res no és superior *per se:* tot ha de sotmetre's a una concòrdia, a una idea d'urbanització. L'adoració a la gran ciutat, monstre devorador amb tots els drets damunt els pobres veïns,

no pot resistir l'examen dels urbanistes. És el país el que cal organitzar o urbanitzar, donant a la paraula un sentit nou.

Els anglesos han anomenat *Regional Planning*, aquesta urbanització del país; els francesos en diuen *Urbanisation regionale*. Regió, tant vol dir comarca com gran país; tot depèn del cas. Però el *Regional Planning* vol sempre indicar que una idea de conjunt és aplicada sobre tot un territori al qual es vol fer viure harmònicament; i a aquesta harmonia es subjecten les gran ciutats, els pobles i tot el que al país es trobi.

La urbanització regional significa el tractat de pau entre la ciutat i el camp. Aquesta pau no pot ésser durable més que si dóna satisfacció a totes les necessitats i a tots els interessos en pugna. Un projecte d'urbanització territorial ha de salvaguardar els alts interessos de la cultura i de la vida civil, ha d'obrir camins còmodes per a l'espandiment de la indústria, però al mateix temps ha de preservar els terrenys agrícoles de les escomeses de l'edificació; cal que salvi els paisatges rústics de tota ombra de contagi ciutadà; ha de donar a l'habitació aquells espais on la construcció és més econòmica, la vida més sana i la circulació més fàcil. (Això a més de la multitud de condicions tècniques que ací no interessen). Socialment, la urbanització territorial es proposa d'ésser el fre de l'exagerada atracció dels centres de vida urbana, la limitació de la força d'aglomeració de les ciutats per l'únic medi que existeix: que és la dilució de l'energia d'atracció del nucli urbà per tot l'àmbit del país.

El sistema de transports ràpids és la base de tot projecte de pla territorial, perquè la descentralització o dilució urbana no vol dir altra cosa sinó la multiplicació de centres de vida civil — nuclis ciutadans de creixement limitat — que per a formar un conjunt orgànic han d'estar lligats uns amb altres per comunicacions extra-fàcils.

* * *

En les memòries del darrer Congrés internacional d'urbanisme, d'Amsterdam (1), el professor Schumacher diu que un projecte d'urbanització pot ésser considerat, no com un pla de ço que ha d'ésser edificat, sinó com un pla d'allò que ha de restar no-edificat. A Alemanya, segons el professor, hom espera una llei que permetrà "fixar els terrenys agrícoles", és a dir, que impedirà que els terrenys que als plans d'urbanització siguin classificats com a camps de conreu puguin esdevenir solars edificables. No es tracta de preservació d'espais lliures o parcs — un parc és part de la ciutat — sinó de protecció de les terres agrícoles. Aquesta preocupació per l'agricultura és essencial en l'estudi dels plans d'urbanització territorial. El lector català la compartirà sens dubte,

(1) *De Praeadvizen voor het internationaal Stedebouw Congres*. Amsterdam. 15 maig 1924.

perquè massa que veu els perills que per la puresa de la vida agrícola i per la netedat del paisatge tenen les infiltracions barroeres de la gran ciutat. Però no cal creure que la urbanització territorial tingui per objecte únic o principal ajudar els pagesos. A cada cas ajudarà a aquells que l'interès públic del territori demani. Així, a la Ruhr, on el pla d'urbanització regional cobreix 4000 kms. quadrats i comprèn 300 municipis, la preocupació industrial és la més viva. A la vall del Tàmesi (1), on deu ajuntaments s'han convingut per a l'estudi urbà de la regió, la preocupació ha estat la reserva de grans camps de joc i la disposició de zones habitables perquè així convé a la naturalesa i situació del territori, vora la immensa aglomeració de Londres. Cada país és un cas particular que cal tractar particularment.

Suposem el nostre país. Comencem per treure'ns del cap que tractem una qüestió absolutament teòrica i d'imaginació. No; l'envaïment desordenat del nostre paisatge no és una imaginació — cada dia ho serà menys, per a esdevenir més tangible. Estem portats pel camí de Bèlgica i Holanda, on regions senceres han arribat a no ésser ni camp ni ciutat, sinó un híbrid poc simpàtic de ciutat i de camp. Podrem estar anys o dotzenes d'anys, però és un camí pel qual haurem de passar. L'espectacle de confusió que veiem entre Barcelona i Badalona dóna una mostra del que és un país on les forces de la indústria, l'habitació i el tràfec estan deixades anar, sense control, contra l'agricultura i el paisatge. Paisatge, agricultura, tràfec, habitació i indústria, pateixen del conflicte desordenat en què es troben. Aquest mateix espectacle tèrbol ha d'escampar-se envers Terrassa, envers Sabadell, i, més tard, més lluny, empastifant-ho tot — si no ve un remei abans que el remei sigui inútil de tan tardà.

Preveiem el futur; si no, un dia vindrà que els forasters que entrin al nostre país s'esgarrifaran de trobar-hi un garbuix inextricable de fàbriques, pins, carreteres, pous de mina, hortes, cases, fils elèctrics, cementiris, etc., etc., entre els quals no restarà un pam de net. Catalunya ja no serà una bella terra, ni podrà ésser-ho mai més.

L'estudi de la urbanització territorial permet endegar aquestes activitats diverses i, de contradictòries com semblen ésser sovint, les fa concordants i col·laboradores. Per fer el que en podem dir un país-ciutat, no cal més que un treball de previsió — no d'execució —. Cal despendre intel·ligència, no fer obres. Un cop establert el pla territorial, ha d'haver-hi una enèrgica voluntat de fer-lo respectar, i prou.

Tota obra pública, tota concessió a particulars, tota línia de tràfec i tot permís d'edificació, ha de dirigir-se a l'execució del pla d'urbanit-

(1) Adams i Thompson: *Thames Valley Joint Town Planning Commitee Preliminary Report upon the Regional Survey.*

zació del país. L'obstinada aplicació del pla, el no modificar-ne res sense profund estudi, farà que, poc a poc, els elements que avui es combaten desfermats sobre el paisatge, s'ordenin i es respectin entre ells. Per això, repeteixo, cal tenir la voluntat de seguir de dret envers la direcció que el pla territorial indica: res de desviat, ni cap esforç que sigui perdut.

No essent necessari cap esforç econòmic seriós, per estudiar i aplicar un pla territorial, sembla que res no ha d'oposar-se a que aquest estudi sigui emprès i aquella aplicació posada en pràctica al nostre país, com ho ha estat a tants d'altres. La simple convivència de persones representants dels diversos elements — ciutadans, agriculturs, industrials, etc., etc.—dins d'un organisme tècnic que fos creat per a l'estudi de la qüestió, aclariria immediatament una sèrie d'aspectes del problema. Aquest organisme podria examinar successivament els punts principals de la nostra urbanització territorial, els quals, seguint l'opinió de Mr. Abercrombie, de la Universitat de Liverpool, haurien d'ésser: la disposició física del país; les fases del seu desenrotllament històric; les condicions econòmiques; la població i l'habitació; la salubritat; la circulació; els espais lliures o paisatges; els conreus; els serveis públics; les servituds de "zoning". D'aquest examen se'n deduirien les bases per a formular el projecte de pla territorial, que regularia l'establiment d'indústries, que reservaria les terres de conreu, les terres de bosc, que posaria límits a l'edificació i lligaria uns elements amb altres mitjançant una xarxa de transports feta amb els ulls posats en l'interès d'aquesta Catalunya-Ciutat que el nostre pla territorial representaria.

N. M.ª RUBIÓ I TUDURÍ

Arquitecte, Director
dels parcs públics de Barcelona

Un bibliòfil català del segle XV : En Pere Miquel Carbonell

MASSA sovint passem un poc de llarg davant els nostres homes de lletres dels darrers anys de la quinzena centúria. Època políticament dissortada, de divisions i decadència interiors, agitada per trastorns decisius en la història nostra, és cert que, espiritualment, apareix un poc incongruent als nostres ulls. I de tota manera, molts d'aquells escriptors foren actors i testimonis d'un dels canvis més radicals de la nostra vida literària. És llavors, en els dies de Joan II i Ferran el Catòlic, quan sorgeixen els nostres primers llatinistes influïts del Renaixement, i quan la impremta entra a Catalunya. Als escriptors que, com Bernat Metge o fra Antoni Canals, posaven el major esforç de llur habilitat literària en la imitació o traducció en llengua catalana de Ciceró o Sèneca, succeeixen uns emuladors, un poc provincians és cert, dels humanistes italians, però erudits, arqueòlegs i per damunt de tot llatinistes. Ells traslladen a Barcelona amb algún retard, mes amb engrescament de neòfit, el cartejar retòric i l'afany per la fama literària dels seus mestres d'Itàlia.

Absolut i desconcertant és el divorci entre la realitat històrica on es movien, i el pla de fantasies erudites on vagaven amb el desig i la imaginació. Així com Alfons *el Magnànim*, enlluernat per l'Itàlia, s'oblidà de Catalunya més d'un cop, molts d'aquells escriptors ens semblen totalment desarticulats de la tradició de la terra. Res no diran a molts d'ells les commocions populars, que avui qualifiquem de tràgiques, perquè foren estèrils, del regnat de Joan II. Si la simpatia que despertava el Príncep de Viana trobà ressò en els versos del bon Joan Fogaçot, no faltà un Joan Berenguer de Masdovelles qui disculpés la política que l'empresonava, perquè *regne divís, és desolat, perdut.* D'igual manera i anys més tard, el Cardenal Margarit exaltarà en son *Paralipomenon* el sentiment d'unitat que els Reis Catòlics representaven. Gent que per llur ofici o per llurs càrrecs vivien del favor reial, refermaven per egoisme la ten-

dència cesarista que marcava el termòmetre polític de l'època, contra la qual en va lluitaven les ciutats, representants dels estaments menestrals i burgesos. Sense adonar-se'n potser, puix conservava viu el sentiment racial, bona part de la nostra aristocràcia intellectual perdé el sentit de les veus del passat i preparà el moment de desorientació literària que desintegrà la nostra cultura.

A l'historiador Pere Miquel Carbonell (1434-1517), nascut a la Plaça Nova de Barcelona i arxiver del Rei, no li podria fer hom però massa retrets en aquest sentit. El seu càrrec d'arxiver, el qual va exercir des de 1476, i la seva curiositat retrospectiva, l'acostaren tant a la font evocadora del passat de la terra, que es decidí a compilar en *vulgar català* les seves *Cròniques d'Espanya* (Barcelona, 1546). Reialista convençut i afalagador, no esperem però trobar en ell ni una espurna d'aquella interpretació de la història, bategant de patriotisme, que permet a En Boades ocupar un lloc d'honor en la sèrie dels nostres cronistes. Esperit de curta volada i encara eixelat per l'erudició pedantesca. son estil no tindrà mai ni vibració ni força suggestiva; home vanitós i cúpid, donarà més valor a les seves preocupacions familiars o burocràtiques o a les seves investigacions, per ell pomposament vantades, que als grans esdeveniments històrics dels que fou mut testimoni. Però és precisament per tal afany de notorietat que avui Carbonell se salva de l'oblit.

No voldria exagerar els seus mèrits, però trobo injust el judici despectiu que ha merescut modernament de molts dels nostres crítics. No hem de demanar-li ço que no podia donar: comprensió generosa i intelligent de la vida. En canvi, si cerquem l'ambient per a un capítol de la història de la cultura en forma de comentari minuciós, no quedarem pas decebuts. Jo no diré que dels seus escrits surti revelat un savi, però és innegable que s'hi pinta un curiós diletant: fatxendós, malfiat, pueril, xerraire, ressò de petites xafarderies, però extraordinàriament pintoresc.

Un caire presenta de gran modernitat, que fa que molts de sos pecats li puguin ésser perdonats. i és la seva gran amor als bons llibres, sentida amb una vanitat infantil i reflexiva alhora, que dona cert atractiu regust a l'intent de refer la història de la seva biblioteca. Temps ha que el tema m'havia interessat i recollia materials per tractar amb certa amplitud el que ara sols puc apuntar en forma breu i necessàriament incompleta.

Les *Cròniques d'Espanya* d'En Carbonell, són una arreplega abigarrada, on la Crònica de S. Joan de la Penya, de la qual en tenia un manuscrit, avui a la Nacional de Madrid, i la del rei Cerimoniós, es barregen amb records i fets personals i disquisicions indigestament erudites. Però molt més vius d'interès són els textos aplegats per Manuel de Bofarull sota el títol de *Opúsculos inéditos del cronista catalán P. M. Carbonell*

(Barcelona, 1864-65). Sobretot els fragments llatins, copiats molts d'ells del gruixut manuscrit existent avui a l'Arxiu Catedral de Girona, són de gran valor per endevinar el que Carbonell representava en la vida literària barcelonesa del seu temps. És allí on el veiem sota un aspecte més favorable, sostenint una notable correspondència literària amb juristes com Francisco Casassaja i Joan Vilar, mestre a Bolunya (1459-61), bibliòfils com fra Guillem Fuster, de Sant Jeroni de la Murtra, o erudits com Teseu Valentí o Jeroni Pau, son cosí i mentor, familiar d'Alexandre VI, i el primer dels nostres hellenistes. Tots eren amics seus, com ho foren també En Joan Peyró, protonotari reial, *vir etsi hispanus, latinus* (1), qui juga un paper tan decisiu en la introducció de la impremta a Barcelona, l'ardiaca Lluís Dezplà, padrí d'un de sos néts, i molts dels lletraferits per ell caracteritzats, tot imitant la manera del Fazio, en el seu tractat *De viris illustribus catalanis.* Entre aquells homes tan doctes, era celebrada la seva *litterarum aviditas* i molts d'ells li demanaven el parer de la seva erudició. A tots contestava amplament i amb elegància, amb aquell to afectadament efusiu usat pels humanistes quan mútuament es comunicaven llurs troballes. "Vergonya tinc, li deia a Joan Vilar, que les meves lletres hagin pogut ocasionar-te tedi, i si així és, digna't d'insinuar-m'ho, car mai, oh suavíssim preceptor, he menyspreat la teva mirífica doctrina."

Aquestes epístoles, una a una les copiava i col·leccionava En Carbonell, anotant-les unes voltes gramaticalment a tall de *domine;* altres barrejant-les en sos manuscrits amb les banalitats que la vida diària li suggeria. Moltes d'elles ens permeten veure al desnú la veritable psicologia d'aquell home que sols mostrava als contemporanis el costat més apersonat i decoratiu del seu temperament, mentre que en el secret de la seva *taberna notularia* (2), i portat per la seva grafomania, s'entretenia a salvar per a la posteritat les seves xacres i petiteses morals. I la llengua llatina dona un estrafolari aspecte de maduresa reflexiva a les confidències més còmiques i personals del cronista. Ell bé prou que fa constar sempre els seus títols de *regius archivarius et notarius publicus Barcinone atque ubique terrarum ditionis domini regis;* però darrera d'aquest èmfasi, el veiem fent ganyotes com un tipus molieresc, malaventurat en el matrimoni. "*Libero lectulo, nihil jocundius*" (3), exclama un dia en mig d'un gran luxe de cites clàssiques; "*nemo libris et uxori deservire potest* (4), escriu un altre al marge d'un seu manuscrit.

És que les preocupacions familiars limitaven els seus somnis d'erudit; remembrant-les deia al rei Ferran el Catòlic, que si ell les sapigués

(1) Baró llatinista, encara que espanyol.
(2) Botiga notarial.
(3) Res més alegre que un lliure llit.
(4) Ningú no pot servir la muller i els llibres.

"no permetria yo passar tanta fretura e estigués en tanta congoxa com estich per lo casar que he de tres filles, e no tinch manera de dotarles.". Però a tot es sobreposava, i encara que fos *re uxoria captus* (1)", dia i nit no desitjava altra cosa que adquirir la doctrina dels homes ilustres *et nihilominus scribere semper et legere, quae mihi solatia sunt ingentia* (2)."

Notable era, en efecte, la seva llibreria si la judiquem per les restes que fins avui n'he pogut descobrir furgant en diverses biblioteques, i per això hom comprèn que, tot emparant-se en el seu prestigi, un curiós llibreter de la nostra ciutat fes passar la innocentada més graciosa de què han estat víctimes els nostres bibliòfils (3).

Era molt bon calígraf i n'estava joiós, i pacientment transcrivia en bells pergamins els autors clàssics que no podia comprar, o omplia d'anotacions marginals les obres que llegia. Per tal de salvar-les, escriu en un manuscrit: *"O domine bibliopola seu librarius! huius codicis nichil de extremis scindatis neque tangatis, quia sic mihi libet hec folia inrotunda et inequalia remanere, ne littere in ipsis extremis posite evanescant"* (4). *Indignus librorum transcriptor* s'anomenava, però no tot era en ell amor a la ciència, sinó precaució ètica, *ne mulierosus persisterem* (5). "I això no ho dic sense raó, afegia, perquè la meva natura és molt libidinosa, i sé del cert que si no m'hagués donat a copiar i compondre llibres, m'hauria embolicat en molts pecats. Per això els dies de festa em dedico a l'escriptura o a l'estudi, refugiant-me a casa meva en la vida solitària, perquè el meu cor no sigui pertorbat per les vanitats, ofenent així la majestat de Déu."

El llibre que conec transcrit per Carbonell en una data més reculada, és el Salusti que, contenint les històries *de conjuratione Catiline i de bello Iugurthino*, porta avui el núm. 448 dels manuscrits de la Biblioteca de Catalunya. Dos mesos durà la tasca , i el 29 de juliol de 1472 és datada la subscripció a Barcelona, *urbe tamen memorata undique tam per mare quam per terram hac in tempestate obsessa existente* (6). La mà d'En Carbonell, més sensible al fred (7) que a les inquietuds de la guerra, escrivia la seva millor lletra, mentre que el rei Joan II tenia estretament assetjada la nostra ciutat, on començava a sentir-se fretura

(1) Presoner del matrimoni.

(2) I malgrat tot, llegir i escriure sempre, que em són els gaudis majors.

(3) El llibreter Antoni Palau fingí que la diada dels Innocents es subhastaria a casa seva un bon lot de llibres de la biblioteca de P. M. C. i en publicà el catàleg. Era una fantàstica llista de vells llibres catalans d'aquells que mai no surten al mercat.

(4) Oh senyor llibreter! no toqueu ni talleu els marges d'aquest còdex, car així desiguals em plau que romanguin els seus fulls, per tal que no desapareguin les lletres escrites en les vores.

(5) Per no persistir a ésser femeller.

(6) Essent assetjada la ciutat per mar i per terra en aquesta adversitat.

(7) "Per causa del fret, la mia ma... ha scrit... no axi be com ha scrit.. stant calda" (*Opúsculos*, I, 85), observava, per disculpa, en certa ocasió.

de queviures. D'on tregué l'original de la seva còpia? Coneixia els manuscrits de Salusti que la biblioteca de la Seu d'Urgell i la de Tortosa posseïen en el segle XII? Recordi's que l'Eiximenis en el c. 601 del *Dotzè del Crestià* cita sempre Salusti de segona mà i l'anomena *gran poeta*...

L'any de 1475 marca el punt més alt de les seves aficions clàssiques i la biblioteca d'En Carbonell ja era força notable i envejada. En ses cartes a fra Guillem Fuster, parla sovint de llibres i no sense vanitat oferia al seu corresponsal, qui anteriorment li havia retornat el *Fazio de dictis et factis regis Alfonsi*, "*codices alios insuper digniores qui tuo semper servicio presti sunt ac parati*" (1). Aquest mateix any s'escrivia amb En Jeroni Pau, qui era a Roma, sobre l'ortografia del mot *Barcino*, i a la lletra eruditíssima del seu savi cosí, responia corroborant la seva opinió amb el resultat de les recerques epigràfiques fetes "*in antiquissimis marmoribus Barcinonis et Tarraconis, intra oppida vetera reconditis*" (2). El manuscrit gironí ja esmentat conté moltes làpides copiades d'En Carbonell i una nota allí escrita ens assabenta que des de 1479 col·leccionava *omnia epigrammata que ab urbe Roma ad me mittit doctissimus ille vir Hieronymus Paulus*. Recordem ací, fent-li honor, el nom d'En Bernat Boades, també historiador, qui havia estat a Roma i fou el nostre primer epigrafista.

En 1476 Carbonell era nomenat arxiver reial. Aquest fet bifurcà la vocació seva, la qual des de llavors s'encamina preferentment als estudis històrics, allunyant-se un poc dels purament clàssics. No fou lliure de desenganys el seu nou treball: "yo bat les mates e altres prenen los conills", deia malencònicament en certa ocasió. Però seguia sempre comprant llibres.

Era son costum escriure-hi sempre al peu del colofó una llarga nota, sovint en lletra vermella i epigràfica, posant el seu nom i el dia i circumstàncies de l'adquisició del llibre, i acabant amb el mot *telos* en lletres gregues. El mateix feia en els llibres copiats d'ell, "*non arrogantia aliqua, ut plerique asserunt, sed aequo animo in exemplum posteris*" (3). Es veu que aquesta dèria, així com la que tenia d'omplir d'anotacions els marges, trobava els seus rifetes i contradictors. Mireu com se'n defensava en son exemplar del *Supplementum cronicarum* de Felip de Bergamo (Venècia, 1492), avui a la Biblioteca de la Universitat: "*Pleraque in hoc libro ac in aliis libris meis scribere latius libuit, ad anime mee consolationem, que certo scio non omnibus placebit. Quod non est mihi cure, nam unusquisque sensu suo vivit... Quandoquidem aliqua die,*

(1) Altres còdexs, més dignes encara, sempre aparellats al teu servei.

(2) En els antiquíssims marbres reçòndits en els vells carrers de Barcelona i Tarragona.

(3) No per cap vanitat, com molts diuen, sinó amb ànim senzill, per exemple de la posteritat.

aut velint aut nolint ii obtrectatores susurratoresque tacebunt" (1). I en efecte, no deixà córrer mai el seu costum, que li venia de lluny; ja en 1475 demanava a l'esmentat fra Fuster que li compongués un epigrama llatí on figuressin el seu nom, ofici i pàtria per posar-lo en els seus llibres *(Opúsculos,* II, 363), i en conec dos més d'inèdits que li foren dedicats amb igual objecte per Jeroni Pau i Alexandre Geraldinus Amerinus.

De vegades les subscripcions van acompanyades de curiosos comentaris. Un dia, essent ja vell de 77 anys, torna a veure el magnífic exemplar de Sèneca (Nàpols, 1474; avui a la Biblioteca de la Universitat), que en 1486 havia regalat al convent de St. Francesc, i el troba *deturpatum et male tractatum.* No pot contenir-se i esplaia en el mateix llibre la seva indignació: "*Quis stultus fecerit, nescio. Si tempus Deus mihi dederit, reparabo postea, quamquam nullus coenobii frater reparare voluit cum sua desidia*" (2). Com se'l devia estimar aquell llibre! Tres anys després d'ésser publicat, l'havia comprat a Barcelona de mans del llibreter Antoni Ramon Corró, cremat com heretge per la Inquisició uns anys més tard, i del qual el mateix Carbonell havia de recomptar la tràgica fi. Car l'havia pagat i encara el féu illuminar i relligar "*maiore multo pretio*". En efecte, el foli primer porta una bella capllletra i a baix de plana hi ha pintat un escut amb dos peixos blancs sobre camp d'or, dins d'una corona de llorer. En 1486 el regalava a fra Francisco Segarra, O. M., per la llibreria de St. Francesc de Barcelona.

No fou aquest l'únic llibre d'En Carbonell que hi anà a parar. El mateix any li dedicava l'actual manuscrit 20-3-16 de la Universitat; en 1481 li feia ofrena de la versió d'Herodot del Valla i en 1495 li regalava *ex voto* el *Supplementum cronicarum* (Venècia, 1486). Un i altre es troben avui a la Universitària, on n'hi ha d'altres d'En Carbonell sense que es faci constar el convent on foren regalats. Diu Villanueva *(Viage,* XII, 112) que alguns els veié en la llibreria dominicana de Santa Caterina, i també n'hi ha que més aviat semblen provenir del Carme o de Sant Josep. Al nostre Seminari hi he vist un Campanus (Roma, Euch. Silber, 1495) que comprà En Carbonell en 1501. A Girona, a la llibreria de S. Domingo, Villanueva (XIV, 165) ne trobà també uns quants, un dels quals, el Plaute (Venècia, 1472), és avui, no sé com, a la Universitat de Barcelona. També n'hi ha a Tarragona i a l'Escorial i fins a Dresden. Fins ara, tinc preses directament notes d'uns trenta incunables i manuscrits de la llibreria d'En Carbonell, sense comptar els manuals que d'ell guarda l'Arxiu de la Corona d'Aragó; encara podrien

(1) Moltes coses he escrit en aquest i altres llibres meus, per consolació del meu esperit, que ja sé que no agradaran a tothom... ço que no em preocupa, perquè cadascú viu segons son sentir... De tota manera vindrà un jorn que, tant si volen com no, hauran de callar aquest crítics i murmuradors.

(2) No sé qui és el nici que això ha fet. Si Déu em dona temps, ho adobaré, encara que cap dels frares del monestir, amb la llur desídia, ho volgué fer.

afegir-s'hi els 16 títols que en 1501 es féu comprar a la fira de Lió, i els que fins ara no m'ha llegut de descriure per mi mateix. El manuscrit de Girona ja esmentat, contenia en un foli un catàleg, fet en 1484, d'alguns dels seus llibres, però fou tot empastifat de negre potser perquè portava títols prohibits. Amb paciència he arribat a desxifrar-lo quasi del tot i em proposo de publicar-lo un dia.

Carbonell mateix escampà en vida seva bóna part de la seva llibreria entre les de diversos convents. El reconstruir-ne el catàleg fóra una vindicació que devem a la seva memòria. Avui aquestes notes meves, no tenen altre objecte que excitar els nostres bibliòfils a donar notícies dels llibres d'En Carbonell que els siguin coneguts o que posseeixin.

Potser sembli una mania de bibliotecari la meva simpatia per aquell home. Però no devia ésser pas tan buida la seva amistat quan tot un Jeroni Pau l'honorava amb la seva confiança. I qui sap la importància de les seves relacions literàries amb els erudits d'Itàlia! Prova que les sostenia i ben corals,és el bonic i ignorat epigrama que en dístics llatins li dedicava Laurentius Lippius en la seva raríssima traducció de les *Helieutica* atribuïdes a Oppianus, impresa a Colle en 1478. No em puc estar de copiar aquest desconegut homenatge al nostre conciutadà:

Non arcere meos intra vivaria pisces
possum. Ceruleis jam spatiantur aquis.
Non satis est liquidis Arni colludere mundis,
et Thybridis Tusco dissiluisse vado;
non satis Adriaci tentare pericula ponti
et qua Tyrrheni labitur unda maris,
Oceani refluos capitis sulcare meatus
et Gaditanis repere litoribus.
Querite Barchinonem musis belloque superbam!
Si licet in sicca ponere corpus humo,
Petrus reptantes fulva spectabit harena.
Demulcens blanda lubrica terga manu,
gaudebit madidas pelagi lustrare cohortes,
et sparsos toto gurgite pisciculos.
Aegeos, dicet, pisces, per marmor Hiberum,
Lippius, antiquam duxit in Hesperiam (1).

JORDI RUBIÓ

(1) No puc deturar els meus peixos dins de llurs vivers, i ja s'esbargeixen en les aigües blaves. No en tenen prou de jugar en les pures aigües de l'Arno ni de saltironejar per la mar toscana del Tíber; ni tampoc d'assajar els perills de la mar Adriàtica, per allà on s'esmuny l'ona de la mar Tirrena; ni de solcar les boques refluents del cap de l'Oceà, ni d'arrossegar se per les platges gaditanes.

Cerqueu, doncs, Barcelona, superba per les muses i la guerra! Si us és permès de posar el cos en la seca terra, En Pere esguardarà els que s'arrosseguen en la roja arena. Mentre afalagui amb blana mà les humides esquenes, es gaudirà d'examinar els molls exèrcits de la mar i els peixets espargits per tot l'abisme. Dirà: "Vet aquí que Lippius ha portat per la mar ibèrica els peixos de l'Egeu a l'antiga Hespèria."

De l'homenatge a Russinyol

La festa de Sitges

SITGES, la blanca i la blava, ha servit novament d'escenari a la consagració de Santiago Russinyol. Aquesta vila, suau i claríssima, que té la seva imatge caracteritzada pel color de les seves cases i dels seus patis, ha estat merescudament elegida per als sojorns íntims d'alguns dels nostres artistes i literats. Totes les virtuts del mediterranisme ornen la vila de Sitges, asseguda en cadira baixa vora la mar. Ni massa aprop ni massa lluny de Barcelona, Sitges és un jardí discret per a esbargiment i repòs espirituals dels homes de la ciutat gran.

En un romiatge de cordialitat, la multitud catalana va fer acte de presència a Sitges el diumenge dia 10 de gener, per a completar la decoració de la festa. El cel era indecís; però cap al migdia s'aclarí, i els raigs de sol dauraren lleument la barba blanca de l'homenatjat. Vell ja pels anys i per les xacres, Santiago Russinyol, com a pintor i com a comediògraf, conserva la frescor de la jovenesa, i així el seu cor, ni envellit ni endurit, es troba en comunió de sentiments amb el jovent nostre que acudí a proclamar l'admiració de Catalunya per aquest català assenyalat.

Les suspicàcies i les malícies que els esperits neguitosos havien volgut acumular sobre l'homenatge, s'esvairen a Sitges, com els núvols d'aquell matí. L'homenatge no va ésser excessivament solemne, ni excessivament joiós. Això és el que esqueia a Russinyol; això és el que escau al nostre poble. En l'ànima catalana el seny es mescla amb la ironia, la virtut de la ponderació es mescla amb l'impuls de l'esplai. En els bons catalans racials, aquestes dues qualitats es limiten i es corregeixen mútuament per harmonitzar-se en un equilibrat conjunt. El nostre seny ha d'ésser somrient, i el nostre mig-riure ha d'ésser intel·ligent. No ens convenen ni la tivantor ni la contorsió. Ni la tristesa misantròpica, ni l'alegria esbojarrada. El cel net i la mar blana dels bells dies catalans, el ritme i l'optimisme de la nostra vida, tenen en la vila de Sitges

un símbol presidit per la figura bondadosament patriarcal del creador del *Cau Ferrat.*

La festa de Sitges és una altra prova de la intercomunicació del nostre poble i els nostres artistes i literats. Catalunya és un dels països del món on les diferències de classe, de casta i de professió són menys acusades. Els homes d'ofici intel·lectual conviuen amb la multitud, i aquesta dóna el seu afecte a les figures cabdals del nostre art i de les nostres lletres. En altres llocs, les úniques figures intel·lectuals més o menys populars són els polítics. A Catalunya els poetes i els dramaturgs, els escultors i els pintors i els músics, arriben així mateix a la popularitat. Entre la selecció i el poble hi ha el llaç d'un amor cordial i hi ha, sobretot, la comunitat dels sentiments, adés indefinits, adés concrets, que a uns i altres mouen i encenen.

En aquesta coincidència de la selecció i del poble radica una de les més poderoses forces de Catalunya. L'obra de l'escriptor, del literat i de l'artista multiplica la seva eficàcia quan aconsegueix entrar en l'esperit popular. I el poble que té oberta la seva ànima a l'obra dels escollits, troba en aquesta un instrument de perfecció moral i una veu de l'esperit que no mor.

Vós, Russinyol, el de l'abundant barba blanca i el dels ulls una mica humits, el del posat senyorial i el de la veu amiga: podeu estar ben segur que el nostre poble ha comprès les vostres obres i us ha comprès a vós mateix. I precisament perquè us ha comprès, no us ha exigit entusiastes apologies de l'ideal, ni violentes malediccions, ni crits de passió. Accepta de bon cor allò que vós li podeu donar i li heu donat: l'alegria del viure, feta més gustosa amb un pols de malenconia, i l'amor a l'art, a un art humanitzat pel sentiment. En paga i senyal de la vostra obra i a honor de la vostra vida, els catalans us han fet companyia en la bona vila de Sitges, la de les cases blanques i la dels patis blaus.

ANTONI ROVIRA i VIRGILI

L'homenatge a través de la Premsa

Apleguem a continuació algunes de les més interessants notes periodístiques a què ha donat ocasió l'homenatge a Russinyol celebrat a la vila de Sitges. Del conjunt d'aquests fragments en surt força ben definida la personalitat humana, artística i literària de l'agregi pintor-escriptor.

Russinyol i Mallorca

El mateix diumenge de l'homenatge de Sitges, *El Dia* de Palma de Mallorca, dedicà a Santiago Russinyol la primera plana del seu número, amb articles de Gabriel Alomar i Joan Alcover i versos de Miquel Ferrà.

De l'article de redacció traduïm els següents paràgrafs:

"Russinyol ha produït molt com a escriptor i com a pintor. Amb escasses preocupacions de forma. Hom no troba virtuosisme tècnic en la seva executòria; però sí molta humanitat, molt sentiment i molta gràcia espontània.

El teatre de Russinyol i la pintura de Russinyol cal sentir-los més que analitzar-los. El judici més exacte i comprensiu de les seves obres el farà sempre el "crític humà" més que el "crític intellectual". De Russinyol pot dir-se que escriu perquè viu. De molts intellectuals, que viuen perquè escriuen. Russinyol escriu com un humà. Molts altres com "divos". Russinyol posa cordialitat i simplicitat on tant de pseudo-intellectual posa pedanteria i afectació.

Estem segurs que Mallorca considera "seu" Santiago Russinyol i que, ja que no en matèria, ha de sentir-se present en esperit a l'homenatge."

Joan Alcover publica en el dit número d'*El Dia* un breu article, "El tribut a Russinyol", que traduïm:

"En l'actual tribut a Santiago Russinyol hi ha quelcom de reacció vuitcentista.

Entre els grans sobrevivents de les generacions anteriors cap amb més títols per imposar-se. Durant llargs anys, els qui presumien d'exquisits, no el tractaren amb l'atenció deguda. No ho necessitava. La facúndia meravellosa d'aquest nabab de l'art seguia triomfant, en comunicació contínua amb el públic.

D'aquesta tebior no va patir Mallorca. El poble i els intellectuals; Sòller, Valldemosa, Palma, l'Associació de la premsa, van tenir a gala de retre llurs homenatges a l'egregi artista. I el nostre Ajuntament, fent honor al seu ministeri representatiu, posà el segell de la ciutat a les manifestacions de la consciència popular. Vaig ésser honorat amb l'encàrrec de portar la veu de l'illa, i en parlar de Russinyol, vaig afirmar amb general assentiment, l'ambició de proclamar-lo *nostre*.

Considereu, doncs, avui que la bella Sitges bull d'entusiasme entorn del famós *Cau Ferrat*, de quina faisó tan espontània anirem en esperit a unir-nos a la multitud de romeus, no sols per devoció, ans encara per egoisme.

Ja que no podem afegir res a la glòria de Russinyol, aspirem a participar dels seus reflexos, proclamant en l'hora present els vincles que l'uneixen a Mallorca."

Reproduim ara, traduït també, l'article de l'Alomar: "En l'homenatge de Catalunya a Russinyol":

"Catalunya tributa avui a Russinyol l'homenatge d'una consagració definitiva. En la bona accepció clàssica del mot, podríem qualificar-la de coronació, com es deia en aquell segle XV espanyol inflat de Renaixement.

Quan un escriptor arriba a la plenitud de la seva glòria, assoleix els honors de personificar el seu poble i la seva raça. Així avui Santiago Russinyol sentirà que les simbòliques branques de llorer i roure en coronar el seu front, coronen la genialitat de Catalunya que en ell ha pres encarnació i forma viva. Tal succeí, un dia històric, amb Àngel Guimerà, el poeta el cos del qual desfilà fa poc més d'un any entre un silenci eloqüentíssim on semblava oir-se la confidència profunda dels esperits.

El tribut d'admiració a Russinyol, transparentant la poderosa reafirmació catalana, tindrà avui a la deliciosa Sitges una alta significació, ulterior a la seva pròpia solemnitat externa. L'home que mereix portar damunt el seu front aquest reflex, prova que ha sabut fondre els valors subjectius de la seva obra amb una interpretació collectiva superior a la seva mateixa vidència personal.

Però, com a concentració de catalanitat, té un mèrit singular. És la compensació i l'escusa dels defectes de la seva raça. Sobre aquella mediocritat cautelosa i tímida que hom s'ha donat a anomenar seny, o sigui "cordura" en el pitjor dels sentits, i que molts incauts han volgut presentar com la fonamental virtut catalana, Russinyol ha deixat caure la rialla purificadora, la burla sana, eternament jovenívola. Contra aquella personificació molieresca del *Senyor Esteve*, destinada a la immortalitat, Russinyol ha rehabilitat a Catalunya la llança quixotesca, l'amor per les belles illusions; i ha gosat a cridar, joiosament, el sant i senya dels escollits. Abaix el sentit comú!

Pintor de jardins propicis a l'ensomni, n'ha fet el refugi de l'esperit contra la mesquinesa utilitària dels miops d'ànima. L'empresa del seu escut artístic podria ésser : el jardí contra l'hort.

Russinyol va unit per sempre als millors records de la meva joventut. No podent desfilar avui amb ell pels dolços carrers de Sitges, cap al seu *Cau Ferrat*, llegat admirable d'una noble vida, li trametro des d'ací un abraçada d'admiració i afecte superior a totes les expressions vulgars."

Miquel Ferrà ha dut a les planes del diari mallorquí uns versos sonors:

"Per molts anys, poeta artista de la pipa i els pinzells!
A la festa jubilosa tots hi som, joves i vells.

A la vila que el groc Greco passejava en processó,
de la gent de Barcelona vos declaren gran pintô.

Catalunya vos corona d'olivera i de llorer:
jo vui dur-hi de Mallorca una branca d'ametller.

Russinyol, cor de bohemi, que tothom heu estimat:
En Peret, el senyô Esteve i el seu fill qui l'ha matat,

ex-votaires i pallassos amb el nas pintat de guix...
Català de Valldemossa, de Montmartre i del *Boul Mich*,

la nostra Illa de la Calma, que ha tingut mig cor de vós,
també avui vos canonitza, Santiago gloriós!

Quan les copes per vós s'alcin sobre el mar del *Cau Ferrat*,
el blau verd de les onades aguaitau per un forat.

D'un país de blaus ensomnis, amagat a l'horitzó,
que es diria pintat vostre, vos riurà la visió.

Sentireu una pau verda i un silenci de sembrats,
i un misteri de flors blanques dins els aires encantats;

i a ple sol, damunt les aigües, la remor suau dels pins,
i els xiprés parats qui resen coronant els vells jardins;

i el poblet, en l'ombra blava, dins un mar de taronger,
i damunt el ponent rosa fumaroles d'encenser...

D'un alè de primavera sentireu el dolç refrec:
serà el cor de la nostra illa que us envia son batec."

Mossèn Llorenç Riber, a *La Veu de Catalunya* (13 de gener) es plany que en la festa de Sitges no hagi ressonat la veu de Mallorca. I diu que ell l'hauria substituïda per aquella gentil poesia de Joan Alcover:

"Un dia tu arribares, de pols esblanqueïda
la roba de bohemi, pelegrinant pel món;
no com aquells que naixen i passen per la vida
sens voler sebre on són.

Ardit, la pipa als llavis, i pàllida la galta,
tu anaves onsevulla que l'art trobés hostal;
un poc amarg el riure, l'ànima un poc malalta
de febre d'ideal.

Vingueres per una hora de *flirt:* en la ribera
la tenda aplegadissa fixares per un jorn:
mes, fores com un hoste que es casa amb l'hostalera
i diu: Ja no me'n torn!

Tu no la vols com altres, febril, atrafegada;
tu no l'esperoneges terrible com qualcú.
Si dorm, també somnia; i tal com és t'agrada
i li agrades, tu.

Les ànimes fonguéreu en místic desposori;
i en retirança doble els fills que van naixent
llur fesomia escampen i triomfen en l'empori
de l'art gloriosament...

La teva llar n'has feta de l'illa predilecta;
de tos millors ensomnis ella és el si matern;
i mai s'havia vista com ara en el reflecte
de ton mirall intern:

Mirall on la natura m'apar que s'aurioli,
com una Monna Lisa d'espiritual dolçô.
Tu en la viventa flama del sol, aboques l'oli
de l'íntima llusió..."

Mossèn Riber conta els seus records personals del temps de l'arribada de Russinyol a Mallorca:

"A l'hora que arribà En Russinyol a Mallorca, jo era molt jove. Començava el segle present. Als mallorquins bocabadats, En Russinyol vingué a mostrar la seva estatura patrícia, la seva baronívola bellesa i aquella ufana barba de bronze entre la qual començava a filejar algún bri d'argent. En aquest començ de segle, els catalans havien portat a l'illa beatífica i endormiscada vents de renovació i d'inquietud. En Joaquim Mir s'embriagava de llum en les braves cales pollensines, i tenyia de sa pròpia sang el roquissar de la Calobra. En Gaudí era entrat dins la Seu i amb el seu braó de Cíclop removia la immensa pedrera del cor central i revelava la casta bellesa que ell havia entrevist de la Catedral, tota nua. En Russinyol pintava per tot arreu: per Alfàbia, per Biniaraix, per Pollensa; escrivia sobre les taules de *Can Tomeu* i es pas-

sejava pel Born admirat de tothom, *alt un pam més que els altres*. Amb els cabells al vent i amb la barba d'homes feréstecs, En Russinyol i En Mir pujaven, en les llurs estades a Pollensa, gairebé totes les tardes al *Castell del Rei* per veure d'allà dalt estant, entre les ruïnes venerandes, sota la corba dels arcs gòtics que ja són caiguts per no aixecar-se mai més, la posta del sol, com una flor groga que caigués i anés a soterrar-se davall el mar bellugadís. La posta del sol des de la miranda del *Castell del Rei* és un dels bells espectacles que poden veure els ulls humans. En aquella hora, flairen els rossos pinars de Formentor que evoquen aquell vers d'annunzià:

Foreste bionde, come donne bionde..."

Russinyol, liberal

A *La Campana de Gràcia* escrivia "Paradox" (Marius Aguilar) el dia abans de l'homenatge:

"Demà, guiats per la bandera ja històrica, plena de tradició literària, del *Cau Ferrat*, en plena joia lluminosa de Sitges endomassat, anirem darrera d'En Santiago Russinyol, rodejant-lo de cordialitat amistosa i de fervorosa admiració. Fa trenta anys, Russinyol entrava a Sitges amb el cabell negre i una dotzena d'amics. Demà hi entrarà amb el cabell blanc i centenars d'amics, que representaran tot Catalunya.

Seran evocades les jornades "modernistes" del segle passat. Serà exaltada l'eficàcia de tota l'obra d'En Russinyol en el renaixement català. Seran ponderats els seus jardins. Seran elogiats els seus llibres. Serà tot un homenatge al seu esperit. Nosaltres, de la nostra corona de llorer—perquè creiem que ara a Russinyol li escau una corona de llorer — triaríem una branca per dedicar-la a En Russinyol, home lliberal.

A l'home lliberal? — es preguntaran alguns. Certament, En Russinyol no ha estat candidat d'esquerra, ni ha pujat a la tribuna dels mítings populars, ni ha fet campanyes, ni s'ha inscrit a cap partit, però la seva actitud sempre ha estat d'home lliberal, malgrat les ironies que certes anècdotes del radicalisme li han suggerit. En ell, el contacte amb els tipus populars, l'aproximació amb el poble, és lliberalisme. La repugnància per les fórmules i els academismes, lliberalisme. Tota la seva vida, lliberalisme.

Del senyor Esteve s'ha volgut fer el tipus simbòlic del prosaic, sòrdid i reaccionari, i En Russinyol n'ha protestat. El senyor Esteve — ens va dir un dia — era lliberal i per lliberal l'hem de tenir, perquè el meu avi, del qual jo vaig agafar molt matisos per a fer el senyor Esteve, va lluitar per la llibertat, arribant a capità de voluntaris lliberals. Fins quan s'ha tractat del seu homenatge, ha demanat que fos lliberal, és a dir, sense carrincloneries oficials i sense encarcaraments, a l'aire lliure i en mig del poble.

A l'homenatge, no hi hauríem parlat del lliberalisme de Russinyol. Ací si. I ho és, primer, a *L'Avenç*, fa trenta tres anys, on va començar a escriure, i ho és a *L'Esquella de la Torratxa*, la republicana, on En Russinyol escriu permanentment."

Russinyol i València

En *El Mercantil Valenciano* (12 de gener) escriu E. B.:

"Amb el seu ample xamberg que parla de gallardies, amb la seva barba poblada que inspira respecte, en la seva mirada clara on brilla tota l'expressió de la seva ànima bona i en els llavis un mig-riure lleument irònic que la contemplació dels contrastos de la vida li inspiren, ha passejat moltes vegades pels carrers d'aquesta ciutat de València la seva figura pròcer l'alt pintor i poeta Santiago Russinyol.

De sobte se'l veu pels nostres carrers, i les mirades de la gent es deturen en ell, i els llavis diuen amb una mescla en la qual entren el respecte, l'admiració i l'afecte: "— És Russinyol". Russinyol, l'home que ha immortalitzat en els seus quadros el nostre ciutadà jardí de Montfort, els bells jardins de Xàtiva, el qui ha sabut trobar en els nostres camps aquesta hora somniadora en què plantes, caserius, terres i cel deixen al descobert llur ànima viva, i el qui ha sabut fer, no sols això, ans encara interpretar-la amb tots els seus matisos, amb tot el seu perfum, amb tota la seva poesia, i l'ha plasmada en la tela per a sempre.

Com no estimar València a Russinyol i com no estimar Russinyol a València?...

I així com ell ha sabut sorprendre en la naturalesa valenciana tota la gama del color i tot el seu esperit, així també, observador artista de la vida, les seves obres literàries, escrites en el seu fort, sonor i sà idioma català han travessat totes les fronteres..."

En altre diari valencià, de tradició terral, *Las Provincias* (9 gener), Ed. L. Chàvarri escriu:

"Russinyol veié a València el matís poètic del paisatge; el matís profundament poètic i somniador, ensems que riquíssim en elements de color i de tècnica. València, "soldana", noble i espiritual, lluny de l'anècdota d'espardenya i de la naturalesa salvatge: això veié el pintor-poeta. L'hora fervent dels calvaris, les mil ombres acolorides reflectint intensos matisos, les meravelles de llum en jardins i en grups d'arbres aparentment inextricables... això era interpretat pel gran pintor amb tècnica nova, convicció original, alhora poderosa i delicada.

Això no era un procediment, una manera d'art; era, en tot cas, una estètica sentimental, a la Ruskin, que feia dependre la tècnica de l'emoció; per això en els quadros de Russinyol no s'acostuma a veure-hi igualtat de procediment (sobretot en l'època a què fan referència els records presents) perquè cada emoció del paisatge, distinta, nova, necessita una llibertat de medis també pròpia i renovada contínuament.

. . . . . .

Quan Russinyol diu d'un quadro que és "L'hora fervent", això ens fa veure que el paisatge és... una oració; una oració d'art, com les que l'ànima de l'artista sap pronunciar meravellosament amb els pinzells. Per a aconseguir aquesta emoció del paisatge cal ésser, a més d'un gran pintor, un gran poeta. I aquesta és la doble qualitat feliç que es dona en el gran artista, gràcies a la qual ha expressat un aspecte de València que fins a ell fou desconegut.

Els calvaris, les sèquies, els pinars, les aristocràcies de la nostra vida valenciana, com les ha sabut veure Russinyol fins en el més humil recolze d'un sender camperol, sense haver de recórrer a la gasetilla, a l'anècdota més o menys pintoresca!

I després, a la nit, revivia entre els seus amics de *Las Provincias* els bons moments d'humor, de descans espiritual, i sorgia el matís eternament jove d'aquest esperit sempre en tensió i sempre sensitiu.

Altres vegades es retirava a un extrem de la nostra casa, s'abstreïa davant les quartilles... i sorgien obres escrites on el temperament de l'artista anava deixant emoció, emoció sempre, fecunda, inexhaurible, tant amb els pinzells com amb la ploma."

Russinyol i el Rosselló

Els catalans del Rosselló s'han associat també a l'homenatge. Al diari de Perpinyà *L'Indépendant*, aparegué el dia 10 de gener, en lloc preferent, un article d'Horaci Chauvet, del qual traduirem alguns fragments:

"El bon Santiago Russinyol, el de l'esguard clar i la barba florida, que Léon Daudet, que fou el seu gran amic del Barri Llatí, anomena el Príncep dels catalans, serà avui objecte d'un homenatge públic. Trens especials transportaren la munió dels seus admiradors a Sitges, vila marinera veïna de Barcelona, cèlebre pels seus magnífics clavells, on Russinyol instal·là fa temps un petit Museu de ferros absolutament únic en el món.

Car Santiago Russinyol és, no sols un novel·lista, periodista i autor dramàtic: és també i sobretot artista. És conegudíssim com a pintor de paisatges, especialitzat en els parcs i jardins, i com a antiquari. És un home de gust tant com un home de fèrtil esperit.

... Té l'aspecte d'un Alfons Daudet que hagués "posat" el Faune; hom és guanyat de cop per la dolçor del seu mirar i per la seva simpatia radiant. I com que és un contaire exquisit, vivent, captiva de bon principi els seus interlocutors. L'esperit que a mans plenes llança en els seus llibres brolla d'una font talment abundant i fresca, que vessa en totes les seves converses...

Santiago Russinyol no ha escrit mai sinó en català: d'altres només han sabut treure trivialitats d'aquesta llengua, quan han tractat de divertir el lector; ell, ha agilitzat tan bé el seu instrument lingüístic, l'ha modelat tan bé a la fina ironia del seu pensament, que ha publicat en català veritables obres mestres de l'humor com *L'alegria que passa*, *El poble gris* i *L'Auca del senyor Esteve*, per no citar sinó les principals obres gaies de la seva copiosíssima producció literària (ha publicat una seixantena de novel·les i obres teatrals.)"

Després, diu Horaci Chauvet, caient en un malentès, que el nom Rusiñol no té res de català, i parla d'anomalia ètnica. No, no és això, estimat Chauvet. El cognom de l'autor d'"El místic" és tan català, que no ho pot ésser més. I el mateix cal dir del seu segon cognom: Prats. Es només la gràfia el que no és català en *Rusiñol*. Per això s'imposa la gràfia Russinyol. Com pot equivocar-se en aquest punt un rossellonès que de segur sap de cor la cançó d'*El rossinyol?*

Al final del seu article, remarca Chauvet que Russinyol és de formació intel·lectual francesa, i que s'assembla molt més per les seves obres a Rabelais que a Cervantes.

La significació de Russinyol

Al diari *Tarragona* ha publicat "Oliveri" (Domènec Guansé) un bell article sobre Russinyol. Heu-vos-el ací:

"Russinyol és avui l'home més representatiu de Catalunya. Si de Carner pogué dir Rovira i Virgili que és un tros de terra catalana fet esperit, de Russinyol pot dir-se que és un tros de terra catalana fet bellesa, que passeja pel món la seva alegria mediterrània.

Amb Russinyol Catalunya té un meravellós ambaixador del seu esperit. Per mediació de les seves comèdies, traduïdes a múltiples idiomes, el món sap de les nostres tristeses i de les nostres alegries, de les nostres realitats i dels nostres somnis. Però l'esperit de Catalunya, Russinyol, gran viatger, l'ha dut ell mateix pel món: tot els qui han conegut Russinyol — i Russinyol té amistats a tot arreu — estimen per Russinyol a Catalunya: tots canten les nostres cançons i coneixen els nostres artistes.

L'obra de Russinyol és avui la més popular de Catalunya. No necessita comentaris ni exègesis. De Russinyol, al contrari del que succeeix amb molts dels nostres artistes i escultors, tots hem llegit un llibre, tots hem somniat un dels seus jardins, tots hem llegit les seves mil anècdotes jocundes. Tota l'obra de Russinyol oscilla entre la melancolia i l'alegria. Russinyol riu per a no emocionar-se massa. Però en el centre de la seva obra hi ha sempre la seva perenne devoció per la bellesa. D'aquesta amor ha sorgit, nova Afrodita de l'escuma, Sitges la Blanca amb el seu museu, el *Cau Ferrat*, on es retorcen en els ferros forjats els monstres medievals, i cremen els grecos com flames, i somnien, càndidament, les nues verges de Boticelli.

Però més interessant que l'obra de Russinyol és Russinyol mateix. La seva pròpia vida és la seva millor obra d'art. Passa pel món recollint la bellesa dels jardins i l'amistat dels homes. Per tot té amics. Carner l'ha fet rei d'un ideal reialme de l'amistat: d'un reialme sense fronteres.

El secret de la simpatia — potser millor dit, de l'encís — de Russinyol i de la seva obra està en la seva franca alegria, en un humorisme sense fels ni amargors. "Jo — deia ell mateix, en el brindis del banquet — no he escrit mai mal de ningú". I, efectivament, ell només s'ha mofat de les institucions i dels costums, per pur esperit de rebellió i de llibertat, per a exalçar, per contrast, el bé i la bellesa. Així, en caricaturitzar el senyor Esteve, l'ennobleix d'una manera definitiva. Sense el senyor Esteve, sense els germans i els fills del senyor Esteve, la Catalunya dels poetes, dels músics i dels pintors no podria existir.

Russinyol no ha estat mai de cap partit polític. Tot el seu programa *polític* es redueix a procurar que tots, a Catalunya, en arts, en lletres, en ciències, en la indústria i en el comerç, procurin ésser sempre els primers; Russinyol, com ideari màxim vol que Catalunya sigui el poble que treballa i que canta.

Així el diumenge passat tot Catalunya va ésser a Sitges. Va estar representada pels seus poetes i els seus artistes, pels seus comerciants i industrials. Hi van ésser àdhuc aquells que no hi pogueren anar... Quan el tren especial de l'homenatge sortia de Barcelona i passava per davant de la presó, entre les reixes s'allargaren uns braços entusiastes, saludant."

Russinyol i l'idioma

En un article signat "W.", el diari *El Pla de Bages* (13 de gener) tracta del caire de la correcció lingüística en l'obra literària de Russinyol. Diu:

"Ara un altre fet lamentable hem de constatar, també a propòsit de la festa del diumenge passat a Sitges: que tots els arribistes o els fracassats han alçat el cap novament com per a dir-nos: — Veieu? Russinyol no és pas refinat en art i també l'homenatgeu!

Russinyol és un home que fa mig segle que treballa, que nasquè a les activitats intellectuals quan encara a Catalunya tot estava per fer: quan encara teníem una renaixença incipient i ningú no podia donar lliçons de mestre. Si En Russinyol comencés avui d'escriure, escriuria com escriuen els joves: fóra un depurat com és precís que siguin tots aquells que de la literatura volen fer-ne una professió o una vocació simplement. Tant si són prosistes com poetes, tant si són humoristes com realistes, tant si són classicistes com popularistes...

Qui opini avui el contrari, s'equivoca perillosament."

D'acord. I els qui, àdhuc tenint talent, escriuen avui en un estil català molt incorrecte, hauran de resignar-se, almenys, als comentaris desfavorables

que ha de suscitar llur gep idiomàtic. La correcció lingüística, tota sola, no és un mèrit suficient en literatura. Però augmenta la vàlua dels escriptors i, sobretot, dona a una literatura el punt de maduresa que la converteix verament en fruit de civilització.

D'altra banda, ens sembla just de fer notar que l'estil literari de Russinyol significà, en els temps de la seva joventut, un progrès notable sobre l'habitual català vuitcentista. Empra alguns castellanismes, però no molts. És el seu un català força més net i força més acostat al veritable "català que ara es parla" que no pas l'artificial llenguatge bilingüe que duia aquest nom.

El pintor literat

D'un article de Joaquim Folch i Torres a la *Gaseta de les Arts* (1 febrer) :

"En Russinyol, pintor, és una personalitat inexplicable sense el Russinyol literat. D'ell pot dir-se, sense que això sigui una frase vana, que fa literatura pintant i pinta fent literatura. Hi hauria punts de vista rígids de crítica pictòrica, que el condemnarien, la qual cosa, però, no privaria que les seves obres es quedessin absolutament tan fresques i tan artístiques com abans. La condemna podria venir de la seva qualitat pictòrica, de la seva matèria prima, de la seva pasta simplement narrativa. Russinyol té la pintura com un llenguatge espiritual. Més que dir-nos amb ell la naturalesa substantiva i material de les coses, el seu esperit de poeta ve a dir la poesia de les coses. Davant els bells jardins que ens pinta, un "pintor a seques" diria qualitats, diria realitats d'una manera pasmosa si voleu, però no diria aquella poesia tan russinyolesca d'un mur clapat de molsa, d'un enllosat vorejat d'herba d'ombra, dels violats humits i malencònics que floreixen pels reconets d'eixida, ni l'harmonia dels xiprés punta al cel, com sucant-la en el sol daurat de la tarda.

I això simplement fa tota la valor de la pintura d'En Russinyol. Això ha fet i farà sempre el seu prestigi. Jo estic segur que els propis herois capaços de sacrificar la pròpia sensibilitat en holocauste de les teories estètiques, no poden resistir l'encís d'aquest poeta. En diran pintura prima o grassa, però els quadros són un encís de cosa a la qual és difícil resistir. El llenguatge pictòric d'En Russinyol el podríem situar dins la pintura que en un temps s'anomenava del "just medi", però el que diu és tan exquisit i tan personal, tan dolçament romàntic, tan noblement sentit, que s'en porta les classificacions i els prejudicis.

Mai no he sentit la dèria de les modes, ni he cregut mai que En Russinyol passés de moda. Si algú s'ho ha cregut, ara podria veure com errava. Les coses del seu primer temps, que evidentment són pictòricament molt més fluixes que el que ha pintat durant els anys de la seva maturitat, guarden aquest mateix prestigi poètic, i és que aquest home és d'aquells que tòt el que toca ho ennobleix, i les més senzilles coses se li fan precioses i profundes, i tal com en els quadros, veureu en l'interior del *Cau Ferrat* que ell arranjava en la seva jovenesa, i decorava amb els blaus i les rajoles de què tant s'ha abusat... Doncs els blaus i les rajoles del *Cau Ferrat* són encara exemplars i profunds i nobles i encisadors i lliures d'aquell embaf de blau i rajoleta que empesta avui les torretes de tòt Catalunya...

Heu's aquí la condició fonamental de l'art d'En Russinyol, senzilla i clara : la de que En Russinyol és un artista... I d'artistes no n'hi ha tants com sembla, ni ho són tots els que es dediquen a les coses d'art."

La revisió de l'obra russinyolesca

D'Ací i d'allà (número de gener) publica unes "Notes sobre l'homenatge a Santiago Russinyol", de les quals reproduim el fragment següent:

"La història, fins la història menys històrica, és plena d'ensenyaments.

Anys enrera, deu o dotze només, era costum a Catalunya de malparlar de Santiago Russinyol en el seu doble aspecte de pintor i de comediògraf. La nova generació de pintors trobava que l'autor dels "Jardins d'Espanya" havia descobert bonament una fórmula pictòrica i bonament s'hi adormia. La nova generació d'escriptors trobava que l'autor dels "Jocs Florals de Camprosa" havia ensopegat una fórmula de comèdia satírica i, fet i fet, s'hi abusava.

Però els anys han passat. Els cabells de Russinyol han esdevingut argentats i hom ha vist que, malgrat les crítiques i els blasmes, ell seguia inalterablement la seva via. Les pintures feien un munt; les comèdies duien gent al teatre; les proses divertien a una colla de senyors i senyores. Hi havia, doncs, un públic nombrós que s'aglutinava a l'entorn d'En Santiago Russinyol.

I què vol dir tenir un públic? Quina valor té el sufragi d'una multitud ingènua o mal preparada per a la crítica?

Ah, aquesta és una pregunta que cal contestar en cada cas d'una manera diferent.

La personalitat que provoca de tant en tant una revisió del valor, ja en té algún de valor.

La darrera revisió, la que ha calgut fer després de la popularització del "Senyor Esteve", com a tipus barceloní, ha estat força favorable a En Santiago Russinyol.

La primera descoberta que li devem és aquesta: la fama d'iconoclasta i de rebentador que havíem fet a l'autor de l'"Homenatge" i la "Merienda fraternal", s'ha esvaït del tot. La sàtira russinyolesca no empra sinó molt rarament els corrosius. Els seus acudits, les seves *boutades*, les seves facècies, són amarats d'una mena de joiosa bonhomia que els fa aviat inofensius. L'espectador una mica alerta té sempre la sensació que l'autor es diverteix tant com ell — de vegades més.

A propòsit d'això, hi ha un fet plenament demostratiu. El *senyor Esteve*, és el personatge més reeixit, més sòlid, més vividor del teatre russinyolesc. Diem el senyor Tal és un *senyor Esteve* amb la mateixa seguretat d'expressió que a França poden dir d'un senyor que és un "monsieur Homais". Ara bé: ocorre que el *senyor Esteve* veritablement popular, és un tipus més que prudent, covard; més que estalviador, gasiu; més que auster, brutal. Ha calgut, doncs, falsificar la creació d'En Russinyol, profundament humana i respectable, per fer circular sota el seu nom un tipus veritablement verinós i menyspreable.

Altrament, malgrat els "Jocs Florals de Camprosa" que llavors de l'estrena produïren tan gran escàndol, hem vist que la dita institució tenia una florida esponerosíssima i que els Coca i Ponsem tot i multiplicar-se, no podien copsar tots els premis i accèsits que els eren oferts arreu de Catalunya. Hem vist que, malgrat *la intellectual* i *la feminista*, el nombre de noies que estudien carrera ha augmentat cada dia i als centres de cultura els socis del sexe bell augmenten igualment. Hem vist que, malgrat l'"Homenatge" els homenatges segueixen essent una fórmula insubstituïda d'acatament al mèrit intellectual.

Si la sàtira d'En Russinyol hagués tingut la veritable intenció mortífera que li atribuïen els seus detractors, caldria dir que les armes que ha esgrimit estaven oscades. Però — hem començat per dir-ho — la sàtira de Russinyol no era verinosa. En les seves comèdies, el delit de divertir senyoreja tots els altres.

Aquesta circumstància, que el temps tot sol ha curat de palesar, ha fet desarrugar el front de molts senyors difícils i, insensiblement, els ha obligat a afegir-se a la processó de l'homenatge celebrat a Sitges el diumenge passat.

Els defectes accidentals desapareixien, i els altres agafaven pàtina. El recompte dels mèrits de l'obra es feia sense esforç, a l'estímul vehement de la simpatia que l'autor suscitava amb sols presentar-se."

L'homenatge popular

Vingué a completar la festa de Sitges, de caràcter marcadament intellectual, la festa del Parc de Barcelona, de caràcter popular, que el dia 24 de gener reuní en aquell jardí ciutadà 15.000 persones. Una comissió obrera fou la que organitzà aquest nou acte. Ara hi ha en perspectiva alguns actes de caràcter local, noves veus en aquest gran concert de lloances afectuoses a un català assenyalat i a la seva vasta obra literària i artística.

Aplec de lletres íntimes adreçades a Marian Aguiló per Llorens i Barba, Coll i Vehí i Quadrado

(Continuació)

26.

Mi querido Mariano: la carta en que me cuentas los últimos momentos del pobre Aulet me ha hecho la impresión que puedes adivinar. ¡Dios le haya perdonado!

En vista de lo que me dices en la que he recibido hoy, te repito que vengas incontinenti: Lo que hará en tu favor mi amigo Arnau, aunque yo esté a cien leguas de Madrid, ya lo verás y espero que no has de quedar descontento.

Si hubiese podido presumir que había dificultad en conseguir de Yáñez la suspensión del nombramiento de portero, le hubiera escrito, lo mismo que a Agell y Martí.

En la incertidumbre de si esta llegará a tus manos no la alargo más.

Siempre tuyo,

JAVIER

Madrid 4 Mayo.

27.

Mi querido Mariano, si hay carta de casa mándamela incontinenti, porque pueda contestar a ella sin gran tardanza. Escríbeme cuando crees útil para ti mi presencia en esa. Dime como está Gatell. Esta mañana te estaba deseando para que compartieras conmigo el inefable goce de la vista del Generalife y Valle del Darro.

¡Qué vida no llevaríamos aquí amigo, si pudiéramos pasar una buena temporada juntos!

Mis afectos a Coll y a Codina.

Tuyo,

JAVIER

De Granada a 25 de Mayo.

28.

Granada 26 Mayo 1856.

A mis queridos compañeros de garbanzeo.

Sabed, amigos míos, que llegué incólume a esta ciudad de Alhamar, la Zaraya, la predilecta del Profeta. Adormecida queda el alma, cuando el cuerpo sienta sus plantas en este perfumado suelo y el pícaro mortal se siente inclinado a la vida muelle de los sectarios del impostor de la Meca. Ruegue por mí el capiscol Codina.

Y no creeréis vos, sublimado e incontrastable Longino, que Granada pudiera quebrantar vuestra entereza?

Ya os contemplo al pie del barrio del Zenete taraleando el despertar de las Hadas, fijos los ojos en la blanca sierra, mecida el alma en el vago espacio; pero cuando vuestra vista fatigada bajase a reposar en la verde alfombra de la orilla del Darro, ¡ay! qué mareo te había de dar, Pepillo, al ver el tram-tram de una jaca (?) que nunca tuvo corsé en su lomo. Y de ti no digo nada, Mariano mío, que te había de jugar una trastada tu sangre mallorquina aunque te tuvieran de un brazo el voluminoso Gayangos y del otro el apergaminado Durán.

Para nada he echado de menos la feria de Córdoba, porque en esta de Granada tengo reunidos todos los cuadros de tales fenómenos mercantiles. He visto un baile de gitanas que me ha llevado el alma: la vera efigies de la Gitanilla de Cervantes. El gitano que guiaba a las mozas, la vieja garduña, una de aquellas que se llama Ana; en fin no puede darse mejor exhibición plástica-musical de la entrada de Preciosa en Madrid. Anoche me estuve oyendo a Cúchares hasta las dos. Luego hemos estado en un baile de sociedad donde había las azucenas y alelíes de la ciudad y de toda la comarca; vengo de la feria y como el calor aprieta me voy a sestear hasta la mitad de la tarde.

No dejes de escribirme, Mariano, lo que ocurra sobre tu asunto.

Ya tengo el vecino Rufino. Si hay carta de casa ábrela o mándala. Conservaos, amigos míos, con la igualdad de ánimo con que os dejé. Y que vayan en aumento vuestras prosperidades. A Miralles mis recuerdos y decidle a Alabern que me voy reconciliando con la zarzuela desde que oí en este teatro de formas semi-árabes el bolero "niñas que a buscar flores vais a Granada | no paséis por la Sierra del Alpujarra."

Vuestro amigo,

J. Llorens

29.

(Rebuda el 6 de juny de 1856.)

Iba a escribirte, Mariano querido, que te vinieras por acá unos cuantos días a vivir, pero tus dos cartas han desconcertado mis planes y voy a tocar retirada como mejor pueda para volver a nuestro chiribitil y bajo la guardia

de la granadera gallega. Prepárate para el viaje de Valladolid, Salamanca y León, busca relaciones para esos puntos de manera que no haga yo más que llegar, matar las lombrices en honra y gloria de tu restauración y montar en diligencia para la tierra de los sesudos homes. No puedo fijarte el día de mi regreso por que como había soltado todas las velas no puedo recogerlas de un golpe.

Al Capiscol, que me estoy batiendo denodadamente con todas las tentaciones del demonio sin que lleve ni un rasguño en la pelleja.

Tuyo,

JAVIER

Granada, 3.

Sin perder momento la adjunta al correo.

30.

(Juny del 1856).

Querido Mariano: acabo de llegar de Almuñecar con un quebrantamiento de huesos que no me permite menearme. En cuanto descanse un poco voy a tomar asiento para esa corte; no me envieis, pues, la carta de Vilafranca.

Hasta la vista.

Siempre tuyo,

JAVIER

11 de Junio.

31.

Valencia 13 Agosto 56.

Querido Mariano; mañana salgo para Barcelona.

Me he detenido en Játiva, ciudad moruna. El cambio de clima me ha enmohecido más de lo que quisiera.

Si tienes ocasión, compra la ley de enjuiciamiento en el ministerio de Gracia y Justicia.

Expresiones a toda esa gente; escríbeme de tu regreso y manda a tu amigo,

JAVIER

32.

Vilafranca 17 Set.

Al fin te leo, Mariano amigo; loco estoy de gozo y de contento al contemplarte en tu silla dando calambres al meticuloso jefe de ese desconocido depósito. Como quiero indemnización de tu silencio, has de saber que el lunes llegaré a esa y pienso no soltarte en todo el día; si hubiese en Sarriá una casa donde alquilasen un cuarto para dormir me iría allí a pasar las noches porque quiero evitar los aires húmedos.

Encargo. — Mi tío está en esa para uno o a lo más dos días. Conviene que llegue a sus manos la adjunta. Por consiguiente me haces el favor de pre-

guntar por él a Reynals, en la fonda del Falcón o en la del Rincón; pues no parará en casa.

Hasta la vista. Tu compadre,

JAVIER

33.

(Rebuda el 11 de juny).

Palma 1857.

¡Venciste Mariano! La mayor de las Fortunatas ha amortiguado mi malestar; Dios quiera que a ella deba mi regeneración. La primera vista de la isla ha sido la impresión *princeps* que he recibido. Doblado el cabo de la Mola ya no ha sido tanta la sorpresa, porque el corte de las montañas es más común y además una píeara niebla oscurecía el grandioso panorama de esta bahía.

He visto a tu familia y también tu retrato *(sic)* y créeme él ha tenido un *plaisir solide*. Plácido me ha acompañado, así he tenido ocasión de hacerle hablar quizás con más soltura que no lo hiciera delante de sus paisanos mayores; y te aseguro que no me pesaría tener tal hermano.

Mañana voy a Felanitx, con un compañero de viaje excelente con quien congeniamos mucho y es castellano. No creas que eso me dañe para saborear la lengua mallorquina que acepto y de la cual gusto en labios femeninos.

No puedo decirte si te espero o no, ni si embarcaré en el próximo vapor o en el siguiente. Las hadas me conducirán a mi destino.

Las ensaimadas son excelentes y la pasta de los cuartos eminentísima; no hablemos del delicioso ramo de cocina, solo te diré a propósito de esto que he dado orden que no vengan a tentarme más con el insidioso marisco.

Addio! Addi... (?).

Tu compare,

JAVIER

A Reynals, esposa, suegra, cuñado y cuñada cónyuges y a la pastora Teresita mis reverentes saludos.

34.

(Rebuda 18 juny).

Palma 1857.

¡Yo son ancora cui!, Mariano mío, navegando viento en popa, teniendo buena comida y buena sopa, sin faltar algunas otras diversiones en que tal vez se zambullera el alma, a no ser por el Angel (Quadrado) de la Guarda, que la providencia puso a mi espalda. No hablo lemosín sino con tu apreciable familia, lo demás del gasto se hace en castellano. Hasta un atlotazo descomunal que se paró ayer con nosotros y que en su vida ha doblado el Calafiguera, no tuvo más remedio que hablar en el idioma oficial viendo mi continente de em-

pleado. Pero a la vista será la narración. No sé por que te esperé en verdad por el vapor del domingo. Debes tú adivinar si te deseo a mi lado.

Dime si Reynals ha recibido una carta de mi tío incluyendo otra para mí. No dejes de escribirme largo si no te vienes.

Estas líneas las escribo en casa de Tomás, quien te saluda lo mismo que tu hermana y demás.

¡Quel bel paese!

Tuyo,

JAVIER

Palma 17.

No olvidar a Reynals.

35.

(Juny del 57).

Querido Mariano; el viernes por la madrugada estaré en ese puerto.

No sé si la necesidad de que esté yo aquí será por la Junta del Censo Agrícola; en este caso escribe a mi hermano que vaya a esa, que él es quien ha de asistir.

La dirección es D. Manuel Llorens, Sabadell, fábrica den Busquets.

Acabo de llegar de Alcudia y estoy molido del camino.

Tuyo,

JAVIER

36.

Villafranca 2 Agosto.

Mi querido Mariano: deseo saber cuando te marchas, qué rumbo tomarás y a dónde podré dirigirte cuatro líneas.

Sé que Reynals está fuera y precisamente en ocasión que le hará mucha falta a Olivella.

No dejes de mandar recuerdos míos a Mallorca. El viaje que allá hice ya no me parece sino un sueño.

Que goces mucho en tu excursión para que a la vuelta puedas empezar un nuevo período del cual tomará ejemplo tu amigo,

JAVIER

37.

Vilafranca 13 de Agosto de 1857.

Mi querido Mariano: Dios te dé buen estar por esos riscos, para que vuelvas tan regenerado de ellos como yo de las Baleares. Así te conceda Dios a tu vuelta más tranquilidad de la que yo he tenido. No dejes de visitar de mi parte al Fiscal de la Curia eclesiástica Rdo. D. Pedro Jaime Segarra. Dale mil expresiones de mi parte. Escríbeme como te prueban las aguas y que tal están los baños.

Yo no sé si me decidiré a salir de ésta; de todos modos, dime si piensas bajar por Balaguer y si te sería desagradable una expedición por Fraga, Rivera del Ebro hasta Tortosa.

Addio Carissimo,

JAVIER

38.

Vilafranca 11 Septiembre de 1857.

Querido Mariano: acabo de recibir tu carta fechada en el Podio Ceretano, y tomo la pluma para contestar a ella incontinenti: me apresuro a hacerlo para que no te des prisa en venir si es que te conviene demorar algunos días más. El nuevo Rector es D. Víctor y no me parece que te ha de reñir.

Que te hayas hecho andorrano por tanto tiempo es señal de que la cosa ha ido bien. Doyte mil plácemes por ello y ruego a Dios que vengas *ab bon llevat per pastá llarch tot l'hivern.*

El 15 estaré en Barcelona. Si luego que llegues a Vich me escribes, quizás venga a buscarte; de todos modos procuraré ir a Granollers el día que vayas. Puedes felicitarte de no estar a mi lado porque estoy de futris; veremos de estar más despavilado cuando tenga el gusto de abrazarte.

Los Milás agradecerán tus recuerdos.

Que no se te pase el escribirme en Barcelona luego que llegues a Vich.

Tu amigo,

JAVIER

Arnau llega a Barcelona el día 17.

39.

Abril de 1858.

Querido Mariano: ya que te creías tener carta mía el domingo de Pascua, ahí van cuatro líneas escritas en viernes santo. No sé como no abriste más el ojo cuando salías del puerto, que entonces me hubieras visto en la última piedra del muelle donde permiten poner el pié, yo bien ví a lo menos tu sombrero cuando pasabas. Y si hubieras tomado el anteojo del capitán cuando estabais a tres o cuatro millas del puerto, todavía me hubieras visto con dobles gafas contemplando la nave *quae sibi creditum habebat Virgilium.* Y si al día siguiente hubieras subido al puig de Galatzó con un telescopio todavía me hubieras visto en la muralla de mar, por la mañana y por la tarde buscando el rumbo de la Dragonera. De noche no me hubieras visto porque estaba muy nublado, pero si hubieses podido pegar un vuelo entre once y doce me hubieras encontrado en la muralla apacentándome en el hondo y puro *regret* en que me dejó la última mirada que di a la neblina que ocultaba el *Jaime II.*

Pasa la procesión y me llaman. Hasta otro día. Tuyo,

JAVIER

40.

2 Mayo de 1858.

Amigo Mariano: con tiempo recibí tu carta del 26 o 24 según tu fecha, púseme a contestarte, pero hube de interrumpirla. Ayer recibí la del 29 e inmediatamente me fuí a la Biblioteca donde no había puesto los pies desde que te marchaste. Vi a Roca y me dijo que ya había oficiado a la Universidad; y quiso mi mala suerte que precisamente ayer a la hora en que yo estaba en la Biblioteca fuese a tomar posesión un quidam que te reemplaza interinamente en virtud de R. Nombramiento.

A pesar del propósito que tengo formado de evitar turbaciones de ánimo, me dió tales coces la cólera, que el tranquilo D. Joaquín hubo de asustarse de mi mal genio. Ayer tarde fuí a ver al Secretario y no lo encontré, y esta mañana le he visto y me ha dicho que ya mandó el *cese*. No recuerda la fecha.

Quadrado y la familia de Jaume se embarcaron ayer tarde.

No puedo darte noticias de nadie porque no veo a nadie.

Expresiones a Olivet que seguramente extrañaría verme tan poco y tan arisco cuando estuvo aquí, escúseme si puedes, y si no Dios nos escusará a todos.

Consérvate bueno y manda a tu amigo,

JAVIER

Barcelona 2 Mayo.

P. D. Agell tuvo, según parece, buena parte en tu nombramiento.

El dinero de la hipotecaria todavía no se ha devuelto.

A lo de las gracias no puedo contestarte porque no lo he preguntado.

41.

(Rebuda el 9 de juny de 1858.)

Acabo de recibir, querido Mariano, los magníficos imperiales que me has mandado, no sé por quien. Y ya ves que no es cosa de dejarte sin decir "muchas gracias". Pero todo lo que no sea venirte unos días antes de que se acabe este mes no me satisface. Pues tengo mucho que hablarte, algo que reñirte (si me acuerdo) y por fin entablar seriamente la cuestión de si quieres o no volver a esta biblioteca. El nuevo bibliotecario 2.º es un tal Magan, buen mozo, boyante, pero no de libras: le llevo a lo menos ocho pulgadas y su nariz es siete veces más carnosa que la mía y muy pintadísima de bermellón, etc., etc. Mas el tal hombre se ha propuesto hacer el catálogo y trabaja mañana y tarde, según dice Arnau, que yo no lo he visto. Es hombre que lo mismo comerá el pan del presupuesto aquí que en Filipinas, así es que una traslación no creo que le hubiese de pesar. Por consiguiente, si no quieres que discutamos aquí sobre el terreno, es menester que te lo hables contigo mismo y resuelvas y te vayas en Madrid a cuidar de tu hacienda.

He visto al Sr. Volger, que además de sus doradas dotes literarias me parece un excelente destrozador de *rost-beef*.

Nada te digo de mí: Sólo es bueno que sepas que la vista de tus cigarros es lo único que ha hecho desarrugar el entrecejo que hace meses lleva constantemente tu amigo,

JAVIER

Mil cosas a Olivet. Que tome el mundo y Valencia tales como son, procurando cuidar de su salud, que es lo principal.

42.

(Rebuda el 25 de juny del 58.)

Querido Mariano: pienso salir de ésta a primeros del mes que viene. Es probable que vaya a la Puda a ver si se me pone mejor la vista. Fuera de ésta que no podrá llamarse escursión, no saldré de mi cara patria.

No me alargo más porque estoy con siete horas de exámenes por día y dando a los mil diablos la instrucción pública y sus directores.

Mil cosas a Olivet. Si te vienes tráete el tomo del Dante que le dejé.

Hoy habrá llegado el esposo de Doña Inés, cuñada e hijos.

Tu amigo,

JAVIER

Hoy víspera de S. Juan.

43.

Barcelona 7 de Agosto de 1858.

Querido Mariano: ayer oí decir que estabas en las Islas, cuando te creía en Madrid a cuidar de lo tuyo. No te costaría mucho ponerme cuatro líneas diciéndome que vives, y aclarando la duda en que estoy de si quieres volver o prefieres quedarte en Valencia. El pobre Codina después de una enfermedad de tres semanas, ha pasado a mejor vida. He tenido que presenciar casi todo el drama y bien puedes suponer que esto ha avivado en mí el deseo de que tu ausencia de Barcelona no sea larga.

Expresiones a tu familia. Tu amigo,

JAVIER

44.

(Rebuda el 25 de novembre del 58.)

Mi querido Mariano: uno de los pocos lenitivos que he tenido del dolor que siento por la irreparable pérdida que acabo de sufrir, ha sido tu carta.

No extrañes que no te haya escrito, pues he pasado un principio de curso por el estilo del fin del anterior. A más, como no podía darte noticia de los

proyectos que hubiese en Madrid sobre Bibliotecas, porque Arnau no se enteró, faltaba la obligación estricta que me pusiese la pluma en la mano.

Pero, compadre, contigo no me satisfacen cartas, sino *charradas*. Ayer mismo quería escribirte muy largamente y hoy no me siento con ganas de hacerlo; pues el papel es mal intermedio para las comunicaciones *dell' ánima*. Estoy acariciando el proyecto de hacerte una visita por primavera.

Ahí te mando el oficio de Roca. No te olvides de remitirle copiado el borrador que te incluyo.

No descuides visitar al patriarca Durán. Tampoco debes dejar de llegarte a Madrid a pasar las Navidades.

La familia Reynals te saluda; a Mañé apenas lo veo, más le daré la noticia que me encargas.

Tu amigo,

JAVIER

No dejes de saludar a Olivet.

45.

Madrid 22 de Diciembre del 58.

Mi querido Mariano: estoy enfadado con ese medio engorroso de comunicación que llaman escribir, pues estoy pensando en tí a todas horas y he dejado pasar un sin fin de días sin contestarte. Escribí a Quadrado el mismo sábado; mas no creo que le haya servido de nada mi epístola.

Vengo del café, a donde voy por recurso; pues a la tertulia rectoral no asisto, 1.° porque no me gusta *etaler* mi mal humor y 2.° porque me disgusta ver y oir a tu sucesor Magan. Así es que me paso una hora o dos jugando a las damas con Sirvent y haciendo por no oir murmurar del clero, ni hablar de desamortización ni otras cosas más nefandas.

Sabrás ya que Rogent se casó hará unos quince días. Me encargó que te lo escribiera y que lo hiciese saber a Olivet. Os ofrece su casa cuarto 3.° de casa Chifré, calle del Conde del Asalto. Asistí a su boda que se verificó en la casa pairal de la novia, a orillas del Llobregat y al pié de Montserrat.

Éramos Lorenzale, Sirvent, Paco Villar y Fontrodona. Yo me comprometí a ir porque iba Mañé; pero al punto de subir al tren se puso malo y me encontré solo, porque el buen humor reinaba a viento lleno en todos mis compañeros. Fontrodona bailando schotich y lanceros; Villar vestido con manta y barretina y Lorenzale haciendo unas veces el gigante y otras el enano; en fin la nupcial alegría corriendo por las venas de todos los concurrentes menos por las mías y por las de Sirvent que echaron bastante sangre de un soberano porrazo que dió en la rodilla, que fué el único percance de la fiesta. Conocí a la hermana de Rogent y me acordé de lo mucho que la alababas. Pero lo que en realidad había allí mejor era la novia (por el alma) y por la parte de las pobres bellezas materiales, una bien formada cuanto bien nutrida ex forastera

actual esposa de un fabricante a quien no conozco porque no pareció a la fiesta. Seguían una porción de satélites-cuerpos, que te repito que no había allí más alma que la de la novia. El bailoteo que hubo fué cosa tremenda, pero yo me había propuesto no bailar y no bailé. Tampoco quise encargarme de hacer música a los otros y el buen Sirvent fué el tocador perenne. De manera que hubiera hecho un triste papel si no hubiesen estado todos más ocupados de sí mismos que de mí. Me entró un no sé qué viendo a *tout le monde heureux hors moi* y me desquité haciendo cantar una *soledad* a una criada sevillana que fué el único objeto que me cautivó por cinco minutos la atención. Hubo tal desperdicio de Champaña que salimos unos con los vestidos mojados y otros con los ojos bañados. Nuestro murciano estuvo elocuentísimo. Al fin para que se evaporase la gente se salió al patio a hacer un juego de abrazos y de tumbos que no había más que ver. A todo esto no fuí más que expectador. En fin, a la mañana siguiente, a las siete de la madrugada, con un día de frío pirenaico fuimos despedidos por las dos mayores beldades de aquella reunión incoherente y nos venimos a repetir el pan nuestro de cada día. Rogent nos dijo que había empezado una obra que había de rematarse dentro nueve meses. La indecente materia le había atropellado mucho. Luego tuve una conversación con Reynals sobre las bellezas de la primera matinada de novios, y tanto se enfadó conmigo que por poco me tira el tintero a la cabeza. ¡Es una cosa muy alta!, me dijo. El infeliz soltero no puede comprenderla. Te juro que no le hablaré más de la conjunción de los cuerpos.

Fuí el primero en dar la mano a Rogent después de la bendición del cura, y te aseguro que no asistiré a tu casamiento, que es lo único que me queda que pasar para que tenga en torno mío *l'orrendo vuoto*. Ya se acaba el segundo pliego y tu carta me ha llevado el tiempo que empleo en recorrer los Alpes para soñar en viajes que ya no podré realizar.

Tu amigo,

JAVIER

Escriu-me.

46.

(Rebuda el 24 Jener del 1859.)

Yo pío y tú no respondes, Mariano mío. A pesar del horrendo vacío de mi erario, iba a gastarme cuarenta reales en un parte telegráfico para saber de tí en un par de horas: No lo he hecho por no asustarte. Habla, pues, y dime de tu viaje a Madrid, de tus planes, de tus esperanzas, etc., etc. Aquí seguimos haciendo el juego de pulmones que alimenta la vida y nada más: viendo chiquillos en todas partes; y no esperando ni codiciando tenerles, ni tampoco mujer, ni alguna otra de aquellas Evas que hacían exclamar a nuestro Miguel de los Santos: ¡Bueno es el mundo! Del cual solo como unas cándidas patatas revueltas en unos filamentos de carnero que precedido todo de una ligera sopa forma el alimento del cuerpo; sin que éste ni el alma disfruten de todo

lo al. Y el único amigo que me queda, que esté destrabado como yo de los cordeles matrimoniales ¡no me responde!

¡Qué feliz varón soy yo, qué alegre vida!

Aquí concluyo para irme a acostar, dándote expresiones de Villar y encargándotelas para Olivet.

Tuyo,

JAVIER

Barcelona jueves.

47.

(Rebuda el 26 gener del 1859.)

Querido Mariano: hoy he recibido tu epístola que ha venido como rocío en tierra seca. Al fin parlasti. Reservaré lo que me dices de Biblioteca y te aconsejaré que si puedes venir a gobernar la de S. Juan, lo hagas.

Me alegro trabajes en el catálogo bibliográfico. Díme dónde están tus papeles aquí y miraré lo que convenga para que salga tu memoria la más completa posible. Hasta otro día.

Tu amigo,

JAVIER

Hoy lunes.

48.

Vilafranca 24 de Abril de 1859.

Querido Mariano: estoy aguardando días y días hace, carta tuya. Te escribo hoy para decirte que he visto que iba a demolerse ¡el castillo de Sagunto!

¿No procurarás que se alze el grito al cielo contra ese nuevo atentado contra los recuerdos históricos? Me ha dado esta noticia un malísimo rato y eso que no me faltan motivos de mal humor. A ver si hacéis algo. Saluda a Olivet y manda a tu casi olvidado amigo,

JAVIER

49.

Maig 1859

Mi querido Mariano, deseo que hayas llegado incólume y dímelo.

Fontanals estará ya en esa de paso para Madrid. Atiéndele cuanto puedas que ya sabes que le quiero. Dile donde vivías en Madrid, que quizás le convenga reemplazarte en el cuarto que dejaste. Mira si puedes darle alguna recomendación o visita que le sirva para pasar el rato.

Sin más por hoy y enviándote un estrecho abrazo, queda tuyo,

JAVIER

Barcelona 11. — M. a Olivet y recomiéndale a Antonio. (?)

50.

(Rebuda a Palma 15 setembre del 1859.)

Me la pegaste, caro Mariano. Figúrate que al recibir tu primera carta en que me anunciabas tu llegada a Barcelona y tu partida para Bañolas, me dí a los mil diablos, porque la leí cuando no había tiempo de contestarte en Barcelona ni de tomar el coche para verte en dicha ciudad. Y fué el retardo por haberse recibido la carta estando yo en Vilanova tomando baños. Creyendo que darías fondo en Bañolas y teniendo hambre de tu compañía, te dirijí a ese punto una epístola conjurándote que vinieses a la fiesta mayor, que sin tu compañía sabía que había de pasarla detestablemente. Te esperé un día y otro día y *naita*.

Escribo después a Reynals incluyéndole una carta para ti. Le escribo luego una separada para que os viniérais los dos. Y por fin al saber por Milá que estabas otra vez en Barcelona, escribo al *Ensanchador* por tercera vez incluyéndole otra carta para ti; y si hubieses permanecido más tiempo hubiese escrito otra para los dos.

No estrañes, compadre Mariano, que la carta venga en dos pliegos sueltos o fullas, y es que se me había ido la pluma y *reguiñaba molt las dents* con el recuerdo de la rabieta o mejor rabia-greu o no sé cómo llamarla que me dió al ver defraudadas mis esperanzas de verte para beber un sorbo de amistad, para robarte un par de docenas de horas de las muchas que das a tus pergaminos y otros importantes elementos de la vida. En fin, hasta esto me ha de faltar en este segundo acto de mi vida. Y no quiero continuar, no sea que vayan saliendo citas de doña Tomasa, etc., etc.

Disfruta de la compañía de tu familia (así fuera yo tan familiófilo como eres tú) y vive feliz y manda a tu amigo,

JAVIER

Hoy viernes.

Saluda a tu Sr. Padre y hermanas, no dejes de hacerlo con Tomás a quien escribiré lo mismo que a Quadrado.

Institucions catalanes vigents a l'estranger

En el curs dels treballs portats a terme, amb relació al règim jurídic de Catalunya, hom ha sentit alguna vegada expressar la idea que la defensa del dret català és més una qüestió de pur etnicisme, que de material conveniència. En altres termes, que és més una qüestió de sentimentalisme, que d'interès.

D'aquest criteri en participen, en bona part, elements industrials i del comerç que viuen en un ambient en el qual l'internacionalisme de les regulacions té cada dia tendència més preponderant; el règim català, mancat de renovació des de fa dos segles, els apareix com un arcaisme inempalmable amb les activitats modernes, i la seva aplicació al present, més aviat que innecessària, inversemblant o impossible.

D'aquí, per als participants d'aquesta idea, se n'origina un conflicte d'esperit, al qual és ben interessant de posar un comentari.

* * *

No hi pot haver ofensa per ningú, en dir, per endavant, que aquesta posició no té altre fonament que un problema d'educació resolt a la inversa del que naturalment deuria ésser-ho.

Un règim jurídic — conjunt de normes, de vegades sumament reduït — només pot ésser format per aquells dos procediments, que tenen una certa semblança amb els que en política s'anomenen absolutisme i constitucionalisme: o la font del dret és un poder suprem que per si el determina, i, promulgant-lo, l'imposa; o, en canvi, no és sinó el parer dels mateixos legislats que, a còpia d'anar posant en pràctica una mateixa solució, la concreten, i és després recollida pel poder suprem que li dóna força d'obligar, promulgant-la. En el règim primer, la llei és una fórmula sàvia, nascuda entre les quatre parets d'un determini apriorístic; en el segon, és una flor nascuda en el camp obert de la realitat, ventejada per tots els vents de l'experiència, i consagrada després d'un reiterat contrast amb la vida i les seves continuades exigències.

En els països que tradicionalment han practicat el primer sistema, els legislats, a força de sentir-se estranys a la seva paternitat, és natural que acabin considerant el règim i les lleis que el formen com cosa estranya a si mateixos, quelcom superior a ells, per derivació intangible per a ells, per derivació hermètica i tècnica, d'un tecnicisme en el qual no s'han d'immiscuir; però en els que sempre han practicat el segon, esdevé tot el contrari, la sensació de perennal paternitat acaba compenetrant-los-hi de manera que el seu sentit jurídic és més fort que la mateixa llei. Les fórmules legals no són sinó externitats, la carcassa del règim; el dret radica en les determinacions d'aquest esperit jurídic, que no té més tecnicisme ni hermetisme que el de doblegar i, si convé, anullar les fórmules legals; és a dir, pràcticament, cap.

El segon cas és el de Catalunya; i per això succeeix que la nostra pagesia, sobretot la més allunyada de les grans ciutats, la amb major nombre d'homes oficialment analfabets, té un sentit del dret molt més viu i molt més just que molts dels advocats que tenim la ciència jurídica avalada per un títol universitari. Si la Universitat i els seus derivats, els Instituts, collegis, i altres escoles preparatòries, tinguessin les seves arrels clavades en l'agre de la terra, aquest fenomen seria impossible; avui té exactament la mateixa naturalitat del fet que les formes lingüístiques pures s'hagin refugiat a muntanya.

La idea de l'abstrusisme del règim català és el resultat d'una deseducació que, naturalment, ha fet major estrall en les classes que, havent passat pels centres de cultura a l'ús, no han tingut després a mà instruments adequats per a treure's de sobre el vernís sobreposat.

Aquella dita, prou coneguda segons a on, "Grateu una mica, i a sota hi trobareu el nostre home", en pocs aspectes de la vida té una confirmació tan remarcable com en aquest; i la raó és molt planera; és que el procés de formació d'aquest esperit jurídic va començar, històricament, en plena joventut, durà sense interrupció almenys set segles, de mitjans de l'onze a principis del divuit, i la seva part central va coincidir amb una edat d'or i una hegemonia. Quan socialment corríem el pendent d'una davallada, i tota la puixança de la llengua l'encarnava el Rector de Vallfogona, a les Corts reunides a Barcelona encara era proposada l'aprovació d'aquell famós projecte de derogació de totes les lleis civils vigents, és a dir, de tota fórmula que entrebanqués l'evolució consuetudinària, que, en el seu sentit, encara no ha estat superat per cap legislació del món.

Es tracta, en resum, d'un oblit, o més, s'ha de dir, d'un desconeixement de la història; no d'aquesta història llampant, de noms de cabdills, guerres, casaments i coronacions, sinó dels trets cabdals de la vida del poble que mentrestant feia la seva via. Si aquesta història es conegués millor, recordaria tothom que el dret català no fou obra de professionals, sinó d'homes; de comerciants, de navegants, de pagesos, d'aristòcrates, de banquers i, entre ells, com qualsevol altre, de tècnics en lleis, d'advocats i juristes; i, encara, que la

seva tasca no consistia a inventar, sinó en la ben diversa de recollir i polir les fórmules nascudes a l'escalf de la vida real, dels tractes particulars fets sobre el pont d'un vaixell, al peu del marge de la quintana, al despatx d'un notari, o amidant un arbre, o pesant una mercaderia en escandall.

És per això un conjunt harmònic, saturat de naturalitat i de practicisme; no pot ésser, per impossibilitat metafísica, un escampall de fragments escadussers que deixin penjat l'interès mercantil, per exemple, o l'industrial, per la raó senzilla que també és obra d'un seguit de generacions d'industrials i de comerciants. La vida no ho és mai un fragment; és un totalisme en el qual no hi ha activitat ni interès que no estiguin lligats i relligats amb nombre incomptable d'altres; i una hegemonia no és possible, si hi ha estaments que pateixin l'entrebanc d'una anarquia o d'una opressió que els ofegui; si un cos social ha viscut i ha triomfat, és perquè ha pogut garantir-se un ordre que l'ha deixat expandir a pleret, i aquesta garantia és el règim jurídic.

Posada la realitat vivent de la conseqüència, la de l'antecedent és també indefectible; i el cas present no consisteix sinó en què la deseducació ha arribat al punt de no deixar veure aquestes elementalitats.

* * *

No té res d'estrany que el procés negatiu hagi tingut prou força per desorientar el sentit jurídic i fer-li prendre una posició falsa, perquè el truncament de la seva normal expansió va sotraquejar els mateixos fonaments del règim.

Gràcies al seu procés de formació, són principis elementals del dret català, que si una fórmula legal és rebutjada pels legislats, perd la força d'obligar; que si, en un cas concret, la seva aplicació consagra una arbitrarietat, hi esdevé inaplicable; que tota llei és derogada en consolidar-se un costum en contra; que abans és la justícia que la llei; i que, per tant, la promulgació d'una llei perjudicial i equivocada és una inutilitat sense transcendència.

Tots aquests principis, que avui, emprant un modisme vulgar, capgiren el cervell a l'advocat ignorant i, albirats des dels scients de les escoles, semblen una monstruositat bona sols per a portar un país a l'anarquia, són els practicats durant l'època de major fortitud i puixança de Catalunya; aquella en què el món mediterrani retia homenatge a la seva cultura, i les seves naus dominaven els mercats de totes les mars navegables; i avui encara els sap el poble amb coneixement tan íntim i està tan connaturalitzat amb el seu sentit, que els ha encarnat en modismes de tots coneguts, el més expressiu dels quals és el popularíssim "tractes rompen lleis"; sospesin-se posant-los a l'altre plat de la balança, i el més llec en ciència jurídica constatarà l'equivalència.

Del 1714 als temps presents, han passat més de dos segles, i el 1714 representa el salt brusc al predomini d'un sistema basat en fonaments precisa-

ment contraris a aquests; predomini sostingut, no sols sense defalliment, sinó amb continuïtat d'esforç per fer-lo surar, pel poder que d'aleshores encà ha regit Catalunya, i ajudat, de manera impagable, pel superficialisme del segle dinovè.

Es tracta de fets històrics que es poden enunciar sense entretenir-se a comentar-los; les compilacions legislatives castellanes, posant-hi al davant la verament monumental de "Las Partidas", estan basades en l'afirmació que sols el rei té facultat per fer la llei, i de decidir què ha de dir, i, com no pot ésser menys, les bases del sistema jurídic que se'n deriva són les contràries de les enunciades; que ningú no es pot creure en el dret de rebutjar-la; que per sobre l'interès particular del cas judicat hi ha la intangibilitat de la fórmula legal; que el costum no té cap força sobre ella; i que, equivocada o no, la llei és llei obligatòria fins que al legisládor li plagui canviar-la; hi ha a "Las Partidas" un capítol on aqueixos principis hi són consignats encara amb major claredat.

On mena aquest criteri, i quina empremta deixa a l'esperit d'un poble, també ho diuen els adagis populars, i el més expressiu és, en aquest sentit, el també prou conegut de "quien manda, manda".

La comparació d'aquestes dues dites ompliria volums, i explica molts fulls de la història; més que les reialeses, les revolucions i les batalles, perquè, en el fons, són la causa de bona cosa d'elles.

* * *

Res del que queda dit, però, per natural i planer que sigui, té la força d'evidència dels fets; encara es podria dir que, al present, escapcem el primer quart del segle XX, del dels transports a cent quilòmetres per hora i la telegrafia sense fils, i, a la fi, les institucions catalanes més excellents foren bones per a les activitats medievals; i heus aquí que els fets posen davant dels ulls la realitat, ben alliçonadora, de què avui sostenen vigents, i practiquen solucions nostrades, els Estats precisament dominadors del comerç mundial i de la indústria.

Alguna cosa ensenya que, per iniciativa estrangera, un dels cabdals organismes de la Societat de les Nacions hagi adoptat el Consolat de Mar com a norma dels seus treballs de redacció del futur codi internacional marítim. Que aquesta adopció no és filla d'un romanticisme catalanòfil, no és pas necessari entretenir-se a anar-ho esbrinant: la mateixa nota oficiosa de les seves sessions a Donòstia, notificant l'adopció, en donaria ja una prova, en qualificar el Consolat de monument legislatiu espanyol, sense fer ni ombra d'allusió a la seva veritable naturalesa. Si fou proposat, i adoptat, va ésser perquè de fet avui és encara més pràcticament bo per al comerç marítim que els altres codis coneguts: és a dir, per la seva excellència real, no per una obsessió política; i a la mateixa causa es deu que encara serveixi, no pas aquí,

on els tribunals no el coneixen, sinó en altres països, per a fonamentar resolucions judicials, quan el cas discutit té dificultats que no solucionen les lleis del territori. No fa gaires anys que el professor Leopold Perels, de la Universitat de Heidelberg, comunicava el fet a la nostra Acadèmia de Jurisprudència, citant en comprovació alguna sentència dels tribunals dels Estats Units, on els seus textos són aplicats amb categoria de dret propi.

Per raó diversa, és a dir, per haver-se infiltrat en els costums del país, en les terres que un dia foren catalanes, bo i essent part de les de la Confederació Catalano-aragonesa, hi viuen encara, empalmades amb les pròpies, institucions importades del nostre règim: si la política catalana hagués estat d'imposició, probablement no en quedaria rastre, per la resistència que instintivament una dominació desvetlla, mes aquesta política consistí precisament a consolidar-hi el principi de llibertat, no sols com fonament de l'actuació privada, sinó de la seva pròpia actuació pública, transplantant-hi organismes com el de les Corts de l'Illa de Sardenya, i l'empelt hi germinà perquè era fet amb la devoció que el lliure determini presuposa. Quan l'any 1912, l'expresident de l'Acadèmia de Jurisprudència, senyor Josep O. Anguera, va anar en missió d'estudi, confiada pel Col·legi d'Advocats de Barcelona, a Caller, va comprovar el fet, amb referència al territori de l'illa sarda que encara parla català.

De la majoria, no obstant, d'institucions catalanes, vives en altres països, no es pot pas dir, com d'aquestes, o del Consolat de Mar, que se n'hagin de qualificar per haver estat, de fet, adoptades en terres estrangeres, sinó perquè, de fet, es practiquen en elles solucions jurídiques que coincideixen essencialment amb les nostres; la qual cosa, al capdavall, per demostrar la seva bondat amb relació als dies presents, té el mateix valor. En aquests efectes, que dues legislacions resultin iguals perquè es copiïn la una a l'altra, o perquè per via diversa arribin a adoptar la mateixa solució legal, vol dir exactament el mateix.

Un dels exemples típics de coincidència és el relatiu al contracte de mandat contingut en els documents que ordinàriament s'anomenen "poders". Tot aquell que alguna vegada ha actuat en la vida de relació civil, entenent la paraula en el més ample sentit, i comprenent-hi, per tant, les activitats mercantils, ha hagut d'atorgar-ne, i sap els seus inconvenients. Els poders, a força d'especificar facultats, deixatar conceptes i omplir buits, han acabat essent veritables diccionaris, i encara de la mena feixuguíssima dels diccionaris de sinònims, per a fallar, per deficients, en el moment que s'han d'utilitzar. L'enfarfec i la deficiència es deuen a la mateixa causa: al predomini del formulisme sobre l'esperit; al mateix principi que sobreposa la fórmula legal sobre l'essència del dret, seguint el sistema immortalitzat a "Las Partidas". Com la vida és de caires indefinits i la intel·ligència humana limitada, per molt que s'hi multipliquin les previsions, mai no s'arriben a cobrir totes, i el mancament els és una malura crònica.

En un país de l'empenta dels Estats Units, per exemple, l'entrebanc d'aquests lligams formulistes hi havia d'ésser insufrible, i, efectivament, tothom que hagi vist uns poders nordamericans pot haver constatat que han dominat l'inconvenient, rebaixant la fórmula legal al paper d'externitat que li correspon, i derivant la seva força de la voluntat de qui els atorga.

Els poders nordamericans caben íntegrament en un full de paper comercial; parteixen del supòsit que qui atorga la confiança a altre, li atorga sense més restriccions que les que expressament consigna, i confiança plena per als negocis que li encarrega, si no n'hi fa constar cap; per això es redueixen a curtíssimes ratlles, és a dir, a consignar-hi el concepte essencial, i res més. L'extensió que jurídicament el concepte ha de tenir, l'hi dóna el sentit comú i l'embús de la deficiència no hi pot tenir les realitats que aquí tant entrebanquen.

Amb aquest sistema de mandats, actua la màquina formidable del seu comerç, i heu's aquí que és un sistema essencialment igual al català. També els poders catalans es limiten a l'autorització cabdal. Als arxius notarials n'hi ha milers de comprovants; al fons de manuscrits de la Biblioteca de l'Institut d'Estudis, s'hi guarden un nombre de documents del primitiu arxiu de l'hospital de la Santa Creu de Barcelona, i també, entre ells, bastants poders.

Al protocol 21 del notari d'aquesta ciutat Rafael Cervera, que conté les escriptures per ell autoritzades durant els anys 1504 a 1506, hi ha els datats a 5 de gener de 1506, en els quals Jeroni Jornet, hostaler barceloní, n'atorgà d'amplíssims a Tomàs Ferrer, curial d'Igualada, per a reclamar quantitats i reivindicar béns i drets que Jornet hagués o endavant pogués haver, i, en total, no arriben a tenir deu ratlles de les d'un full de paper dels anomenats de barba. La seva fórmula és aquesta: "us atorgo poders "ad petendum, exigendum, recipiendum, recuperandum et habendum", és a dir, per a demanar, per a exigir, per a rebre — si us ho donen —, per a recobrar — si us ho neguen —, i perquè, recobrat, ho tingueu en nom meu." Heu's ací tot. És a dir, essencialment, i amb paraules més senyores, la fórmula nordamericana, i d'altres països moderns; que no és pas solament Nordamèrica qui la practica.

El mateix protocol ensenya que aquest mandat no fou excepcional; hi ha els d'Arnald de la Miasó a Joan Menvilla de 7 de gener del 1505, els de Bernat Sala a Pere Vendrell, de 1 de març del mateix any, i bona cosa d'altres. Tots contenen tant com poden contenir els actuals, i serveixen per a tant com ells, i cap passa d'onze ratlles.

D'un altre mal solen patir els poders, en aquell temps, a causa de la dificultat de comunicacions, i avui a causa de la febre del negoci; el de què els tingui a mà qui els ha d'utilitzar, precisament en l'instant que ha de fer-ho. Avui, entre nosaltres, l'actuació d'un tercer sense poders és nulla; no pot tenir efecte pel vici originari de manca de personalitat de l'actuant. En el règim català medieval no era així, com no ho és avui a bona part d'Europa.

Quan fou redactat, amb una formidable preparació científica, el codi civil alemany, buscaren els seus redactors la manera de salvar l'inconvenient, i el trobarem donant efecte retroactiu al consentiment del representat, en la forma que es pot veure als seus articles 184 i 185; quan, pocs anys després, es va promulgar l'indiscutiblement Codi model entre els vigents a Europa, o sigui el de Suïssa, el remei hi fou incorporat i perfeccionat, i qui l'estudiï veurà que no és ni més ni menys que el vigent a Catalunya, amb el nom arcaic i llatinitzat de "ratihabitio". Tant Fontanella com Jaume Cancer expliquen el mecanisme d'aquesta institució viva en la Catalunya antiga, abastament perquè es puguin comprovar la coincidència i la molta utilitat que tingué mentre la poguérem aplicar.

Al llibre de les Constitucions de Catalunya hi ha un parell de textos legals que demostren un altre cas. Es refereix al domicili, en especial al dels comerciants. Segons el sistema al present aplicat, salvant excepcions expresses, determina el domicili la declaració de l'interessat; la llei l'ha d'anar a buscar on el propi interessat diu que viu, i d'aquí en ve la possibilitat d'aquella ficció que tant entrebanca les reclamacions contra el comerciant mal pagador; la declaració fa possible portar el domicili a llocs propicis a escapolir-se del pagament, i mostrar-lo amb la responsabilitat que representa tenir-hi un capital que pot consistir en una taula i dues cadires.

És evident que aquestes possibilitats han de complicar per demés l'exercici de les accions reivindicatòries, i, per a tallar d'arrel l'entrebanc, el nostre dret va identificar el domicili amb el "capmajor"; el domicili del comerciant i de l'industrial és el lloc on de fet resideix la part principal del seu negoci; per això s'anomena capmajor.

Doncs bé: aquest concepte és el mateix de l'article 102 de l'actual Codi francès. A França, el domicili és el lloc on hom té el "principal etablissement". Entre el "principal etablissement" i el "capmajor" no hi ha pas més que una diferència, i per cert a favor de la solució catalana, perquè tant des del punt de vista filològic com del pràctic, és més elegant la solució d'una paraula única i expressiva com la de "capmajor", que la de dues no expresses. El Codi francès, que ha pogut desenrotllar el concepte, encara a l'article 103 referma el mateix criteri realista català, dient que "le changement du domicile s'operera par le *fait*..." és a dir, pel fet, per la realitat, contra la ficció que la sola declaració pot incloure.

A Anglaterra, una de les institucions que completen el règim de la propietat immobiliària és el *mortgage*, pel qual el necessitat de diner n'obté fàcilment sense hipotecar ni manllevar; el practicisme del *mortgage* l'ha demostrat la reforma dels règims de la propietat i de la successió que ha començat a regir en aquell país el primer de gener passat respectant-lo, i complementant, encara, el seu mecanisme, és a dir, millorant-lo. Doncs bé, el *mortgage* no és, en essència, sinó la nostra antiga *carta de gràcia*, la institució tan corrent a la Catalunya medieval, utilitzada constantment pels

Reis de la Confederació, a la qual bastants grans patrimonis deuen el seu manteniment, i destrossada avui entre nosaltres i convertida en arma d'usurers i instrument d'estafa, per haver-la desnaturalitzat l'anormalitat jurídica i confusió de règim en què vivim.

Tots aquests exemples es refereixen a institucions concretes: n'hi ha, però, un de major interès, encara, perquè ateny, no a una, o algunes, sinó al conjunt de totes elles, i és la representada pel predomini de l'equitat en les solucions.

En ésser conegut el text del Codi civil de Suïssa, va ésser-hi considerat un avenç, que l'avalorava sobremanera, el del seu article segon, que diu que "l'abus manifeste d'un droit n'est pas protégé par la loi", perquè, rompent l'absolutisme de les concepcions clàssiques del dret romà, representava un pas de gran transcendència de l'evolució de la ideologia jurídica. Per aquest principi, el dret suís adquirí un valor d'humanisme que, des d'aleshores, ha estat senyalat com meta a assolir per al perfeccionament de les legislacions.

Aquest principi, el mateix exactament, és un dels fonamentals del règim català; sense tenir formulació expressa, pot dir-se que és el seu predomini el que explica l'orientació de les lleis, i la seva aplicació, des dels seus primers dies. Les Corts de Barcelona de 1493 el consignaren, però, expressament en alguns capítols de Cort, com el 67, que promulga unes lleis "reprovant tals usos — els mancaments al dret vigent — o veritablement abusos, e havent aquells per nulles e invalits" (Constitucions; llibre 1, tit. 16-XIII); i a les primeries del segle XVII, encara el manresà Peguera el reafirmava dient que, si l'aplicació de la llei a un cas concret produeix una injustícia, cal saltar per sobre de la llei i jutjar-lo amb equitat, per a fer impossible l'abús de la seva aplicació. El seu testimoni és de remarcable valor, perquè si algú havia de sentir el fetitxisme per la fórmula legal, era precisament Peguera, que ocupava el seient presidencial en el més alt tribunal de justícia a Catalunya.

Per aquest aspecte del predomini de l'equitat sobre el concepte abstracte de justícia, és pel que el règim català té punts de contacte inconfusibles amb el d'Anglaterra. És de sentit natural que, en un territori de l'activitat i vigoria de l'anglès, no és possible que s'hi puguin desenrotllar les activitats mercantils tal com ho fan, si tota la justícia que tenen és la tan magistralment blasmada per Dickens en gairebé totes les seves novelles; alguna cosa més deu haver-hi, i aquesta cosa més és el jutjament per equitat; el que té per base sobreposar la solució equitativa segons una concepció igual a la de Peguera, saltant i tot per sobre la llei. A la Biblioteca del Col·legi d'Advocats de Barcelona, gràcies a la munificència del senyor Eduard Toda, hi ha un seguit de volums de sentències angleses per equitat col·leccionades curosament; en qualsevol d'ells es pot estudiar el sentit d'aquesta, que arriba a constituir una jurisdicció especial dintre el procediment, i que fins té institucions pròpies com els "equitable assets", pels quals, per exemple, en morir qui deixa una herència endeutada, són protegits els creditors que han fiat de bona fe en

la seva solvència, contra els que s'havien avançat a assegurar-se amb títols privilegiats.

Les obres dels nostres jurisconsults són plenes de sentències de la mateixa mena: Cancer en glossa una referent a una qüestió promoguda contra la Comtesseta de Queralt, pubilla de la casa dels Comtes d'aquest nom, pel seu parent i algun temps futur marit Lluís de Queralt, que en desfer-se el projecte de matrimoni li va reclamar les joies i bonics nupcials de què li havia fet ofrena, i que segons llei estava obligada a retornar-li; per les circumstàncies del rompiment, el retorn era de manifesta injustícia, i la sentència l'en absol; i una de les glossades amb major extensió per un dels juristes posteriors a ell es refereix a un plet sonat que sostingueren dos propietaris de Barcelona, sobre el fet d'obrir un, una finestra sobre la casa de l'altre, i que el tribunal fallà contra el que, segons llei estricta, tenia raó; fent constar en la sentència, clarament i expressa, que el dret estava de la seva part, però la justícia no, per l'abús intolerable que representava prevaler-se d'un text legal per deshonrar la Ciutat amb edificacions com la que s'entestava a sostenir.

Si es comparen aquestes sentències amb les de l'actual *equity* anglesa, es veurà immediatament el parentiu.

* * *

El fons de la qüestió, doncs, no consisteix en què el règim jurídic català sigui un enfilall d'anacròniques inactualitats.

F. MASPONS I ANGLASELL.

P. S. — Escrit aquest article, la *Revue catholique des Institutions du droit* ha publicat el *procés-verbal* del Congrés de jurisconsults catòlics de França, celebrat darrerament a Tolosa. Aquest Congrés tingué per tema central d'estudi l'estatut de la família, i, sense parlar expressament del Dret català, va preconitzar, com a solució, la reforma de les lleis reguladores de la unitat familiar, en un sentit que coincideix amb el de les institucions catalanes. L'advocat de Lió M. Josep Lucien-Brun féu una calda apologia de la llibertat de testar, que és una de les bases fonamentals del règim nostrat, i M. A. Riquoir, advocat de la *cour d'appel* de Pau, dels costums successoris de les valls pirenenques, que, salvant modalitats no essencials, són expressió del sistema successori a Catalunya, i que a son entendre, i del Congrés, contribuirien fortament a retornar a la família francesa la vigoria que, amb astorament de tots els que estudien el problema de la natalitat, està perdent en proporció greu.

Enquestes de la REVISTA DE CATALUNYA

Per la Catalunya-Ciutat

La nostra Revista ha emprès una vasta enquesta entre els elements intellectuals de la nostra terra, a propòsit del tema de la unitat cultural catalana, que han plantejat novament alguns periòdics comarcals i que té, avui més que mai, una transcendència de primer ordre.

Les necessitats morals de les comarques catalanes, les condicions en què els homes selectes hi viuen, l'estat d'esperit dels catalans d'ofici intellectual davant el complex problema de la cultura nostrada, les imperfeccions i perills de l'actual situació en aquests aspectes, tot això apareixerà sens dubte, amb veritat i vida, al llarg de la nostra enquesta, que tindrà la vàlua d'un arreplec de documentació directa sobre el problema de la Catalunya-Ciutat.

Creiem, a més, que de l'afluència de respostes, de l'exposició de parers i plans, del contrast i el xoc de les tendències diverses, en sortirà alguna iniciativa de caràcter pràctic, que sigui el coronament de la interessant declaració dels punts de mira personals.

Heu's ací el document que serveix d'introducció a l'enquesta i que és la lletra tramesa per la Direcció als qui han estat invitats a prendre-hi part:

"Benvolgut amic: Em permeto de demanar el vostre concurs per a una de les enquestes de la nostra Revista. Heu-vos-en ací els antecedents:

El Dia *de Terrassa, primerament, i el* Diari de Mataró *més tard, han plantejat de nou el problema que anomenem, sintèticament, de la Catalunya-Ciutat.*

El diari terrassenc parlava, sobretot, de la Premsa comarcal, es lamentava del "mecenatge polític" o de la "tradició esmorteïda" que ha creat les fulles de Barcelona i que els priva de transcendir i d'assolir un nivell més alt i un abast més ample. Afegeix que cal, d'una vegada, crear i suprimir fulles locals, per tal de donar un caràcter orgànic a la Premsa catalana en general. Lloa

el gest de la REVISTA DE CATALUNYA *de recollir en les seves pàgines les idees i els articles de la Premsa comarcal dignes d'ésser comentats o reproduïts.*

El Diari de Mataró *es queixa de l'isolament en què viuen les comarques catalanes i l'abandó que pateix el jovent intellectual de fora de Barcelona. Formula la pregunta de si "la joventut escampada a cada poble, sense altre mitjà educador que els diaris, alguna revista bona i mantes de morboses o dolentes, pot formar-se intellectualment per la pròpia força i imposar-se." Acaba preguntant si hi ha a Catalunya homes que sentin la responsabilitat d'aquest problema per a portar a cap l'organització del règim normal que ha de regir la Catalunya-Ciutat.*

El comentarista de la REVISTA DE CATALUNYA *creu ben necessària i interessant aquesta incorporació normal i constant de les valors positives de fora de Barcelona al moviment general de la cultura catalana, tan interessant com l'ajut a l'eclosió de les noves valors. Creu que el plany de l'isolament és de vegades justificat, però que no pot culpar-se massa a Barcelona. Diu que la solució depèn, principalment, dels nuclis comarcals, i que el nucli de Barcelona està obligat a preocupar-se d'aquest problema i a contribuir a la seva solució satisfactòria.*

Per tal de posar-ho en pràctica, la REVISTA DE CATALUNYA *ha iniciat una enquesta, que comprèn els quatre punts que té l'honor de proposar-vos, i espera amb interès la vostra contesta:*

I. — Creieu que s'ha de prendre alguna iniciativa per a establir la relació normal i orgànica entre tots els esperits selectes i treballadors intellectuals de Catalunya?

II. — Quins mitjans us semblen eficaços o útils per a aconseguir la incorporació a la Catalunya-Ciutat de tots els elements selectes de les comarques?

III. — Quins mitjans podrien ésser utilitzats per a afavorir la cultura intellectual del jovent comarcal i l'eclosió i aprofitament de les noves valors?

IV. — Convé una certa descentralització intellectual a la cultura catalana?"

En Josep Carbonell, de Sitges

"I. — CREIEU QUE S'HA DE PRENDRE ALGUNA INICIATIVA PER A ESTABLIR LA RELACIÓ NORMAL I ORGÀNICA ENTRE TOTS ELS ESPERITS SELECTES I TREBALLADORS INTELLECTUALS DE CATALUNYA?

Sí. Em plauria veure donar, tal com ho demana *El Dia*, de Terrassa, un caràcter orgànic a la premsa catalana, les característiques deficients de la qual vaga esmentar pel molt que ja han estat jutjades i comentades. I, tal com fa la vostra pregunta, crec que cal prendre una imminent iniciativa per a restablir la relació normal i orgànica de tots els esperits selectes i treballadors intellectuals de Catalunya, els quals cal suposar d'acord amb la motiva-

ció de la vostra enquesta, repartits comarcalment o local a l'entorn d'algún periòdic expressió de l'interès i de l'ideal de cada grup.

II. — QUINS MITJANS US SEMBLEN EFICAÇOS O ÚTILS PER A ACONSEGUIR LA INCORPORACIÓ A LA CATALUNYA-CIUTAT DE TOTS ELS ELEMENTS SELECTES DE LES COMARQUES?

Ja que hem fet esment de la premsa comarcal i local, serà bo que partim d'ací per a complaure les vostres tres restants inquisicions. Per a arribar a la realització d'aquesta premsa catalana que hom només beslluma ara idealment, jo propugnaria la creació d'una agència periodística nacional a Barcelona, l'obra de la qual menés a la simultània aparició del tipus de periòdic comarcal o local que freturem.

Una breu descripció d'aqueix periòdic i d'aquesta agència, per ara imaginaris, posaran els lectors en camí de comprendre.

Crec, com ho ha dit més d'una vegada el senyor Rovira i Virgili, que els periòdics comarcals i locals han de reflectir primordialment llur propi medi en tots els seus aspectes. Un bon periòdic local donarà lloc preferent als estudis històrics, etnogràfics, econòmics, literaris; a la literatura econòmico-financiera, tècnica i propagandística de les empreses comercials i industrials de la rodalia, sense oblidar les controvèrsies polítiques, que són de totes les matèries del periodisme local les que han d'ésser menades amb més de cura i altesa de mires, puix que moltes vegades per elles degeneren els periòdics comarcals o locals a la darrera categoria de fulles vils i sense mica d'interès.

Aquest fons periodístic el podria fornir el grup intellectual creador del periòdic. El podria fornir o el podria cercar entre les persones donades en cada comarca als estudis i els afers. Però també en l'alimentació d'aquest fons periodístic podria trobar l'agència nacional que propugnem el seu primer i més important comès. En efecte: ella podria, ben orientada, ben dirigida i alerta de l'interès o de les preferències de cada grup periodístic local o comarcal, atendre la demanda, recomanar o oferir els estudis de caràcter espiritual o material que hagués obtingut o li haguessin estat aportats per escriptors o tècnics en general.

Ometem descriure els variats aspectes d'aquesta feina de relació entre les fretures locals i comarcals i els especialistes o coneixedors nacionals de cada matèria. Ometem també la idea d'induir els porta-estendards polítics a la collaboració assídua en periòdics comarcals i fins locals. Assenyalem només ço que hom podria fer tot deixant a la intelligència de cada llegidor el seu abast i afinament. No sense dir que el bell èxit funcional d'una semblant empresa dependria sempre de la preclara activitat del seu director.

Altrament hi ha en tots els periòdics locals i comarcals un buit que només podria omplir una agència del tipus de la que descrivim. Es tracta de l'absència quasi absoluta de noves nacionals i internacionals, noves del món,

que degudament extractades caldria donar per igual, o segons el tipus d'abonament amb què el periòdic estés lligat a l'agència, a cada publicació. Contribuiria, m'apar, aquest nou fons periodístic a desvetllar i elevar l'interès ciutadà, l'amor, la passió comarcal o local pels grans problemes en comptes d'ajeure's i rabejar-se en la pròpia limitació massa sovint exaltada a vertadera categoria. És clar que caldria escollir bé aquesta mena de noves. Caldria donar-ne les essencials dels esdeveniments setmanals i mensuals, polítics, econòmics, artístics i religiosos, servant preferència pels nacionals sobre els estrangers i major interès i més gran descripció per aquells que, com per exemple, el triomf d'un artista local a la capital nacional o en qualsevol altra del planeta pogués interessar o afalagar directament els llegidors del periòdic d'una comarca. En aquest cas o en qualsevol altre de semblant l'agència hauria de facilitar als periòdics ja fos un recull de les crítiques que hagués merescut el compatrici, ja algún estudi directe de la seva obra, si tal era sollicitat. I en darrer terme l'afer dels anuncis podria contribuir a fer possible econòmicament l'existència de l'agència que propugnem. Volem dir dels anuncis d'anunciants generals en els periòdics locals o comarcals i dels anuncis comarcals o locals en periòdics generals.

Vaga tornar a dir que no pretenem redactar els estatuts de cap societat periodística, ans esbossar intellectualment el seu objectiu i funcionament.

III. — Quins mitjans podrien ésser utilitzats per a afavorir la cultura intel·lectual del jovent comarcal i l'eclosió i aprofitament de les noves valors?

Cal imaginar en cada grup comarcal o local que troba l'expressió i la imatge del seu esperit en el periòdic que ha creat i sosté, un entusiasme i una iniciativa prou amplis per a desenvolupar, el més independentment possible, tot un programa de cultura nacional. Qualsevol nom que prengui per a designar la seva associació, l'objectiu de cada grup ha d'ésser sempre el mateix: crear un cercle d'influència cultural contínua i que aprofiti de les més joves a les més velles generacions. Pel primer d'aquests dos objectius que ha d'ésser l'objectiu primordial de cada grup de cultura comarcal o local, no sabríem propugnar altre medi millor que la fundació i sosteniment d'una escola que asseguri indefinidament l'educació en un cert sentit de la joventut. I al costat de l'escola la biblioteca, on els més entrats en anys i els homes fets trobin nodriment adequat a llurs preferències. No manquen a Catalunya les entitats ni les persones amb què hom podria comptar per a establir tandes de conferències de tota mena — que fora bo, però, de sistematitzar —, concerts i festes. Voldríem, però, fer remarcar només que l'escola i la biblioteca són essencials per a donar a l'obra de la cultura comarcal o local una vera continuïtat, ço que és dir, una vera eficàcia i la base de tota la seva eficiència.

La cultura és cosa seriosa i cal prendre-la seriosament. Unes quantes conferències, un entusiasme diumenger sense normes ni pla, i després el dolç paladejar el record de tantes de belles hores, no menaria ací ni ha menat enlloc a res de culturalment definitiu. Organitzar una escola, sostenir-la, no és cosa massa fàcil intellectualment ni econòmicament. Cal un vertader i ben seguit esforç, cal un bon tremp, un tremp especial en els homes que se l'emprenen. I cal, sobretot, saber quina cosa hom vol aconseguir amb aquest cultiu intens i determinat de les més joves intelligències de tots els estaments d'una localitat. Per a la qual cosa fóra bo determinar ja d'antuvi un tipus d'escola d'aquest gènere i un pla de cursos comprenent una mateixa sèrie d'ensenyaments, però en diversos graus.

Fretureu, segons es desprèn de les preguntes de la vostra enquesta, arribar a la màxima eficiència cultural de Catalunya. Crec haver assenyalat els millors camins per arribar-hi. Tot amb tot, però, una afirmació final no serà, m'apar, ací innecessària. I és que dintre la més gran varietat d'intercanvi cultural de la capital del Principat als pobles, dels homes eminents als grups locals, cal tenir tothora present que és precís arribar a produir una unitat de cultura si de veres hom vol sentir a parlar algún dia d'una gloriosa i avassalladora cultura catalana.

IV. — Convé una certa descentralització intel·lectual a la cultura catalana?

No, no i mil vegades no. Els darrers mots de la resposta anterior no s'avindrien amb aquests altres de la vostra pregunta: descentralització intellectual. Més aviat convindríem en una ben centrada direcció de cultura. Altrament, quina cultura pot hom dir que s'ha format descentralitzant-se? Formació i descentralització són dos moments ben diversos — els dos extrems —, de tot fenomen cultural.

Per mi ço que cal és la unió estreta de tots els elements culturals de Catalunya, posats a contribució del mateix ideal: l'eclosió d'una cultura catalana, per tal d'arribar a la sistematització d'un programa d'unitat. I és natural que, tal com les idees van de per tot al pensament i del pensament s'expandeixen per tot, així l'obra de la culturització de Catalunya rebi en el seu cap i casal — Barcelona — l'aportació de tots els esperits selectes escampats per les terres pairals i ixqui d'ací bellament unificada. Així iniciada i així seguida la transfusió de valors de les viles i les ciutats a la capital i de Barcelona a les ciutats i a les viles de Catalunya, esdevindrà la realitat per la qual hom sent tant d'enyor i de recança.

Josep CARBONELL"

En Carles Rahola, de Girona

"Amic Rovira i Virgili: Heu's ací la meva contestació als quatre punts de l'enquesta de la REVISTA DE CATALUNYA, que em feu l'honor de proposar-me:

I. — Crec que és hora de preocupar-se d'establir la relació normal i orgànica a què alludiu entre els esperits selectes i els treballadors intellectuals de la nostra terra. Això és tan clar, que em sembla que no cal esforçar-se gens ni mica a demostrar-ho. L'ideal seria que aquesta relació comprengués, no sols els homes d'ací, sinó els de tots els pobles. La causa de la humanitat, que ha d'ésser quelcom més que un tòpic, hi guanyaria immensament.

II. — Soc de parer que els esperits selectes de les comarques han d'ésser atrets sobretot mitjançant una collaboració continuada, lleialment oferta, a tota empresa cultural pura, noble, enlairada.

III. — Mitjans per a afavorir la cultura intellectual del jovent comarcal? No n'hi ha prou, sens dubte, amb la revista i el llibre. La joventut que sent la febre de la creació és veu sovint isolada, per bona i encoratjadora que sigui la companyia de la revista i el llibre. Potser caldria que una mena de missatgers espirituals — sense mires proselitistes ni pedagògiques — recorreguessin les nostres comarques, estimulant els joves estudiosos i assenyalant els valors naixents.

IV. — Què us diré? Crec no solament convenient, sinó absolutament necessària, una certa descentralització, si volem que la cultura catalana arribi a ésser quelcom que imposi respecte i admiració.

Vos agraeix la distinció el vostre devot amic i company,

CARLES RAHOLA

Girona, gener 1926."

En Salvador Albert, de Sant Feliu de Guíxols

"Senyor A. Rovira i Virgili.—Benvolgut amic: El problema plantejat per *El Dia*, de Terrassa, i pel *Diari de Mataró*, que motiva el qüestionari contingut en la vostra afectuosa lletra del 30 de desembre últim, té, a mon entendre, tota la importància que li concedeix la REVISTA DE CATALUNYA, tan assenyadament dirigida per vós. Crec que és de la major conveniència, per a la vida espiritual de la nostra terra, trobar els mitjans d'establir la relació

normal i orgànica entre tots els seus esperits selectes i treballadors intellectuals.

Amb l'organització del règim normal de la Catalunya-Ciutat, s'assoliria indubtablement el major grau possible de descentralització intellectual convenient a la cultura catalana, com a tota altra cultura digna d'aquest nom; i així mateix s'assolirien les finalitats indicades en els punts segon i terç del qüestionari; ço és, la incorporació a aqueixa ciutat "ampla i fraterna" de tots els elements selectes de fora de Barcelona, la cultura intellectual del jovent comarcal i l'eclosió i aprofitament de les noves valors. Quant als mitjans més eficaços per a atényer aquests resultats, jo gosaria opinar sobre una proposta determinada, mes, davant la complexitat de l'assumpte, que excedeix el meu abast, em limito a dir que no ha de mancar el meu concurs modest, però decidit i entusiasta, per a portar o bon terme tota iniciativa que tendeixi a resoldre el problema en qüestió.

Vostre afectíssim amic,

S. ALBERT

Sant Feliu de Guíxols, gener 1926."

En Domènec Guansé, de Tarragona

"Crec que en poques parts del món, els agrupaments comarcals deuen estar tan units a la metròpoli com a Catalunya. Ací no sols coneixem l'obra de bons escriptors i poetes locals, ans ens són familiars els noms de molts poetes i escriptors migradament casolans. La dissort que pateix la nostra terra, el desinterès de gairebé tots els treballadors intellectuals de Catalunya, ens fan sentir germanívolament units. Ultra això, sóc dels que creuen que, individualment, donar-se a conèixer a Catalunya, per poc que es valgui, és un afer senzillíssim. Les portes dels diaris i de les revistes s'obren sense necessitat de cap fetilleria. No volem dir, però, que el problema que planteja la Revista de Catalunya no existeixi en certa manera. No s'ha de deixar perdre avui cap flor per Catalunya; han d'anar-se a cercar fins aquells esperits selectes i delicats que s'amaguen tímidament, aristocràticament; ha d'afavorir-se — i heu's aquí la part més greu del problema — la formació de les intelligències en crisàlide.

Tanmateix, això té un abast que escapa als límits de la present enquesta. Abraça un problema de cultura general que avui tenen plantejat tots els pobles, i que no seran segurament els marcians qui ens el resolguin. Les Diputacions, els Ajuntaments creant escoles i biblioteques, subvencionant cursets i beques per als estudiants humils que ho mereixessin, podrien solucionar, parcialment, la qüestió. És clar que això és divagar: els Ajuntaments i les Diputacions no estan per coses tan banals com la cultura. Tot,

dones, s'ha de fer al marge de tots els organismes oficials. Cal recórrer als mecenatges — Cambó dóna l'exemple — o a la suma dels petits esforços individuals.

Ara bé, per establir una relació entre tots els esperits selectes, entre tots els treballadors intellectuals de la nostra terra, he de remarcar en primer lloc, — com ja ho ha fet *El Dia*, de Terrassa —, que el gest de la REVISTA DE CATALUNYA, de comentar o recollir els articles interessants de la premsa comarcal, és una cosa que està molt bé. Tots els diaris catalans es deuen haver adonat de la importància que això té per a la Catalunya-Ciutat. I tota la premsa catalana de Barcelona — o almenys d'esperit catalanesc — hauria d'imitar en certa manera la REVISTA DE CATALUNYA, i no donar tracte de premsa provinciana, a la premsa comarcal. De fet hi ha dintre mateix de Barcelona alguns diaris que són molt més provincians que moltes de les fulles impreses per les altres ciutats i viles catalanes.

Un gran bé feren, així mateix, per a Catalunya-Ciutat, els Jocs Florals. Hem de dir-ho encara que avui es necessita una certa valentia per sostenir-ne l'eficàcia. Cal, doncs, si és possible, reprendre'ls dignament. Tanmateix seria bo de donar-los una estructura orgànica: d'establir una mena d'Acadèmia permanent que abastés, no ja solament Barcelona, sinó tot Catalunya, o encara millor tots els pobles de parla catalana. Caldria, aleshores, instaurar nous premis, dedicats sobretot a la joventut: premis a les primeres monografies d'art, de ciència, de literatura, d'història... Els premis, en lloc d'ésser sumes en metàllic, lliurades a l'acte, que de no ésser molt quantioses no aprofiten de res, podrien ésser en forma de beques i de borses de viatge.

Feren també un gran bé per a la Catalunya-Ciutat, les croades de propaganda política al través de les terres catalanes. Avui, no es poden continuar, però poden transformar-se: el que fou política, pot ésser cultura; en lloc de dar conferències de míting, els nostres intellectuals poden aplegar-se per donar als pobles conferències d'Ateneu. Tindrien una concurrència menys nombrosa, però més selecta, que és, per a aquesta qüestió, el que ens importa.

Tanmateix, més que els nuclis intellectuals de Barcelona, són els petits agrupaments comarcals els que estan obligats de cercar solucions al problema de la Catalunya-Ciutat: cada agrupament pot demanar una solució distinta. Tanmateix, la publicació de fulles literàries com les d'*El Dia*, de Terrassa, i la de recent fundació del *Tarragona*, d'un abast més ample que els periòdics literaris locals; l'organització de conferències on alternessin els intellectuals de la localitat amb els de totes les altres localitats de Catalunya; la creació d'Editorials que tinguin una significació amplament nacional, seran sempre per als nuclis comarcals una manera de posar-se en contacte amb els nuclis culturals de la metròpoli, i d'afavorir l'eclosió de les noves valors.

Però ens allarguem massa. El tema és excessivament vast i suggestiu per a reduir-lo als límits estrictes d'una enquesta. Diguem, per acabar, que

creiem que una certa descentralització de la cultura catalana fóra bona. Hi ha ciutats, sobretot, on podrien formar-se certs nuclis d'especialistes. Altrament, el millor sempre serà una mena de flux i de reflux. A la joventut li convindrà el contacte directe amb els agrupaments intellectuals de Barcelona. Cal tenir present que sempre, o gairebé sempre, serà a la metròpoli on trobaran més mitjans de treball, de formació espiritual. D'altra banda els intellectuals ja formats, en plena maturitat, poden contribuir molt a alçar el nivell espiritual de les viles i ciutats catalanes on resideixin.

DOMÈNEC GUANSÉ"

Els cants de gesta catalans (1)

De Ramon d'Alòs-Moner

"He de confessar, abans de tot, que la meva opinió sobre la sensacional descoberta dels amics Montoliu i Soldevila ha de pesar ben poc en la present enquesta oberta per la REVISTA DE CATALUNYA. I és perquè de la història literària són precisament els problemes relacionats amb la vella poesia èpica els que conec menys.

La primera lectura del treball de Manuel de Montoliu em féu una gran impressió per la novetat del tema i per la força de la major part dels arguments en què ell basava la seva tesi. Ara, que en l'elecció dels exemples el meu amic fou poc afortunat, de manera que em van semblar bones les premisses, però fallava la conclusió. Tot i que no vaig ésser del tot escèptic com la major part dels meus companys, comprenc avui, després d'haver examinat ràpidament els passatges utilitzats de la Crònica reial, que si això mateix ho hagués fet aleshores, hauria acabat per perdre tota fe en la pretesa descoberta.

No he arribat, però, a aquest punt perquè la tesi Montoliu ha estat reforçada i millorada, com tothom reconeix, per Ferran Soldevila. Certament aquest amb els seus dos bells articles planteja el problema amb nous punts de vista, té en compte també el Deselot i ofereix molts més exemples. Si hom no té al davant les dues cròniques utilitzades, les llargues tirallongues de versos presentats per En Soldevila semblen ja convèncer del tot. Si es confronten després amb els passatges corresponents de la Crònica del rei Jaume i de la Deselot, hom s'adona que els exemples tenen més valor de quantitat que de qualitat, i se'ns presenten una sèrie de dificultats, per bé que un hom ja accepti—

(1) Havíem donat per closa la nostra primera enquesta en el número passat. Però havent rebut posteriorment la contesta d'En Ramon d'Alòs, la qual s'havia retrassat per trobar-se el nostre amic fora de Catalunya, amb molt de gust l'acollim en les nostres planes.

parlo sempre per mi — amb més convenciment, la tesi de l'existència d'una o més gestes anteriors als textos arribats fins a nosaltres. L'habilitat d'En Soldevila, el coneixement que té de la llengua de les cròniques catalanes qui com ell ha treballat llargament sobre la de Desclot, la circumstància d'ésser ell mateix poeta... tot ajuda al fet que reconstrueixi i manipuli potser una mica massa de versos, i versos massa bons, relativament. Si no altra cosa, m'ho fa creure la pobresa de rimes. No ens podem suggestionar a voltes per la presència d'assonàncies fortuites com en trobaríem en la prosa de tots els temps, i a voltes amb una mena de *cursus* de la prosa ben treballada? En això cal anar molt amb compte, no fos cas que un *parti pris* ens dugués a trobar rimes per tot arreu. En Nicolau d'Olwer té raó de dir que fóra absurd de voler trobar versos, com creia En Montoliu, en tota l'extensió de la crònica reial.

La tesi, doncs, posada per En Montoliu i enfortida per En Soldevila cal que no sigui desvirtuada i empitjorada en noves investigacions que esperem voldran prosseguir ells i altres investigadors. Convé d'esvair una sèrie de dubtes i de resoldre problemes que es barregen amb la nova i suggestiva teoria.

Dels primers ja n'han assenyalats alguns el mateix Soldevila i després En Jordi Rubió. Hem de saber quines són les parts d'una i altra crònica on hi ha possibilitat de trobar rastres de versos, sinó sols de passatges rimats. En tot allò que el cronista de Jaume I i Desclot reconten uns mateixos fets del regnat de l'alt rei, com s'apropien, com desfiguren la suposada font comuna de la Gesta desapareguda? Com s'expliquen les relacions entre el text català i el llatí de la crònica reial? Alguns tocs que semblen delatar la intervenció personal del rei en certs passatges de la seva crònica, com s'explicaran d'avui endavant?

Diré, finalment que, tot i que a Catalunya hi ha rastres d'elements èpics i que hi fou molt coneguda la poesia èpica de les literatures germanes (la francesa més que la castèllana, a deduir de les dades que tenim) no vol dir això que necessàriament haguéssim de tenir tota una poesia èpico-popular. L'antiga Provença, terra d'heroismes i de guerres i en íntim contacte amb la França, no és gaire rica en poesia èpica. Itàlia encara ho és menys.

El meu convenciment és que hom arribarà a demostrar l'existència, si més no, d'una o més cròniques rimades catalanes desaparegudes, més o menys bàrbares. Potser més bàrbares del que suposa En Montoliu i menys del que creu En Soldevila. Elles no afegiran més glòria a la literatura catalana antiga de la que li donen les grans cròniques que coneixem. Sigui com sigui ens trobem davant d'un aspecte ben interessant i nou de la nostra història literària, el qual no podrà ésser negligit pels futurs historiadors. La glòria de la descoberta, prescindint de l'abast que pugui arribar a assolir, recaurà sempre sobre En Montoliu que l'ha plantejada primer i sobre En Soldevila que l'ha feta més viable.

RAMON D'ALÒS-MONER"

SAGITARI

Jurariem que el nom de Santiago Russinyol l'escriuen a hores d'ara els caràcters d'impremta arrenglerant-se tots sols. Saben bé de cor l'ordre i el camí, de tant de passar-hi.

Per En Russinyol ha sonat l'hora de l'homenatge. Benvinguda! La repicadissa ha estat unànime i sonora. Benvingudes, si són dites bonament, les frases a propòsit de la seva barba, de la seva cabellera, del seu capell, de la seva pipa i del seu somriure. Benvingudes, així mateix, les facècies del rodamon i les plagasitats literàries de tota mena. Maragall deia un dia que si fos rei amaria d'anar pel món deixant un rastre gentil de petites llegendes. A Russinyol no li ha pas calgut d'ésser rei per acomplir-ho graciosament.

L'homenatge ha plantejat un problema: la grafia del seu cognom. Rossinyol? Russinyol? o Rusiñol, com ell signa? En això sí que no hi ha pas unanimitat. Contra el parer dels que voldrien catalanitzar el seu nom donant-li la grafia idèntica al nom de l'ocell, hi ha el dels qui troben que cal respectar la signatura tal com la posa ell a la coberta dels llibres i al peu dels seus quadros, generalment sobre el verd. Pocs s'han arriscat a dir-li Jaume. Tot el més, a dir-li Sant., en una mena de canonització artística.

Val a dir que la por d'ésser massa arriscat en matèria d'ortografia onomàstica, ha fet que alguns es mostrin massa prudents. Jaume Rossinyol? Oh, quin atreviment! Això sembla a alguns una exageració ortogràfico-purista dels gramàtics i escriptors de la darrera fornada. I bé: fa més de trenta anys (més de trenta anys, fixeu-vos-hi!) que la revista L'Avenç *escrivia ja, sistemàticament:* Jaume Rossinyol. *Assenyalarem, encara, el fet que* L'Esquella de la Torratxa, *en temps d'En Roca i Roca, escrivia* Santiago Russinyol, *exactament com fa ara* La Publicitat. *En aquest punt,* L'Esquella — *oh, vell amic Lòpez! — ha reculat, puix que ara posa* Rusiñol, *amb una* s *que fuig de la pronúncia del nom i amb una* ñ *que no és a l'abecedari català. Podem escriure* Ro *o* Ru, *que en el català central sona de la mateixa manera. En això, que triï l'interessat, si es servit. Però si hem de pronunciar* ss *no podem escriure* s *entre vocals, i la grafia catalana* ny *no podem convertir-la en la lletra espanyola* ñ *tractant-se d'un cognom català i que pertany a un català.*

Que així es dóna massa importància a les qüestions ortogràfiques? Bé, però ja és veritat que només es tracta d'una qüestió d'ortografia? És sols per ortografia que milers i milers de catalans duen llur cognom gràficament estrafet?

Qui digui que això són menuderies ortogràfiques, demostra que no hi veu més enllà del nas, o que no té nas, com diria En Josep Carner.

No hem de donar a les coses més importància de la que tenen.

Però els hem de donar tota la importància que tenen.

I la importància de la qüestió dels cognoms estrafets va més enllà de l'ortografia i de tota la gramàtica.

És una qüestió d'higiene espiritual.

* * *

Sobre el cognom de Russinyol — no sobre la grafia — Mossèn Llorenç Riber ens ha fet conèixer una bona anècdota. És curiós. La frase sembla dita talment perquè Mn. Riber la sentís i l'aplegués. La reconta en un article magnífic d'homenatge. Hi és posada amb enternida complaença. No desdiu gota del paisatge on la situa, ni de l'estil amb què ho fa. Una vall paradisíaca, amb fruiters de tota mena, arbres de l'amor enrojolats, sota un sol ros i tendre. Un món de música fresca i sospirs de rossinyol. Heu's ací que encativat per l'ambient, l'illustre poeta mallorquí, amb el seu dring sonor i càlid pregunta:

— Russinyol, què me'n dieu d'aquest deliri de rossinyols?

L'emperador de la barba florida li fa de resposta:

— No m'està bé alabar la família.

* * *

I ara, una anècdota russinyolesca més recent.

Russinyol parla amb uns amics, de la festa de Sitges. Explica que dues noies li van donar un petó. És a dir, un petó cada una, o siguin dos petons.

— Uns quants anys enrera — comenta Russinyol — m'hi hauria tornat...

* * *

Després de l'envestida de l'editorialista de La Publicitat *contra el "rau" noucentista, que li diuen, hom pot notar un lloable esforç dels nostres escriptors i periodistes per a trobar formes elegants i alhora populars que substitueixin el mot poc recomanable. El "radica", el "resideix", el "consisteix" van bé, segons els casos. Però tenen un caràcter culte, que de vegades no s'adiu prou amb la frase de to planer. No hi ha res més per a omplir aquesta necessitat d'expressió?*

Sí: hi ha altres formes, alguna de les quals hem vist ja usada amb fortuna: el "s'escau", que sovint fa molt de goig.

A El Pla de Bages, *de Manresa, en un article de Joaquim de Bertran i Calderó (12 de gener) llegim:*

"Un savi de la sapiència dels llibres — valga'm Déu, quina horror! — no pot parlar-ne, perquè, mai per mai, podria encertar on s'escau el geni de l'ànima russinyolesca."

Molt bé! Molt bé aquest "s'escau"! L'última frase resulta força més elegant i correcta i fresca i eufònica que si diguéssim: "mai per mai podria encertar on rau *el geni de l'ànima russinyolesca."*

Aquest "s'escau" popular és de debò escaient.

D'ací endavant, qui usarà el "rau" noucentista ho farà perquè voldrà, no pas perquè no hi hagi substituts amb totes les condicions desitjables i per a tots els casos que puguin presentar-se.

Recomanem, doncs, el graciós i escaient "s'escau" quan el "radica" o el "resideix" o el "consisteix" ens resultessin massa solemnes.

Creiem que, amb aquest nou reforç expressiu, la batalla contra el mal "rau" és definitivament guanyada.

* * *

"De traductor a criminal". Heu's ací un magnífic títol de film, que ha estat un drama autèntic.

Coneixeu Eugène Rostand? És un altre Rostand. Fins ara era possible desconèixer-lo, o no conèixer-lo minuciosament. Ara, després de l'estudi de M. Jonnard, no és tan perdonable.

Del saborós estudi de M. Jonnard, extraiem una anècdota, no menys saborosa. Cal dir que Rostand, a més d'home d'acció infatigable, era un excellent literat. En literatura, l'erotisme guiava les seves preferències. Amava singularment Càtul i Musset. Més que el poeta de les nits, l'amant de Lèsbia va temptar la seva ploma. Va traduir-lo vers per vers, mot per mot, amb una fidelitat insotragable. La traducció, però, no va plaure a tothom. L'enemistat literària d'algú va transcendir al camp polític. La disconformitat va esdevenir agressió. No va pas privar-lo d'un premi literari. No va prendre-li tampoc un seient acadèmic. El que va succeir és que va enterbolir-li l'èmit d'un míting electoral. Ho creieu poc? El fet passà a Marsella.

Heu's ací que, en començar el míting, les paraules d'E. Rostand van ésser ofegades per una veu estrepitosa:

— Calleu! — va cridar-li l'interruptor — no teniu dret a parlar: heu assassinat Càtul!

Podeu suposar el que va esdevenir. La gent, és clar, va creure que Càtul era un bon marsellès que no coneixien, però que s'havia creuat amb ells més d'un cop. Rostand va ésser tractat pel públic com un assassí autèntic. L'aclariment de la veritat va ésser tardà.

Ara bé: planyem Rostand, però planyem també els nostres temps. Di-

gueu-nos, si no, quins polítics d'ara entaularien palestra sobre la manera de traduir un clàssic. Tot el més, discutirien si el conreu del llatí és o no compatible amb llur respectiu programa.

* * *

Una altra exòtica anècdota de gent de lletres. Aquesta és una anècdota vesànica i tràgica. Es de Walter Savage Landor, poeta vuitcentista anglès, esperit ardent i aventurer, que cantà en un estil transparent i pur. La seva vida és plena d'anècdotes extraordinàries. Gairebé totes voregen la follia. Algunes hi entren de ple. En triem només una.

En aquest cas, una flor bé fa estiu. Veieu-ho:

Conten que un dia va arribar a casa follament irat. Crida tot seguit el cuiner. L'agafa i el tira daltabaix d'una finestra altíssima que donava al jardí, cridant-li estentòriament:

— Ves, ves a mastegar violetes!

Hem dit que, en aquest cas, una flor feia estiu. Insistim: fa estiu, primavera i tardor i tot. Hem trobat aquesta anècdota en un llibre de Marius Praz. En aquest llibre hi és estudiada la vida i l'obra dels poetes anglesos del vuitcents. Hom troba en tots ells una sensibilitat tota abocada, l'excentricitat, per dir-ho amb la paraula més amable que ens ve a flor de ploma en aquest moment.

NÒTULES

L'art d'escriure

Contra la creença, massa vasta, que per escriure cal únicament d'ésser dotat, hi ha una obra d'Abel Hermant, publicada recentment, sobre l'art d'escriure.

M. Hermant no vacilla gens a afirmar que, innegablement, hi ha un art que no pot pas negligir qui vulgui ésser verament escriptor.

En aquest llibre, l'autor es val del procediment epistolar per iniciar un escriptor novell, mitjançant el consell assenyat i la revelació de plaers superiors, vedats als profans.

Abel Hermant predica un coneixement profund de la gramàtica: guerra a la retòrica i pau a la sintaxi, per dir-ho amb paraules de Boileau.

No vol sostenir, tanmateix, que la gramàtica ja ho sigui tot. Hom aprèn de redactar correctament una lletra, una informació administrativa o comercial; però per a ésser escriptor cal el do graciosament adquirit, no pas per tenacitat. Cal dir que aquest do que ens arriba, per florir i granar plenament vol una terra amb regor de cultura constant, i amb els solcs profunds i regulars, que obre la gramàtica.

Blasma M. Hermant els mètodes en els quals s'assegura la possessió de l'estil en vint lliçons, talment les fórmules culinàries. L'aforisme de La Bruyère, que diu que "cal la possessió de l'ofici per fer un llibre com per fer un rellotge", ha d'ésser pres amb tota llei de reserves. Les obres literàries no es fan en sèrie, com els rellotges.

Cal, això sí, que l'escriptor conegui el seu ofici, però que vetlli també de no fer-ne massa. Correria el risc de repetir-se i de limitar-se. Perdria, a més, el tresor meravellós de l'espontaneïtat, que fa l'obra duradora.

A propòsit de les metàfores, diu que el que convé és no recercar-les, però valer-se'n quan s'escaigui naturalment. És a dir, fer-ho amb aquella pura inconsciència del poble humil, sense abús ni gota de vanaglòria.

M. Hermant es complau a fer l'elogi fervorós de la digressió. La digressió, al capdavall, no fóra un senyal de riquesa ideològica? Fixeu-vos que els espe-

rits de selecció no pensen sinó per digressions, però amb una finor de lligam que les fa imperceptibles.

Fóra desitjable que entre nosaltres el llibre d'Hermant fos ben conegut. La frisança de la ploma és a casa nostra abassegadora. Amb la pràctica d'aquestes teories, quants escriptors de balbuceig incert i de bagatge misèrrim cobrarien seguretat de veu i tresors d'expressió! Potser minvarien els qui s'aconhorten d'ésser per sempre escriptors "novells". Quantes obscuretats no tenen per base sinó la incultura gramatical o un oblit de preceptes d'estil elementalíssims!

Quantes de profunditats aparents veuríem que són, al capdavall, frivolitats vestides d'incorrecció i d'incúria!

La commemoració de Maurici Jokai

Amb una commemoració amable, tan llunyana de l'èmfasi retòric com de la rigidesa del ritu oficial, l'Associació d'estudiants hongaresos de París ha commemorat recentment la memòria del gran novel·lista magiar Maurici Jokai.

M. Jérôme Thauraud i M. Jean Mistler, successor de Thauraud a la Universitat de Budapest, han estudiat Jokai amb un bell aciençament i un sentit molt profund.

La biografia de Jokai, autor de més de cent cinquanta novel·les, és, al capdavall, una novel·la extensíssima, plena d'aventures de tota mena, polítiques i sentimentals. Totes les innombrables anècdotes que hi ha al llarg de la seva vida, no han pas estat recontades per M. Mistler. Ens és plaent de copiar textualment un episodi que, en les seves *Notes sur la Litterature hongroise*, ens diu el comte Melchior de Polignac:

"Quan Jokai acabava els seus estudis a Presburg i a Praga, va entrar a casa d'un advocat. De dia emplenava paper segellat, de nit feia les seves novel·les, esperades amb fruïció i acollides amb entusiasme. Un dia van encarregar-li la direcció de la venda de mobiliari d'un pagès pobre. Entre els objectes en venda, hi havia una vaca. L'amo es resistia a desprendre-se'n i plorava amargament. El jove advocat va encomanar-se el condol. Després d'aquest incident, va renunciar a un ofici que li imposava obligacions tan dures. Va decidir dedicar-se al periodisme."

Del periodisme i de la política revolucionaris, a l'any 1878, Jokai va dedicar-se a la novel·la. Fou durant mig segle el novel·lista nacional d'Hongria.

Hom reconeix en ell una potència prodigiosa d'observació i un gran sentit de la realitat. Per aquestes dues qualitats excelses, ha pogut mostrar-nos amb tanta de fidelitat i amb tanta de força, tot el que va veure i tot el que va oir referent a la seva terra. La seva obra és rica d'ingenuïtat, d'humor, d'emoció, d'agilitat, de narració i de trets agudíssims. Cal veure com ha descrit la figura de l'aristòcrata i la del pagès magiars.

Els hongaresos—cal dir-ho— l'han admirat i l'han estimat com es mereixia. La festa alludida—per si calgués—en fóra bona prova. Era bell de veure en la commemoració, el concert de música magiar. No cal dir que entre els instruments hi havia el címbal. Al so d'aquest instrument, devien dansar en l'esperit de tots, la passió i la melangia. Aquest so torbador va donar a la festa una qualitat de cosa viva que esborrava la sensació de la mort, sota l'enlluernament d'una glòria immusteïble.

La mort d'Esteve Zeromski

Ha mort fa poc Zeromski, una de les més autèntiques glòries de la literatura polonesa. En poques setmanes, Polònia ha perdut dos grans escriptors: Zeromski i Reymont.

Varsòvia ha tributat a Zeromski honors altíssims. La seva pàtria ha dit davant el món que Zeromski no era per Polònia únicament un gran escriptor, ans quelcom de substancial del seu esperit.

S'ha dit, en parlar de Zeromski, que durant molts anys la seva paraula havia estat gran nodridora d'ideals i d'esperits. El seu foc havia vençut totes les glaçades. Contra tots els mals temps la seva llevor ha donat magnífiques collites.

Els polonesos podrien dir que en els amors, en les meditacions i en tots els gaudis llurs, trobaren el seu amor, la seva meditació i la seva joia. Per ells fou, més que un mestre exemplar de la perfecció creadora, un guiatge paternal.

Cal que tothom reconegui devotament l'ímpetu comunicatiu i l'eficàcia espiritual de Zeromski. Fou, a més, un temperament fèrvidament líric i un gran estilista, ben ric de matisos.

Per a l'escriptor i el patriota, fosos en un esperit, cap homenatge no fóra excessiu ni inoportú en cap hora.

L'aristocràcia berlinesa

Recentment, alguns diaris berlinesos han plantejat la qüestió de si hi ha o no a Berlín una aristocràcia autèntica. La qüestió ha apassionat vivament. Les respostes, a excepció de dues, són totes per a negar l'existència d'una aristocràcia vera.

Ressenyarem tres opinions. Les més decisives, al nostre juí.

Oïu Elena von Nostitz: "A les primeries de la guerra, l'aristocràcia dominava la societat. L'aristocràcia era llavors arredossada a la Cort i mantinguda per la tradició natural. Un cop caiguda la monarquia, l'aristocràcia del camp va retirar-se als seus castells. Ja en els primers temps de la guerra, per mor de la pressió fiscal, els palaus de propietat privada de Berlín anaven

desapareixent. L'aristocràcia va començar a viure en els hotels i a donar-hi festes i recepcions." I afegeix: "Ara Berlín ha començat a construir una aristocràcia. Els elements que la formen no són encara fets a la vida política, inquieta i inorgànica. Cerquen encara una forma de societat. En els salons Lluís XV dels grans financiers, s'hi mou un món abigarrat de representants del passat i del present."

La poetessa Maria von Bülow ha donat també la seva opinió. Heu-vos-la ací: "El tudesc pot demostrar, en moltes manifestacions, una superioritat intellectual sobre els altres pobles. Li manca, però, la qualitat indispensable per a la vida de societat. El tudesc — segueix dient la poetessa — sent vivament, però s'expressa amb dificultat. És mancat de l'instint de la forma. No posseeix un instrument dòcil a la més lleu pressió de l'artista. És, al contrari, pesant, exageradament pedant i irreverent."

A aquestes dues opinions, ben franques, cal afegir només la del genial novellista Pere Panter. Sollicitat a opinar ha contestat: "Els snobs, els directoris ministerials, el joiós món artístic, l'alta finança i l'alta indústria amb l'exclusió completa de la banca i de la petita indústria, organitzen llurs festes, llurs balls i llurs tès. Aquestes reunions, però, es ressenten de la terbolesa de consciències. Tota societat conté, almenys, una veritat: una... mentida social. L'actual societat berlinesa, no conté ni aquesta."

Les tres opinions no poden ésser més decisives. Les enquestes, però, tant si són unànimes com no, rares vegades tenen eficàcia pràctica. Els alludits sembla que defugin de saber les opinions emeses. Els altres, amb la curiositat assaciada de saber com opinen la gent illustre ja en tenen ben bé prou.

La pronúncia del llatí

Algú ha dit funcionaris als clergues, no? Un fet i una frase desmenteixen rodonament aquesta creença, evidentment injusta. Veieu, si no: A la diòcesi de Niça, hom pronunciava el llatí, no pas a la romana, sinó a la francesa. (Guardi's algú de somriure pensant en l'accepció culinària d'aquests mots). El cabdill d'aquesta resistència heroica, que cal atribuir a zel finíssim de patriota, més que a tossuderia, era Mons. Chapon, mort fa poc. Oïu la frase de contesta a una felicitació per aquesta seva tenacitat invencible. "Jo — deia el bon bisbe — mentre seré viu, i mentre sigui al cap de la diòcesi de Niça, pronunciaré el llatí segons la pronunciació francesa."

Ara bé: En els funerals d'aquest malaguanyat prelat, a la Catedral de Santa Reparada, mentre el cor pronunciava el llatí amb pronúncia francesa, l'oficiant ho feia amb accent italià.

Conveniu que aquest pòstum homenatge imprevist al bon bisbe, és una cosa profundament emocionant. Conveniu també que aquella desobediència santa no feia pas més feixuc el seu bàcul, ni menys fulgurant l'ametista del seu anell.

El perill groc

Aquesta vegada, és el nostre benvolgut company Joan Sacs qui acaba la present secció. És ell qui ens comunica la nòtula següent:

"Podem estar tranquils respecte del perill groc, el qual no tindrà raó d'ésser si, com sembla, la raça groga no existís. En efecte, Salomó Reinach es fa ressò en el número de la *Revue Archéologique* darrerament aparegut d'una teoria que suposa que la raça groga no és altra cosa sinó un mestissatge de la raçaària, o més ben dit, *assirioide*, amb la negroide. Sembla que a la Xina hom troba no solament moltes menes de mestissos de blanc i mongòlic, sinó àdhuc de tant en tant força xinesos de pell blanca, i fins rosada, i d'ulls horitzontals; també força negres o *negritos* de cabell encrespat i de petita estatura. El ver creador de les civilitzacions de la Xina seria l'ari, ja que "tant abans com després de l'era cristiana, les races blanques de l'Asia Occidental no han parat mai, sia de manera pacífica o sia violentament, d'endinsar-se a la Xina...: indo-escites, sàrmates, huns, àgurs o turcs. Els mongols i els mandxús són molt mestissats de blanc o bé de groc-clar. Les races blanques antigues i modernes, pures o criolles, mai no han deixat de dominar l'Asia. I les races els avantpassats de les quals ocuparen tantes vegades la Xina resten encara presents."

MELCIOR FONT

ELS POBLES i ELS ESTATS

Els grans bisbes

La mort del cardenal Mercier ha donat luctuós motiu a un homenatge pòstum al gloriós prelat. La saviesa i la virtut del cardenal Mercier donen a la seva figura una altitud humana i la perennitat històrica.

Tanmateix, nosaltres no podem retre homenatge sense reserves al cardenal Mercier com a patriota. I no és pas perquè desaprovem la seva actitud durant la gran guerra. On es fa discutible l'actitud del cardenal és en la qüestió de Flandes. Mercier volia convertir el principi de l'única pàtria belga en un dogma. I tothom sap que la substantivitat i la unitat nacional de Bèlgica són coses almenys dubtoses...

Tot inclinant-nos reverentment davant la figura del cardenal Mercier, vénen a la nostra memòria els noms d'altres grans prelats: Monsenyor Strossmayer i Monsenyor Valancius... Bé mereixen també aquests noms illustres les nostres paraules d'afecte i de respecte.

A Catalunya hem tingut així mateix un bisbe que ha merescut el dictat de gran bisbe .El nom de Josep Torres i Bages queda incorporat a la història de la renaixença cultural catalana, i els mèrits racials i intellectuals del qui fou bisbe de Vich li han guanyat la veneració i l'amor dels catalans. El cas dels prelats que, a més de llur significació jeràrquica dins l'Església, prenen una significació ètnica i social, no és, naturalment, exclusiu de Catalunya. D'altres pobles han tingut, en aquest mateix sentit, llurs grans bisbes. Enguany hem vist commemorats i glorificats a l'estranger els noms dels dos eminents prelats del segle XIX que hem anomenat: Monsenyor Valancius, el gran bisbe de Lituània, i Monsenyor Strossmayer, el gran bisbe de Croàcia.

El bisbe lituà i el bisbe croata van ésser prelats models en el compliment de llur missió eclesiàstica i religiosa. I van ésser, a més, ciutadans models en el compliment dels deures que a tot home imposa la sang de la raça i l'esperit peculiar.

Monsenyor Valancius i Monsenyor Strossmayer van viure en els començos de la renaixença de llurs pobles. I van posar tot llur esforç a afavorir la

resurrecció pairal i a dotar la cultura renaixent d'aquelles institucions que en són les columnes sostenidores. Monsenyor Valancius, bisbe de Kovno, actual capital de Lituània, mort l'any 1875, fou l'apòstol de la llengua vernacular, l'historiador de la vella pàtria, el coordinador de les iniciatives literàries i culturals. Sota el retrat del bisbe Valancius que publica una revista lituana, llegim aquest dictat eloqüent: "Pare de la nació lituana rediviva". El cinquantenari de la seva mort, celebrat el dia 29 de maig de 1925, fou recordat a tota la Lituània, i les veus del poble lliure s'alçaren per pronunciar, amb un amor ple d'agraïment, el nom egregi.

Els croates dediquen així mateix un record de gratitud al nom del bisbe Strossmayer, que en el segle passat fou l'apòstol de la unitat espiritual iugoslava i que, en l'any 1867, fundà a Zagreb la famosa Acadèmia Iugoslava, fogar de la cultura croata. Aquesta institució, no sols contribuí poderosament a l'elevació de la intellectualitat croata, ans encara afirmà el sentiment de la unitat nacional iugoslava per damunt de les diferències regionals entre les diverses fraccions en què la nació es trobava políticament i confessionalment dividida. Fa pocs mesos que l'Acadèmia Iugoslava celebrà la seva fundació pel gran bisbe croata, i el nom d'aquest, popular i estimat, ha lluït amb el nou prestigi que li dóna el triomf de la idea que tenaçment va propagar. Aviat s'alçarà a Zagreb, la capital de Croàcia, un monument a Strossmayer, obra de Mestrovic.

Davant els noms dels grans bisbes s'esvaeix la diferència de les opinions polítiques i àdhuc la diversitat de les confessions. Strossmayer és un gran bisbe, no solament per als catòlics croates, ans per a tots els iugoslaus, fins per als cismàtics o ortodoxos, fins per als musulmans, fins per als qui no professen cap religió positiva. Els grans bisbes dels nostres dies són alhora ciutadans, fills del propi poble, obrers de l'obra de reconstrucció que els temps han dut a tants d'indrets de l'Europa vella i no mai envellida.

Quan nosaltres parlem dels grans bisbes, ho fem en actitud d'homenatge. Noms com els de Valancius, Strossmayer, Torres i Bages, Lavigerie i Mercier, prenen un altíssim valor d'exemple, que els dóna una ressonància prestigiosa i una incomparable eficàcia. Els pobles que tenen grans bisbes tenen una força més, una eficacíssima força més, per al descabdellament de llur vida i per l'acompliment de llurs destins.

A. R. i V.

CRÒNIQUES CATALANES

La Història i l'Erudició

Profecies catalanes dels segles XIV i XV. — Noves butlles incunables catalanes. — El "Liber judicum popularis" d'Homobonus. Brutails. — Homenatge a Rubió i Lluch.

Dins el darrer volum del "Butlletí de la Biblioteca de Catalunya", hi ha un assaig bibliogràfic de Pere Bohigas i Balaguer sobre *Profecies catalanes dels segles XIV i XV*. L'assaig és fet, principalment, sobre la base de manuscrits de les biblioteques de Barcelona i Madrid. Però el senyor Bohigas basteix també algunes de les seves notes damunt d'extensos extractes d'un manuscrit de Carpentras, qui conté exclusivament obres profètiques. Segons ens adverteix el jove erudit, aquests extractes i altres notes de manuscrits catalans que li han estat molt útils per al seu treball, foren posats a la seva disposició per Jordi Rubió i Balaguer.

En el camp de la literatura profètica Catalunya ocupa una situació prou important mercès principalment a la figura d'Arnau de Vilanova. L'infant Pere, Fra Anselm Turmeda i Sant Vicens Ferrer hi tenen també lloc. L'hi té també Eiximenis? En l'apartat IX del seu treball bibliogràfic, Bohigas prenent peu d'una carta adreçada pel rei Joan I a Pere d'Artés, tracta d'aquesta qüestió. El rei manifesta a Mossèn Pere haver sentit a dir que Fra Francesc Eiximenis, "qui a vegades s'entremet del art de astronomia", afirmava que no passaria l'any 1400 sense finar les monarquies cristianes del món, llevat la de França. Eiximenis va negar que una semblant profecia fos obra seva, i Bohigas es decanta a admetre la sinceritat d'aquesta negació fundant-se en el capítol 466 del *Regiment de Prínceps*, on Fra Francesc impugna algunes profecies del seu temps. "Sembla estrany—escriu—que en el mateix any que Eiximenis impugnava tant valentment les profecies aleshores circulants, ell pel seu compte, n'hagués fet una de nova. Això ens fa sospitar que podien ésser veritat les seves excuses al rei. És clar que sempre pot creure's d'un

esperit vacillant, i més en la confusa època del Cisma, un canvi radical d'opinió, si més no, per fer content al rei."

El fet que coincideixin la data de l'esmentada lletra del rei Joan i la de l'escrit d'Eiximenis—any 1391—ens fa pensar en una altra possible explicació, i és aquesta: Eiximenis exposa en el capítol 466 de la seva citada obra les profecies que corrien aleshores, i en els capítols següents les impugna. No seria possible que una incompleta notícia d'aquest passatge del llibre d'Eiximenis hagués arribat a les orelles del rei Joan, especialment en la part relativa a allò que havia d'interessar-lo més, i àdhuc—supersticiós com era—impressionar-lo vivament? Bohigas sembla voler sortir al pas d'aquesta possible explicació quan diu: "En acusar Eiximenis d'haver fet una profecia no es podien referir els denunciants al capítol 466 del *Regiment de Prínceps* en la forma actual, car en ell es limita a exposar el que aleshores es deia i en els capítols següents el nostre autor tracta de desmentir-ho rotundament, afirmant amb tota claredat que ell no creia en aquestes coses i molt menys en què les monarquies haguessin d'acabar-se en 1400, i que fos França l'única que hagués de romandre passat aquest any."

Però no ens sembla que aquesta argumentació de Bohigas sigui suficient a destruir la probabilitat, o almenys la possibilitat, que allò que havia sentit a dir el rei Joan no fos una referència deficient d'aquests capítols. Així es compagina el fet que algú hagués dit al rei que Eiximenis havia fet una profecia amb el fet que aquest ho negués.

L'estudi de les profecies té molts aspectes atractius, i un d'ells és el que deriva del fet que no tot hi era falsedat. L'historiador hi pot poar algunes dades interessants: d'una banda perquè moltes d'elles foren fetes *a posteriori*, d'altra banda perquè trobem, de vegades, en l'anunci de fets qui veritablement es realitzaren, la manifestació d'un lúcid estat d'opinió: així per exemple, alguns anuncis de la unió d'Aragó i Castella. Pot ésser comprès entre aquests anuncis el que es fa en una profecia de Joan de Bur? Bohigas ho afirma: "La unió de Castella i Aragó—diu—és pressentida en aquesta obra abans d'acomplir-se." És possible que sigui així, però de l'extracte que ell ens en dóna i de les identificacions que fa, no es dedueix que sigui pressentida l'efectiva unió dels dos Estats, sinó més aviat l'entronització de la dinastia castellana a Aragó, esdeveniment que pogué aparèixer a la primeria com una penyora d'aliança i unió entre ambdues corones. Observi Bohigas que si l'infant de què ens parla la profecia és Alfons el Magnànim, com ell suposa i com sembla deduir-se dels fets que li són atribuïts, i aquest infant és fill del rei i de la infanta en els quals es farà la unió de Castella i Aragó, aquesta unió no pot ésser altra cosa que l'entronització de Ferran d'Antequera i Elionor d'Alburquerque, pares d'Alfons, en els Estats catalano-aragonesos. Quant a l'anada del rei a les parts de Grècia, potser no cal veure-hi exclusivament la influència de la divulgació per l'Occident de la profecia de Metodi. Recordem que Ferran d'Antequera va estar en tractes amb l'emperador bizantí per trametre una expedició

en ajut seu; i que la política oriental d'Alfons el Magnànim constitueix un dels aspectes més densos de l'activitat d'aquest rei.

La qüestió del Cisma i la qüestió de Sicília varen ocupar també molt l'atenció dels profetes d'aquells temps. En la profecia que Bohigas intitula "Declaració en favor d'Urbà VI" hi ha alguns passatges força curiosos, si jutgem per l'extracte que el diligent erudit ens en dóna, relatius als afers sicilians. L'autor de la declaració diu que Sicília ha de tornar al Casal d'Aragó, i que el temps en què ell escriu és el moment oportú per a realitzar aquesta empresa, per la divisió existent entre el papa i la seva enemiga la reina de Nàpols i per què Sicília es troba sense rei i amb la gent dividida. Bohigas fa encertadament allusió, comentant aquests detalls, a l'enemistat de Joana I de Nàpols i el papa Urbà VI, però dona, com a últim representant de la línia masculina dels reis de Sicília, Lluís, i suposa la reina Maria filla d'aquest rei. Es tracta indubtablement d'un lapsus, perquè Lluís, qui morí sense descendents, fou succeït pel seu germà Frederic IV, i és d'aquest rei que Maria era filla, i de Constança, germana de Pere III el Cerimoniós.

Sobre la casa d'Antequera existeix un cert nombre de profecies *a priori* i *a posteriori*. Es veu que la seva sobtada elevació als trons de la corona catalano-aragonesa i la mort desastrosa de l'infant Enric i Pere, i les guerres del temps de Joan II, i la fortuna de Ferran el Catòlic, varen ferir la imaginació dels qui se sentien amb vocació de profeta. Bohigas, reproduint-ne el començament i l'acabament, ens en dóna diverses mostres, alguna d'elles, com ara aquesta, d'una certa vivacitat:

Perquè del vel
exirà un fill
qui sens perill
governarà;
aquest pendrà
la casa sancta
e lo soldà;
subjech serà
lo món en hú
ab ferro cru;
aprés vendrà
cell qui serà
malvat profeta.

Fragments com aquest, qui recorda el moviment de les profecies de Turmeda, i altres fragments inscrits per Bohigas en el seu seriós i documentat estudi, ens fan pensar en l'interès que oferiria un recull de profecies catalanes, bon nombre de les quals resten encara inèdites. Si no recordem malament, dins algún dels volums de "Els nostres clàssics" veuran la llum més tard o més d'hora.

Mentrestant complaguem-nos a constatar que el treball de Pere Bohigas és una base ferma i un precedent indispensable per al coneixement de les profecies catalanes dels segles XIV i XV.

* * *

Dins el mateix volum del "Butlletí de la Biblioteca de Catalunya" trobem un valuós estudi de Jordi Rubió sobre *Noves butlles incunables catalanes*. Ens hi són descrites una part de les adquirides en els darrers temps per la Biblioteca, la qual és avui, mercès a aquesta adquisició, la més rica del món en butlles incunables catalanes. La col·lecció de la Biblioteca Nacional de París, la més important que existia, no es pot comparar , ni de lluny, amb la col·lecció de la Biblioteca de Catalunya.

Procedeix aquesta col·lecció de l'illa d'Eivissa. Moltes de les butlles es trobaven en un deplorable estat de conservació, i Jordi Rubió ret homenatge a unes mans extraordinàriament hàbils i pacients qui varen sotmetre-les a una llarga i curosa restauració. Totes aquestes butlles són impreses en català o en terres de llengua catalana. Rubió les distribueix en grups i les descriu minuciosament totes, llevat les pertanyents al grup "Dels confrares de Montserrat". En els *Analecta Montserratensia* (vol. IV) es va ocupar extensament de les Butlles incunables d'aquell monestir.

El treball de Jordi Rubió, qui segueix per a la descripció de les butlles el sistema de Haebler, és d'una solidesa exemplar. Nombrosos facsímils l'il·lustren.

* * *

Dins el tom II de l'"Anuario del Derecho español" hi ha un treball de Ferran Valls-Taberner sobre *El "Liber Iudicum popularis" d'Hōmobonus de Barcelona*. Aquest treball i algún altre recentment aparegut ens confirmen en la impressió que apuntàvem dins una de les cròniques anteriors, és a dir: que l'activitat erudita del nostre amic sembla pronunciar-se cap als estudis d'Història del Dret.

En aquest treball sosté Valls-Taberner que Homobonus, en escriure el pròleg amb què comença el manuscrit, no va redactar un treball original, sinó que no féu altra cosa que reunir diversos fragments extrets d'altres textos, i formà amb ells com un petit tractat adreçat als jutges. Creu que potser l'únic tros redactat personalment per Homobonus, servint-se d'elements dels textos sagrats, i tal vegada d'algún dels escrits dels Sants Pares, és el que en un dels còdexs conservats, el còdex anomenat de Cardona, segueix immediatament després de l'encapçalament; almenys no li ha estat possible de trobar la font directa d'on hagués estat pres.

Valls-Taberner dóna a continuació els epígrafs dels diversos capítols qui integren el pròleg. N'hi ha alguns de veritablement curiosos i qui inviten

a conèixer-ne el contingut. Vegeu la distribució del text en el capítol *De mores gentium* (Dels costums de les nacions): "L'enveja és pròpia dels jueus. La sapiència, dels grecs. La supèrbia, dels romans. La cobdícia, dels perses. La ferotgia, dels francs. L'ira, dels bretons. La duresa, dels saxons. La libidinositat, dels escocesos. La força, dels gods: ho ha estat i ho és fins avui." O bé en el capítol *De negligentia principum, populi, episcopi vel mulierum* (De la negligència dels prínceps, del poble, del bisbe i de les dones): "Dotze termes hi ha, pels quals el món es perd: Savi sense bones obres. Ancià sense religió. Adolescent sense obediència. Dona sense castedat. Senyor sense virtut. Pobre soberg. Rei inic. Bisbe negligent. Prevere sense doctrina. Plebs indisciplinada. Cristià cerca-raons. Poble sense llei. Així és sufocada la justícia."

El llibre *Sententiarum* de Sant Isidor i la *Geometria Gisemundi* degueren ésser les fonts principals del pròleg de Bonushomo. Valls-Taberner es decanta a creure que el títol *Liber judicum popularis* es refereix no solament a ell, sinó a tot el contingut del manuscrit, i acaba el seu treball aplegant disperses dades relatives a la personalitat de Bonushomo, o Homobonus, com ell indistintament l'anomena i com indistintament apareix en els documents. Ens sembla, però, que la forma més acceptable deu ésser la primera, perquè la trobem encara viva en la forma Bonsom i Bonsoms, mentre de la segona, que jo sàpiga, no hi ha rastres en la nostra onomàstica.

No deixem de fer notar que aquest treball de Valls-Taberner, publicat dins l'"Anuario de la Historia del Derecho español" és redactat en català, i que, segons tenim entès, en ésser invitat a col·laborar-hi, li fou indicat per endavant que podia fer-ho en l'idioma que preferís. Senyals del temps?

* * *

Per segona vegada des que redactem aquestes cròniques d'Història i Erudició, ens veiem obligats a fer un parèntesi en la recensió de treballs, per a dedicar unes paraules en memòria i elogi d'un illustre erudit traspassat. Abans fou Morel-Fatio; avui és un altre preclar amic de la nostra terra: Jean-Auguste Brutails.

Nomenat arxiver del departament dels Pireneus Orientals, fou exercint aquest càrrec durant sis anys que s'interessà i s'endinsà en l'estudi del nostre passat, especialment de l'arqueologia, la història i el dret rossellonès. Fruit d'aquest estudi han estat una sèrie de monografies, moltes de les quals són imprescindibles per a aquell qui vulgui conèixer a fons qualsevol d'aquelles manifestacions de la vida del nostre poble. Esmentem entre les seves moltes obres arqueològiques "L'Art Religiós al Rosselló", publicada en francès i traduïda al català per Jaume Massó i Torrents; "Les influences de l'art oriental et des goths dans le Midi de la France", i "Où s'est constituée l'art roman", publicades ambdues dins l'"Anuari de l'Institut d'Estudis Catalans" (vols. I i V, respectivament). En la darrera, Brutails arriba a la con-

clusió que a Catalunya i Provença correspon la glòria d'haver produït una de les formes més belles de construcció, és a dir l'estil romànic. De la història no l'atregué l'aspecte polític. Fou principalment envers l'esclariment dels aspectes jurídics, socials i econòmics que adreçà la seva activitat d'historiador. Destaca dins aquesta branca dels seus treballs l'"Etude sur la condition des populations rurales du Roussillon au moyen-âge" (París, 1891), obra fonamental per al coneixement de la vida de la pagesia catalana en els segles medievals. Com ha dit F. Valls-Taberner en el documentat article que ha publicat (1) amb motiu de la mort de Brutails, aquest llibre "conté una sèrie de capítols essencials de la història de les fonts del dret català, i de l'origen i formació de les institucions, estructura social i econòmica de la nostra terra en l'edat mitjana. És una obra admirable, basada en una informació completíssima... La matèria hi és exposada amb una claredat i un mètode tals que revelen la gran competència de l'autor, el qual es mostrà en aquest llibre a la mateixa altura com a historiador, com a jurisconsult i com a economista."

Les ciències auxiliars de la Història en llurs branques diplomàtica i paleogràfica tingueren també en ell un conreador aciençat, amb treballs com "La Bible de Charles V et autres manuscrits du Chapitre de Girone" i "La Bulle originale de Silvestre II pour la Seu d'Urgell", publicats ambdós dins la "Bibliothèque de l'Ecole de Chartes", any 1886 i 1887, respectivament.

Tot això, i la seva sèrie d'estudis relatius a la Vall d'Andorra, pel que fa a la seva bibliografia sobre temes catalans; perquè la seva bibliografia sobre qüestions històriques o arqueològiques de la Navarra, de la Gironda i de França en general, és també abundant i valuosa. "Les vieilles églises de la Gironde" és potser, en aqueixes altres direccions, la seva obra més important.

Catalunya ha perdut amb ell un admirador del seu passat, un amic i un defensor (ha estat recordada la seva crida, publicada en el "Journal des Débats" "en els moments de prova de la primavera de 1924"); però almenys, li restarà la satisfacció que els seus estudiosos saberen fer homenatge als mèrits del savi francès, cridant-lo a collaborar en llurs publicacions i llurs congressos, i honorant la nostra institució cabdal de cultura amb el seu nomenament de membre de la Secció Històrico-arqueològica.

* * *

Amb motiu d'haver-se acomplert la vint-i-cinquena anyada del seu mestratge en la Càtedra de Literatura catalana dels Estudis Universitaris, un nou homenatge ha estat dedicat al doctor Rubió i Lluch. Parlem tan sovint en aquesta secció i en els nostres articles de la personalitat i de l'obra del mestre, que ara, si, amb motiu d'aquest homenatge, volguéssim escriure algunes línies, no faríem sinó repetir-nos una vegada més. Ens limitem, doncs, a fer constar la nostra adhesió.

FERRAN SOLDEVILA

(1) *La Veu de Catalunya*, 8 gener 1926.

Les Lletres

"Poetes i critics", de J. M. Capdevila. — "Rússia", de Josep Pla. — La traducció catalana del "Robinson Crusoe". — "Poemes", de Joaquim Folguera. — "Estampes d'Empordà", de Lluis G. Pla. — "Caceres a l'Africa tropical", de N. M. Rubió. — "Kataluno Antologio".

Josep M. Capdevila és un crític conscient, escrupolós i auster. Això és el que primer és dedueix de la lectura del seu recull d'estudis — "Poetes i crítics" —, amb el qual ha començat les seves publicacions "El Ram d'Olivera". Josep M. Capdevila té una vasta cultura i llegeix els llibres atentament, tot esforçant-se a comprendre'ls, a arribar a llur medulla mateixa, sense prevencions d'escola, sense, sobretot, cap partit pres. Després, amb un estil planer i elegant, amb un estil clar, un estil que desconfia de les imatges per por d'ésser poc precís, ens diu el que ha sabut veure en cada autor, en cada llibre. I hi trobarem sempre una gran noblesa en els seus judicis. Admirarem, sobretot, la seva imparcialitat. Inclús veurem com el seu gust personal s'amaga púdicament. Però fins quan aquest arriba a traslluir-se, la serenitat de l'estil no s'altera: no agafa un clar batec d'entusiasme. Com sempre, l'adjectiu, el qualificatiu, voldrà ésser exacte. Així les crítiques de Capdevila tenen, tant en les seves conclusions, com en els seus procediments, una lògica, una precisió científiques. Ell no acceptarà que un llibre, segons el temperament de qui el llegeixi, segons la particular concepció que es tingui de l'art, pugui ésser per uns bo i pels altres dolent. La bona crítica — ens dirà —ha d'ésser unànime en llurs judicis: les seves hipòtesis s'han de resoldre com una equació.

Josep M. Capdevila és tot el contrari d'un Baedeker literari. No es detura precisament a assenyalar els moments més alts d'un poeta, les seves pàgines més ben reeixides. Ell no es deturarà més que davant dels moments més característics, més personals. Una estrofa, un vers, cercats amb molta de finor, li serviran per fer llum sobre el temperament d'un poeta, sobre l'abast i la gènesi d'una obra. El seu esforç va, sobretot, directament a trobar el fons ideològic i sentimental del poeta o de l'autor que estudia. Per això es val molt sovint del paral·lelisme i del contrast. Així veurem aplegar-se en el seu llibre, Maragall i Verdaguer, Verdaguer i Alcover, Alcover i Mistral, Alcover i Leopardi, i — oh, suprema troballa! — Sagarra i Poliziano...

Però ni quan estudia els poetes ni quan estudia els crítics, tracta mai de donar-nos una síntesi de llur obra, ans no fa altra cosa sinó resseguir-la

atentament, aclarint, amb la llum suau del seu estil, els recons foscos, i fent destacar a voltes, amb fina sensibilitat, estrofes i pensaments, instants de lucidesa que haurien passat inadvertits als lectors apressats.

Capdevila, molt sovint, és un enamorat de les obres que comenta. De vegades, del poema que analitza, en fa una pàl·lida recreació en prosa; de les teories d'un crític, una exposició més clara. Dels primers, intentarà d'interpretar tot llur sentiment de la vida; dels segons, llur concepció de la vida i de l'art.

Capdevila és, en suma, un crític que ensenya a comprendre i a estimar. El lector, des de la primera pàgina, se'n sent seduït i li atorga una confiança absoluta.

* * *

El primer llibre de Pla produí vertadera expectació. Pla, ultra triomfar, va demostrar-nos que hi ha a Catalunya — cosa que ell sempre havia cregut — un públic capaç d'interessar-se per les coses vives i fecundes. Ara el seu segon llibre — "Rússia" — no ha fet tant de soroll. El que quasi tot el seu contingut s'hagi publicat prèviament a *La Publicitat* ha influït, sens dubte, en l'afebliment del comentari; però el que més hi ha influït, és que el llibre anterior, més vast que aquest — el qual no ens aporta cap caire desconegut de Josep Pla — el defineix més amplament. De totes maneres "Rússia", ultra tenir un interès informatiu, que no tenia "Coses vistes", literàriament té moltes pàgines que l'igualen.

Una de les coses més admirables d'aquest aplec d'articles — i de gairebé tots els articles de Pla — és el cop d'ull per triar els detalls que han d'interessar al públic. Pla — ell mateix ho ha dit — és un escriptor que ho fia tot al detall. Té una retina prodigiosa per copsar-los, i un gran poder evocatiu. Per això les seves cròniques poden donar sempre aquesta impressió dinàmica, d'ésser escrites ràpidament, per un home que té moltes coses per dir, però que no té prou temps per dir-les totes. Pla no defineix, amb prou feines comenta. Fets, fets estrictes és el que li plau més de narrar. L'anècdota, el diàleg breu, la descripció, són els mitjans que més sovint i amb més èxit utilitza per donar-nos una impressió dels països que visita. Quan explica els fets, en lloc de bastir una teoria, ho fa d'una manera molt primària, com l'home que acaba de descobrir el truc d'un joc de mans. De primer moment, això dóna una impressió de grotesc. Després, pensem moltes vegades, que Pla, en mig de tot, té raó que li sobra. A Pla li plau, sobretot, de mostrar-nos el fons tèrbol de les coses, i aleshores el truc que descobreix té la valor humana d'un frau.

En aquest aplec d'articles n'hi ha, però, alguns en els quals la personalitat periodística de Pla s'inhibeix completament: són articles estrictament informatius. L'aplom, la serenitat de l'estil, fan pensar que són fets

amb una perfecta consciència de la dignitat i de la responsabilitat periodística. Són articles secs, cenyits. Pla no hi somriu ni hi pestanyeja. Deixant de banda la seva vàlua periodística, són els de menys valor literari.

El nostre gust per les coses de Josep Pla, se'n va cap a aquells altres articles més sucosos, més acolorits, més densos d'esperit. I en aquest volum, n'hi ha uns quants dels millors que ha escrit la seva ploma. No es pot fer res de més viu, de més ric en colors que la descripció de Moscou. Nijni-Novgorod esdevé plàstica. Un, després de llegir l'article en el qual en parla, podria passejar-se per l'ensopida ciutat sense tenir cap sorpresa. De Leningrad, no pot donar-se'n una impressió ensems més periodística i més literària. L'espectacle i l'anècdota es barregen amb un art admirable. Prodigioses retines les de Pla, que copsen, no solament els colors i la fesomia de les ciutats per on passa, ans el seu geni íntim, el seu sentit racial, sota les externes mixtificacions, sota les disfresses de la civilització uniformadora!

Pla atorga al seu llibre una vida efímera. Pla té sempre l'orgull de no donar importància a la seva obra. És una postura escaient, que suavitza els caires de la seva personal egolatria. Tanmateix, si una part del seu llibre pot ésser fugissera — la part de pura informació periodística, l'interès de la qual minvarà cada dia — la resta, en canvi, subsistirà com a model de prosa acolorida i dinàmica, substanciosa i plena de suggestions.

* * *

Josep Carner, en traduir el "Robinson Crusoe" de Defoe, ha fet una bella ofrena als infants de Catalunya. Era certament trist que els nens catalans no poguessin fruir de tot l'encís de les aventures de Robinson, en llur idioma pairal, en l'idioma que menys entrebancs deixa entre llur imaginació i les gestes extraordinàries del llibre.

El "Robinson Crusoe" serà sempre el llibre modèlic de literatura per a infants. Tanmateix, avui semblava massa oblidat entre nosaltres. Molts dels llibres que s'escriuen són massa infantívols. Els nens mateix s'adonen que són llibres per a nens i se'n senten ferits. Ells volen llibres que satisfacin llur curiositat, llur fantasia insadollable. Altres dels llibres que se'ls ofrenen són senzillament jocs literaris. I els nens no senten la poesia de la bellesa escrita: la beutat literària s'escapa així a llurs ulls massa ingenus encara. Els nens no senten altra poesia que la poesia dels fets estrictes. Així el "Robinson Crusoe" se'ls ofereix nu de tota literatura, escrit amb un llenguatge senzill i planer, però molt noble. De noblesa en traspua no sols l'estil, ans tota la novella: noblesa en el caràcter del protagonista, noblesa en l'acció, noblesa en els pensaments. Però això seria poc, això és a l'abast de qualsevol. On radica tota l'exemplaritat i tota l'eficàcia del llibre, és en el secret narratiu de Defoe. Els quadros vius que pinta tenen per als minyons una forta suggestió imitativa. Per això els llegeixen amb tant

d'apassionament. Tots, mentre l'han llegit, s'han cregut ésser Robinsons, per una bona temporada. Daudet, en "Petite Chose", en pinta un cas representatiu d'aquesta suggestió literària.

"Robinson Crusoe" és un llibre de fantasia, però la fantasia no hi vola mai lliurement. Resta encadenada per una lògica perfecta. Malgrat les inversemblances, mentre el llegim, pensem que tot el que fa Robinson pot realment haver-ho fet. En certa manera, "Robinson Crusoe" pot ésser també una lliçó pels massa capficats en la recerca del document humà, pels observadors de llapis i carnet. Les persecucions que sofrí Defoe, l'isolament en què visqué abans d'escriure'l, poden haver-li fet somniar el seu heroi; però Robinson, hoste d'una illa solitària, no pot haver estat mai observat per ningú. Tanmateix, si s'hi apleguessin altres condicions, hom en diria que és una meravella de pacient observació. Ara ens hem de conformar amb definir-lo com un cas d'intuïció sorprenent. No passarà potser el mateix amb la majoria de les grans novelles?

Josep Carner ha fet una bella tasca de traductor. El seu català és sempre dolç i manyac. El "Robinson Crusoe" és escrit, però, en forma de memòries, i Carner empra constantment, en la seva traducció, el pretèrit perifràstic. Això fa que se li apleguin de vegades una corrua de "vaigs", els quals donen a la prosa una certa monotonia. És un sacrifici de la forma a la claredat, a la naturalitat?... És, potser, un signe d'aquests temps, en el quals tots necessitem de fer-nos entendre, de fer que el bell catalanesc arribi a les orelles de tothom?

* * *

La poesia de Joaquim Folguera hauria de dir-se sensibilitat. De primer — i en aquest volum completíssim de l'edició d'homenatge de la Lliga Regionalista de Sabadell podem veure-ho ben clar — intenta de fer-la expressiva amb veu apresa d'altres poetes. Al través del decadentisme, al través de Maragall, de Carner, es cerca ell mateix. De bon principi, però, domina ja elegantment la forma. De seguir qualsevol de les tendències que tanteja, hauria esdevingut un bon poeta. Sempre, al través de les diverses influències, traspua la seva sensibilitat personalíssima.

Lòpez-Picó, qui prologa el llibre, remarca com el "Cant al silenci" és "el punt d'arribada de la millor de les aventures folguerianes." El "Cant al silenci" és, certament, d'una gran beutat d'imatgeria. És tot ell influït per la lírica de Lòpez-Picó. Potser, per contracop, Lòpez-Picó mateix s'ha deixat influir per la suggestió d'aquest poema.

Però és d'ací en endavant, com assenyala també l'illustre prologuista, on comença l'originalitat de Folguera. La seva sensibilitat afinada al grau màxim, es mostra tota nua. Folguera es reclou en ell mateix i oblida el món exterior. L'espectacle del món no li serveix ja més que per fornir-li imatges.

Es presenta aleshores com un definidor de sensacions purament espirituals. Són definicions subtilíssimes, l'essència de les quals sols copsa qui ha sentit emocions semblants.

Poc a poc la seva sensibilitat esdevé una mena de sensualitat malaltissa que ens comunica una lleugera esgarrifança. I qui sap si en aquest sensualisme no hi ha el secret de la mort de Joaquim Folguera! Joaquim Folguera que, com a poeta, ja no vivia més que la vida interior, enamorat de la solitud i del silenci, escriví amb la seva mort el més impressionant dels seus poemes. No podia trobar ni una major solitud, ni un major silenci, ni una manera més eloqüent d'expressar-los.

Així la seva obra ens sembla ara plena d'una màxima, d'una cruel, d'una aterradora sinceritat...

* * *

Lluís G. Pla és un gran sensual del paisatge i de la paraula. Del paisatge se n'amara les retines i l'ànima. N'extreu totes les seves colors llampants i delicades, totes les seves sentors tosques i fines, i sap transmetre-les amb una claredat, amb una serena voluptat horaciana. Lluís G. Pla, escriptor gens inquiet, gens torturat, no profunditza mai, no cerca l'ànima del paisatge. Fins els homes, quan hi surten, no tenen tampoc ànima. D'ells, el que interessa a Pla, com del paisatge, és el color, la plàstica. I amb el paisatge hi estan tan íntimament relligats, que fins s'assemblen als seus roquissers, a les seves alzines.

La sensualitat que sent per la paraula, fa que la triï amb goig entre el tresor enlluernador del seu lèxic; que l'assaboreixi, que ens faci contemplar els reflexos, sentir-ne el dring. Lluís Pla és dels escriptors que enriqueixen un idioma. I no extreu els seus mots dels vells infolis, ans de la parla viva i arcaica dels poblets isolats, de les contrades solitàries, on el català serva encara els seus primers tímids sons harmoniosos. Però aquesta parla que sembla una mica tosca i primitiva, Pla la treballa com un artífex: en fa complicats ornaments, capricioses i belles garlandes, imatges ingènues, però ben agençades.

Així "Estampes d'Empordà" tenen, ensems, una gràcia barroca i humil. Després de llegir-les, un les recorda com una esglesieta de poble, blanca i curosa, amb un altar daurat, de columnes feixugament retorsades, amb sants de fusta treballosament esculpits, i amb un pom de vives flors camperoles, enceses per les sagetes rosses del sol de l'Empordà.

* * *

Les "Caceres a l'África tropical" de Rubió i Tudurí són escrites en un llenguatge planer i cenyit, molt correcte, sense ornaments literaris. És

la primera obra que tenim d'aquesta mena i, tanmateix, no és un tímid assaig. Rubió i Tudurí n'ha encertat completament el to. Amb traços simples, esquemàtics, dibuixa un paisatge, evoca una selva o les vores d'un riu; fa aparèixer els àgils antílops, els feixues hipopòtams, els mandrosos cocodrils i els elefants hieràtics. Hi són també descrites amb ràpida lleugeresa, els costums i les supersticions dels caçadors negres. Però, per sòbre de tot, hi predomina l'acció. Les "Caceres a l'Africa tropical" és un llibre d'anècdotes i d'aventures. L'autor no es limita a contar les seves gestes, sinó que ens conta el que en casos similars als seus, han fet i han vist altres excursionistes cèlebres. Esdevé així, el llibre, sàviament alliçonador pels qui vulguin lliurar-se a l'arriscat i noble deport de la caça al continent negre.

L'encís, però, més suggestiu de les "Caceres a l'Africa tropical" és la seva vivacitat. L'home d'acció hi predomina sempre. Se'l veu apassionat per l'aventura. Mai no es deix vèncer pel narrador, per l'artista. Hi ha en totes les pàgines d'aquest llibre una força bategant de joventut, una alegria de vida lliure i primitiva. Sembla respirar-s'hi a tot pulmó, l'aire embaumat i xardorós de la selva africana.

* * *

Ens cal també fer esment del dens volum de "Kataluna Antologio". Conté traduccions dels nostres poetes i prosistes, des de Ramon Llull a Tomàs Garcés. El propòsit dels editors no és altre sinó el de contribuir a fer conèixer "arreu del món" el tresor literari de la nostra llengua. Noble i enlairat propòsit! La tria de Jaume Grau i Cases ens sembla feta amb molt d'encert. No hi trobem altra mancança que la d'haver remarcat poc l'obra de Joaquim Ruyra, la del nostre altíssim poeta Joan Alcover i la de Josep Maria de Sagarra. Ofereix, de totes maneres, un bell panorama de les nostres lletres. L'Esperanto, en donar noves ales al català, en sortirà amb les pròpies ales enfortides.

DOMÈNEC GUANSÉ

L'Art

Exposicions, conferències, publicacions, llibres rebuts

La darrera mesada fou ben fecunda. Les galeries d'art barcelonines tingueren les sales completament plenes, amb diverses exposicions alhora. Les Galeries Laietanes ens mostren les següents: Una de paisatges del senyor M. Pigem, dues exposicions de pintura antiga, una de temes menorquins amb figures, per Laureà Barrau; un bell èxit per a l'exposició Vila-Puig, pintor sabadellenc que ha sabut renovar-se amb elegància; una col·lecció de vint-i-tres grans marines d'Alexandre de Cabanyes; uns paisatges a l'oli, de Magí Oliver i una colla de caricatures d'Emili Ferrer. Dos interessants artistes gallecs vénen a fer-se conèixer del nostre públic i fan la parada en aquestes Galeries: són el pintor Suárez-Coto i l'escultor tallista Santiago Bonhome, ambdós conreadors d'un art ben colorit de galaicisme. El pintor, sobretot, malgrat d'un colorisme cridaner i d'una potser excessiva premeditació de comicitat, arriba a comunicar-nos l'esperit de la seva terra d'una punyent farisó. L'escultor, també caricaturista, endut per un prejudici d'abocetament, ateny no obstant accents ben forts de bon escultor i de tipicisme gallec. Clou la sèrie d'exposicions de les Galeries Laietanes la d'olis i aiguaforts de Rafael Estrany.

A càn Parés s'emporta la palma Ricard Opisso, el més barceloní dels nostres caricaturistes, i, amb el gran Junceda, el més destre. A certes hores del dia la guàrdia municipal havia de regular l'entrada i sortida de visitants de l'exposició Opisso. L'any passat demanàvem un editor per als dibuixos barcelonistes del nostre enginyós dibuixant, i aquest editor encara no ha sortit. Ja és dormir, això, senyors editors. Opisso exposa uns quants olis desorientats de color, però tanmateix interessants com els seus millors dibuixos. Sinceròniceament exposaven a la mateixa Sala Parés la infadigable aficionada terrassenca Teresa Romero i el grup anomenat Saló dels Noucentistes; expositors d'aquest agrupament eren els pintors Riera, Sordé, Figueres i Perrín, i els escultors Tona i Vicents. També s'obrí en la Sala Parés una exposició d'obres pòstumes de l'enyorat professor Joan Baixas, i una altra molt important del vell Gimeno, que, com més vell esdevé, més se fa admirar. També una exposició de Joaquim Mir, pintor de meravelles, cada dia més fort i personal. Per fi vingué l'exposició anyal de l'escultor Enric Clarassó acompanyat dels pintors Ramon Cases i Jaume Rossinyol, exposició sempre tan ben rebuda pel públic.

En les Galeries Dalmau, paisatges d'Ignasi Genové i catifes de Germaine Rebours de P., bell inici, aquest darrer, el qual no passarà per alt als amadors del gènere. En la Sala d'exposicions de La Pinacoteca, exposició d'olis, pai-

satges i figures de N. Porcar; després s'hi obre una exposició de paisatges i flors pintats a l'oli, per Laureà Bonet. Després exposició d'ornaments caligràfics de R. López Morelló. En les Galeries Arenyes exposició d'interiors i natures-mortes a l'oli, de Martí Garcés; després, paisatges a l'oli per Joaquim Terruella. En el Foment del Treball Nacional, exposició de cartells artístics estrangers. En el Foment de les Arts Decoratives s'obre la tan esperada exposició-concurs de Masies catalanes. Com a coronament d'aquest enfilall d'exposicions escaurà de notificar l'obertura de tres noves sales d'exposicions: Uralita, S. A., en el Passeig de Gràcia, Galeria Montllor, en el carrer de la Freneria i la casa Comas i C.ª, del Passeig de Gràcia.

El pessebrisme s'ha manifestat enguany més esplendorós que altres anys. Han sobressortit els pessebres muntats per l'Agrupació de Pessebristes en el local del Centre Excursionista de Catalunya i el que per primera vegada ha construït en son propi local social el benemèrit Foment de les Arts Decoratives.

Cal fer menció també del concurs celebrat en el Círcol Artístic per a premiar un cartell anunciador del Teatre Eclèctic, el qual, si bé no molt copiós, ha estat reeixit, tota vegada que tres o quatre dels projectes de cartell presentats són d'una bondat i adequació notòries.

* * *

La bibliografia d'art ha produït una monografia de l'obra del dibuixant Joan Llaveries, eixida de l'"Editorial David"; el Calendari Monumental de Catalunya, publicat per la "Editorial Barcino"; un bell estudi sobre el frontal brodat per l'italià Lapi, frontal que hom conserva a la Collegial de Manresa, i que l'erudit arquitecte Alexandre Soler i March ha estudiat amb tota deteneció amb ajut de nombrosos documents manuscrits i artístics, edició de la revista *Museum*. El llibre més important d'aquesta mesada d'art és sens dubte l'Anuari dels Amics de l'Art Litúrgic, obra perfecta de divulgació de l'art litúrgic i de les seves lleis i alhora catàleg de la darrera exposició d'art litúrgic modern; és un llibre docte sense petulància, amable, útil i bell, adornat amb nombrosos gravats.

Han aparegut alguns setmanaris humorístics ben encarrilats i solvents, ço que permet d'esperar que duraran i que per tant seran bons propagadors i estimuladors de l'art de la caricatura en la nostra terra, aquest art que deu o quinze anys enrera prengué tanta ufana i que darrerament decaigué un xic per manca d'activitat editorial. Els principals d'aquests setmanaris són els titulats *El Senyor Dallonses* i *La Senyora Daixonses*, que fan dos en un.

Hom anuncia la naixença d'una editorial de petites monografies ilustrades d'art modern català, de la qual en seria el *factotum* l'editor de la fulla titulada *Quatre Coses*, el Sr. J. Merli. D'aquestes monografies aviat se'n publicarà la primera; les altres seguiran publicades mensualment, alternant

dues monografies de pintors amb una d'artífex. Altra bona notícia bibliogràfica és la propera edició d'un llibre sobre Lluís Borrassà d'una posterior monografia de l'art litúrgic primitiu de la província tarraconesa i d'una altra monografia de les pintures romàniques catalanes, obres les tres del mai prou lloat director del Museu Diocesà de Vic, Mn. Josep Gudiol. Altra nova important: l'editor Babra projectaria la publicació d'una revista o bé d'uns quaderns mensuals d'art i d'arqueologia catalana ben dotats per a l'exposició de tesis i d'estudis d'art i arqueologia extensos, estudis que ara han de restar inèdits perquè de les dues revistes d'art que posseïm, la una és editada en castellà i es publica amb retràs d'alguns anys, i l'altra no passa d'una mena de prospecte. Aquesta important publicació pròxima a aparèixer estatjaria amb preferència estudis de caràcter monogràfic que omplissin cada un dels números i que per tant permetessin el relligat i seriació amb caràcter més aviat de biblioteca d'art i arqueologia que no pas amb caràcter de revista. Per fi cal assenyalar la publicació del vol. VII de l'obra *Arte y Decoración en España* (Sucs. de J. M. Fabre) dedicat a l'art gòtic català.

* * *

El senyor Puig i Cadafalch prepara un llibre important: serà una síntesi raonada de la seva teoria del primitiu romànic. Aquest llibre, escrit en llengua francesa, serà editat per la casa Laurens, de París.

El capítol de conferències en registra cinc: una del conegut fotògraf senyor Adolf Mas sobre el Monestir de Poblet, donada en la sala d'actes del Club Esportiu Catalunya. La segona fou tasca del senyor Antoni Gallardo en el Centre Excursionista de Catalunya; la matèria tractada per aquest conferenciant fou un estudi dels claustres romànics catalans. Eveli Bulbena llegí dos estudis curiosíssims sobre l'art de la construcció de pessebres, particularment sobre el pessebrisme català; ambdues conferències foren llegides en el precitat Centre Excursionista de Catalunya. La darrera d'aquestes cinc conferències fou la que, organitzada per la Unió Sindical de les Arts del Llibre, donà en el Foment del Treball Nacional el senyor Rafael Bori, tractant de la publicitat artística. Aquesta conferència coincidí amb l'exposició de cartells artístics oberta en el mateix local, de la qual parlàvem unes ratlles més amunt.

Fora de Barcelona el moviment artístic s'assenyala principalment amb l'homenatge popular que una multitud immensa de catalans tributà a Jaume Rossinyol en la vila de Sitges, el dia 10 de gener.

A Igualada l'Associació d'Estudiants de l'Ateneu Igualadí organitzà una exposició d'artistes gironins, la qual fou un èxit. Reus es manifestà amb una exposició de les arquetes que tan perseverantment elabora l'italià de Girona senyor Fargoli. A Sabadell exposició d'olis i dibuixos de Joan Vila, i a Mataró exposicions del senyor Torras Farell, del senyor Castillo i de

Marian Ribas. A Sabadell s'estrena l'Editorial *La Mirada* amb un llibret de caricatures de diversos autors titulat *L'any que ve* i amb la publicació de fulles de caient popular imitant els *romanços* del segle XIX i de finals del XVIII. A Terrassa es reorganitza el desfet gremi d'Artistes, es funda amb empenta una revista d'art i literatura, titulada *Llum Novella*, i el fotògraf barceloní senyor A. Mas puja a la tribuna del Centre Excursionista per a parlar de "Coneixements generals sobre fotografia de turisme". A Ripoll conferència sobre Terra Santa, llegida pel Dr. Pere Pous en l'Acadèmia Catòlica. Olot comença l'edició d'una bona revista de literatura i art titulada *Revista d'Olot*.

Ultra les exposicions susdites, la ciutat de Mataró ix d'un bot del marasme secular en què vegetava i ens dóna una Societat Artística i Literària, fecunda com aquell Ateneu de Girona que tant i tan bé ha fet parlar d'ell mateix. En aquesta societat mataronina s'han obert les tres esmentades exposicions, i se n'anuncien dues més amb obres de Gimeno i de Rafael Estrany. Demés la Societat A. L. de Mataró ha iniciat un cicle de conferències a càrrec de gent significada: Farran i Mayoral, A. Esclasans, Joan Llongueres, López-Picó, Ignasi Iglésies, E. Saleta, Cristòfor de Domènec, Rafael Benet i altres. Mataró s'ha llençat també a editar llibres d'art: el segon any del Bloc Mataroní, miscel·lània literària, artística i arqueològica, i una versió catalana de *Les mil i una nits*, adaptada per Marçal Trilla a l'enteniment dels infants, i amb il·lustracions de la graciosa artista Lola Anglada.

L'Arqueologia només ens parla, aquesta vegada, d'unes imprecises troballes d'objectes d'art fenici i d'objectes prehistòries, troballes fetes en la torre Rovira pel seu propietari el senyor Eveli Torent. Aquesta torre Rovira es troba en el poble de Sant Agustí, en l'illa d'Eivissa.

* * *

Gran maror en els cercles artístics per raó del propòsit que tenen els actuals regents de la Diputació Provincial barcelonina de fer decorar amb pintures murals el Saló de Sant Jordi de l'edifici que ocupa la Diputació. La maror pervé en primer lloc del fet que els susdits regents parteixen de la supressió dels frescos que el pintor Torres-Garcia deixà ja llestos en alguns d'aquells grans plafons del Saló de Sant Jordi. En efecte, tant si hom destrueix aquests frescos com si hom es limita només a esborrar-los o bé ocultar-los sota un pintat o un arrebossat, aquesta desaparició feta a presència de l'autor és una descortesia avui dia inqualificable, tan sols comparable amb la que hom emprà, per a estalviar-se el sou, en contra del gran home de ciència que és Mr. Dwelshauvers, professor de la Universitat Industrial.

Encara es veu que hi ha una altra gravetat en aquesta gesta dels regents pervinguts al govern de la nostra Diputació. Sembla que, convocats els pintors de primer rengle per a decorar les parets del Saló de Sant Jordi amb pintures que representin episodis de la decadència de Catalunya, els millors s'han

recusat i aleshores aquesta obra que des del punt de vista artístic ha d'ésser tan important, tan delicada i costosa, ha estat encarregada, no ja a les mitjanies, sinó als pintors més detestables de Barcelona i àdhuc als metecs i catalans de més palesa història anticatalanesca. Això sí que hauria d'aixecar les pedres.

Dèiem, unes ratlles més amunt, que els catalans homenatjaren Santiago Russinyol en la vila de Sitges, pàtria del *Modernisme*, aquella tendència que en la fi del segle XIX vingué a reviscolar les arts agonitzants en aplanador academisme. Russinyol fou un dels més actius promotors d'aquella sanitosa reacció a Catalunya, la qual, malgrat dels molts errors i exageracions, vingué a representar el lliure examen estètic. La REVISTA DE CATALUNYA es complau ara a recordar que ella fou la iniciadora d'aquest homenatge. L'èxit d'aquesta popular cerimònia fou prou gran per a satisfer l'artista homenatjat i per a constatar els graus de sensibilitat artística del nostre poble, els quals marquen una temperatura ben alta, considerablement més europea que la d'altres pobles europeus d'anomenada.

* * *

Llibres rebuts:

Alexandre SOLER I MARCH: *El Frontal Bordado Florentino de la Seo de Manresa.* Edició MUSEUM; 1925. Industrias Gráficas Thomas, Barcelona (fullet in-4º de 24 pp., amb nombrosos gravats: extret de la revista "Museum"). — És una erudita recopilació de totes les donades fins avui conegudes de l'obra famosa de Gerri Lapi, més algunes donades noves originals d'aquest feliç recercador. No sembla possible que hom pugui afegir gran cosa més per al coneixement històric d'aquesta famosa peça de l'art del brodat. L'estudi del senyor Soler i March és a més valuós per la riquesa de les ilustracions que l'aclareixen i que, per mitjà d'ampliacions perfectes, permeten al lector d'analitzar d'aprop la tècnica d'aquest frontal textilari trescentista. Per a relacionar aquest brodat amb els seus similars i per a explicar-ne els antecedents i conseqüents, el senyor Soler i March s'estén cap al brodat d'Itàlia i d'altres terres contemporànies d'aquesta que posseeix la collegial de Manresa, ço que li permet oferir un valuós suplement d'informació documental i gràfica de tan interessant matèria. Aquest estudi del frontal florentí de Manresa, el senyor Soler i March l'ha escrit amb gran claredat i amb perfecta exposició: tot això fa el susdit fullet indispensable per a les biblioteques d'art.

Elie LAMBERT: *L'Architecture Musulmane du* X *siècle à Cordoue et à Tolede* (extractat de la "Gazette des Beaux-Arts").—És un altre estudi de caràcter arqueològic ple d'interès. El senyor Lambert hi estableix l'origen musulmà-cordovès de la volta nervada que haurà d'ésser dos segles més endavant la clau de tot el sistema constructiu gòtic. El savi arqueòleg francès reafirma amb les donades certes que avui hom posseeix la data de mig segle X, que és

la de les cúpules de la mesquita de Còrdova, com la més antiga que hom coneix de voltes ocioses sostingudes per arcs en funció d'exclusiva activitat. Les cúpules de Còrdova i immediates successores de la petita mesquita toledana de Bib-el-Mardom (actualment església del "Santo Cristo de la Luz"), també les de l'Aljaferia saragossana, més tardanes (s. XI) i les mosaràbigues, serien amb quasi certitud els prolegòmens de la volta nervada gòtica. Els mestres maçons francesos s'inspirarien, doncs, en aquestes arquitectures musulmanes: *Dès la fin du XI siècle, les nombreux "francos" amenés à Tolède par le roi et par l'archevêque, et poussés à la Croisade d'Espagne par les puissants abbés de Cluny, vinrent donc prier le Crist dans l'ancienne mosquée musulmane; ils y virent sans doute des voûtres semblables à celles de Cordoue et de Bib-al-Mardom, ils en virent d'autres pareilles dans les églises nouvelles construites pour les vainqueurs par des architectes mudéjars. Comme plus tard les Turcs entrant à Sainte Sophie furent émerveillés par les splendeurs de l'art byzantin, ces hommes du Nord durent être éblouis par les richesses que les Orientaux avaient accumulées dans leurs grandes mosquées, par la couleur étincelante et complexe de la décoration andalouse. Aucun de ces étrangers ne retourna-t-il dans son pays après avoir contemplé les chefs-d'oeuvre d'un art si nouveau pour lui, au moment précisément où le problème de la voûte y préoccupait l'esprit de tous les constructeurs? Il n'est pas absurde de supposer que les voûtes nervées des Arabes ont pu suggérer à certains d'entre eux l'idée première des arcs-ogives qui apparurent en France vers cette époque."*

Així conclou Mr. Lambert la seva diàfana tesi, ilustrada amb bells fotogravats i plans.

Platon PÁRAMO: *La Cerámica Antigua de Talavera.* Un vol. de 48 pp. in-4°, amb 20 làmines fototípiques; Madrid, 1919. — Per la data de la publicació ja veurà el lector que aquest llibre no és pas una novetat, però, com que fins ara no ens ha estat presentat, no podíem pas parlar-ne abans. Les persones que estudien la ceramografia moderna ibèrica coneixen ja el llibre del senyor Páramo, esdevingut famós per raó de les noves i abundoses clarícies que ha escampat damunt de l'obscur problema de la pisa policroma de Talavera i, fins a cert punt, de tota la regió toledana. Hom pot ben assegurar que les investigacions que el P. Vaca publicà en el *Boletín de la Sociedad Española de Excursiones* i el llibre en qüestió, són les més perfectes, valuoses i serioses aportacions a la ceramografia de Talavera; tot el demés que sobre aquesta matèria ha pogut ésser publicat abans és poca i mísera cosa, i tot el que sobre la pisa de Talavera hom ha publicat posteriorment no és més que reedició del que aquests dos homes, vertaders exploradors de la ceràmica talaverina, ens han fet saber.

Obres com la del senyor Plató Páramo són benvingudes en la bibliografia arqueologista, tant ací com a l'estranger; potser més celebrades i aprofitades en l'estranger que no pas ací; perquè, tot i ésser variada i tan important, la

moderna ceramografia ibèrica ha estat molt poc estudiada pels primers interessats. Què sabem, per exemple, nosaltres mateixos, els catalans, de la nostra tan característica ceràmica blanca i blava? Gairebé res. Llevat del llibre de Font i Gumà sobre *Rajoles catalanes i valencianes*, no ha estat publicat res més. De la nostra vaixella blanca i blava que tant caràcter té i que tant sorprèn en el panorama de la ceramografia universal, no en sabem res absolutament. De les nostres famosíssimes fàbriques de vidre que pogueren competir amb les de Venècia, no en sabem res tampoc.

El llibre del senyor Páramo és, doncs, una obra tan indispensable com les de Gestoso i Pérez, del Comte de Casal i de Pérez Villamil, dedicades a l'estudi de la pisa sevillana del Renaixement, a la ceràmica vària d'Alcora i a les porcellanes del Retiro. Aquests són els únics llibres solvents de ceramografia ibèrica, si de cas fem excepció de la més abundant bibliografia ceramogràfica que els portuguesos han curat d'editar, concernent a les fàbriques lusitanes.

La il·lustració del llibre que ens ocupa, molt perfecta, és més abundant del que podria fer creure el nombre de làmines que conté. És el cas que cada una d'aquestes làmines reprodueix diversos exemplars, de manera que passen de doscents els recipients i plafons de rajoleria artística que queden reproduïts en els vint fulls d'il·lustracions del llibre de P. Páramo.

Arte y Decoración en España — Arquitectura, Arte Decorativo. Tom VIII; 1 vol. in-4°, amb 84 làmines en fotogravat, rotogravat i tricromia i 15 pp. text (Barcelona, 1925). V. Casellas Moncanut, editor). — Aquesta publicació anual, cada any va millorant, agafa un caient cada vegada més monogràfic i per tant més útil, perfecciona els gravats, la part principal de l'obra, i alhora millora el text. *Arte y Decoración en España* ha publicat el volum vuitè, que és el més interessant de la sèrie. L'actual volum ve dedicat gairebé exclusivament a l'art gòtic català del segle XV i particularment a l'art gòtic del Palau de la Generalitat. Aquesta espècie d'àlbum acaba amb una interessant informació gràfica de ferros forjats i de fanals castellans de planxa de ferro i de llauna dels segles XVI a XVIII, matèria aquesta darrera poc explorada fins ara, malgrat de la seva importància.

Carles RAHOLA: *Girona.* Un vol. gr. in-8°, de 57 pp. i 20 làmines. Girona, 1925. Tallers Gràfics de "El Autonomista". — Tot el que hom podria dir de bo sobre aquest darrer llibre del suavíssim Carles Rahola seria poca cosa, perquè la seva literatura perfecta, posada al servei dels més delicats sentiments, forma una harmonia tan exemplar, que bé podríem dir d'aquesta prosa d'alt estil que és prosa d'antologia. Hom llegeix els llibres de Carles Rahola pel pler inefable de llegir, pler que sols unes comptades lectures modernes són aptes a proporcionar, més rares encara entre les produccions dels prosistes. Però els llibres de Carles Rahola tenen, demés de llur vàlua literària, de llur vàlua artística, una altra substància que els motiva i els avalora; unes vegades

substància històrica, altres substància arqueològica. És una guia sentimental i també científica per entremig de les ruïnes i de les sobrevivents riqueses d'art d'aquella vetusta ciutat de les poètiques evocacions: un llibre d'encís i d'utilitat. Rahola ens hi parla en veu baixa i dolça de la muralla ciclòpia, dels sarcòfags romans i romano-cristians, de Sant Pere de Galligans, de l'ex-col·legial de Sant Feliu, dels suposats banys musulmans i de la Seu, barrejant la glossa finament literària de tot això amb les donades rigoroses de dates, noms i altres que puguin donar cos o bé certitud a l'encís que es desprèn d'aquella prosa que hom diria psalmodiada...

El llibre titulat *Girona* que Carles Rahola acaba de publicar és un llibre preciós.

JOAN SACS

El Teatre

La mancança d'obres.—Consideracions sobre el teatre català.

Els esdeveniments teatrals d'aquest mes, pel que fa referència al teatre català, són tan migradets, que podrien embolicar-se en una fulla de bruc. Una comèdia en dos actes d'En Lluís Capdevila titulada *Tranquilitat, cafè,* i una altra, en un acte, de N'Antoni Muntanyola, *El llaç invisible,* han estat les dues úniques estrenes que s'han fet a Romea.

La primera és escrita sense engaltar, amb el sol propòsit de fer una comèdia, surti el que surti i encaixi o no encaixi.

Llevat de la *claque* i la caixa de la *Societat d'autors,* ningú més ha de ficar-se en aquest petit negociet d'En Capdevila.

Quant a *El llaç invisible,* del senyor Muntanyola, mereix un cert respecte. És almenys el producte d'una sensibilitat un poc femenil, però honrada. Es tracta de la reconciliació d'un matrimoni desavingut per suspicàcies del marit, la qual cosa sempre resulta entendridora i simpàtica. Ella, la nit dels Reis, es fica en el domicili conjugal, violant consignes. Ningú no pot privar-la de visitar els fills en aquella diada d'ilusió. El servei està de part de la mare; li ha franquejat el pas; li ha permès de besar les criatures i de contemplar, escampades pel sofà i les butaques de la sala, tot un bé de Déu d'ofrenes.

El marit la sorprèn; parlen i discuteixen, i ella jura i perjura, per l'amor i la salut d'aquelles criatures (una nena petita i un nen més grandet) que dormen en una cambra propera, que no ha maculat el nom de l'espòs i li ha restat fidel. En aquella nit, en aquelles circumstàncies, tan aprop del son

angelical dels petits que somnien meravelles, la paraula de l'esposa té una força de veritat i de convenciment que guanya el cor de l'espòs. Què millor generositat pels Màgics d'Orient que retornar als infants llur mareta volguda?

L'anècdota no pot estar millor combinada per a entendrir un públic; però manca sobrietat d'expressió. Hi ha en el diàleg més matèria còmica (les converses entre el servei) i més raons feministes (la discussió entre els esposos) que delicadesa sentimental.

Aquesta mena d'obres s'han d'escriure amb premeditació i alevosia per arribar a destapar el llagrimal de les espectadores sensibles.

De tota manera, cal reconèixer una gran discreció i un pur objectiu en l'assaig del senyor Muntanyola.

* * *

Ara ens cal parlar d'un fenomen bon xic desconsolador que s'ha produït a Romea. Des de la diada d'Innocents ve representant-se una innocentada. El *Nyigui Nyogui* segueix la seva marxa triomfal i està en camí d'assolir les noces d'or.

El *Nnigui Nyogui* atreu la gent amb la mateixa força hilarant que el primer jorn. Estem en perpètua llufa. Espanta de considerar que una innocentada sigui el nostre pa de cada dia, i esvera que el títol de la revista del senyor Montero pugui resultar un qualificatiu irònic i encertat per a la parròquia d'un teatre que s'anomena català.

El senyor Montero té el dret indiscutible de fer revistes de la mena que vulgui, i l'empresa el deure de sostenir-les mentre ragin. El primer és un actor de mèrit, un gat vell en conjuminar espectacles atractívols, un home erudit i coneixedor de l'ànima simplista de les multituds i produeix atenent-se sàviament a normes infalibles, convençut del que fa i per què ho fa. Ell mateix, en el pròleg de *Nyigui Nyogui*, es desempallega del *sentit comú*, personatge que és avalotat pels altres per incompatible i sobrer en la revista que comença.

La sàtira és transparent i el públic, de bell antuvi, ja no pot fer-se illusions sobre la bona fe de l'autor. D'això se'n diu jugar net. Per aquest cantó, ningú no pot fer càrrecs al senyor Montero. La llei de l'oferta i la demanda l'empara, com empara totes les empreses teatrals que en definitiva no es proposen pas treballar pel dimoni. Molt sovint, cal cercar una contribució indirecta per al sosteniment d'obres benèfiques. És lícit explotar la infelicitat d'un públic, si d'això depèn l'existència d'un teatre? No val més transigir que plegar? Si amb nyiguis-nyoguis tenim un alberg per a obres sòlides, hem de restar a gratelent a la intempèrie?

Aquestes preguntes les formulem perquè les contesti qui tingui pit per fer-ho.

A nosaltres ens angunieja una altra qüestió.

A una obra de nyigui-nyogui corresponen, evidentment, uns espectadors també de nyigui-nyogui. No és, des de la diada d'Innocents ençà, que em preocupa la impermeabilitat per a tota cosa subtil i digna, d'aquest gros públic de Romea. Abans dient mal de les sogres, fent enraonar en castellà un municipal, conjuminant unes batusses entre marmanyeres, inventant un vell grotesc i un ximple gelós o tartamut i altres tipus rancis i florits de tant anar per les taules, us el féieu vostre. Ara, ni això cal. Una gorra de cop a la clepsa d'un actor còmic, un vestit de nina que disfressi una actriu seriosa, un *demà m'afaitaràs* o qualsevol locució rebregada del vulgus, basten per a vendre el paper de la "taquilla" com a pa beneït.

Sobra la intelligència dels còmics i del públic. Això i la dignitat s'ho poden deixar a casa tranquillament, que ni els primers ho reclamaran als altres, ni els altres als primers. L'autor ho sap i s'ho reserva també per una ocasió que convingui, ocasió que cada cop anirà ajornant-se, i establirem un cercle viciós d'enervador joglarisme i pallassada. El fàstic envaïrà els artistes de consciència, els escriptors honrats i els pocs que encara van al teatre a cercar un goig espiritual i unes hores d'esbarjo dignificador.

Sense adonar-se'n, o adonant-se'n amb més o no tanta pena, s'haurà fet una selecció a la inversa. Tindrem un estol de gent addicta al teatre català de nyigui-nyogui — oh, títol afortunat! —, i qui gosarà a afrontar-lo serenament, oferint-li obres pensades i resoltes amb cura i angoixa? No significarà ficar-se a la gola del llop, predicar en grec?

Recordo una frase del company Esclasans, que, mot ençà mot enllà, ve a dir que hauríem de dur al teatre català un públic que hagi assaborit els versos dels nostres millors poetes i la prosa dels nostres millors prosistes. Si a la porta del teatre Romea hi poséssim una mena d'inspector de cultura literària catalana, amb l'encàrrec sever de no deixar passar aquells que no haguessin llegit almenys mitja dotzena d'obres no teatrals d'altres tants escriptors catalans de primera fila, veuríem enormes clarianes en llotges i butaques.

Hi ha molta gent que llegeixen força i van poc al teatre i, escarmentats, cada dia hi van menys; i n'hi ha d'altres que no llegeixen mai i van al teatre sempre. Fins que aquests dos públics, el de les llibreries i el de les "taquilles", separats per una diferent densitat intellectual, com l'aigua i l'oli dintre una mateixa ampolla, no es barregin, els afers de teatre seran a base de vendre requincalla i donar gat per llebre.

El caire trist d'aquest tripijoc és que els bons actors es fan malbé, i el públic va espatllant-se, i tot caldrà reconstruir-ho de cap i de nou, el dia que s'ensorri la barraca, que a això anem i això veurem.

Vida i salut hi hagi.

PRUDENCI BERTRANA

Lletres al Director

El mestre Enric Morera

Pocs dies després de l'aparició del número de gener de la REVISTA DE CATALUNYA, veiérem en alguns diaris de Barcelona una lletra del mestre Enric Morera. Aquest contestava, fins a cert punt, una nota del nostre *Sagitari* on era reproduït un fragment d'un article que nosaltres prenguérem del setmanari de Sant Feliu de Guíxols *L'Avi Muné*. La dita lletra no ha estat adreçada al Director d'aquesta REVISTA. Però tractant-se d'un document motivat per una nota nostra, volem reproduir-lo a continuació, textualment, tal com l'inserí *La Publicitat:*

"Ens és pregada la publicació de la següent nota:
Sr. Director de *La Publicitat*.
Li agrairé que em publiqui aquestes ratlles.
Mercès del seu afm.,

E. MORERA

Amb sorpresa he llegit a la REVISTA DE CATALUNYA una "encolomada" que em va dedicar un setmanari de Sant Feliu de Guíxols, *L'Avi Muné*, amb motiu de la mort d'En Garreta. No puc capir el mal que dec haver fet a aquests senyors, que tant els preocupa la meva persona. Jo crec que tothom té la llibertat de sentir i de pensar com li sembli; prou que ho diuen les meves obres com sóc i penso. Segurament si les meves obres no fossin com són, aquests senyors no es recordarien d'aquest "vulgar egòlatra", que diu ell. I ben content que n'estic d'ésser "egòlatra", perquè m'agrada la paraula.

Creguin-me, no s'hi amoïnin més i estiguin tranquils, perquè jo, que sóc molt tossut, seguiré fent música i posant-hi, com fins ara, tota la meva ànima catalana.

20 gener 1926."

Hem d'aclarir, per la nostra part, un punt interessant. El fragment relatiu al mestre Morera, copiat de *L'Avi Muné*, no pertanyia a un escrit de redacció. Era d'un article de Rafael Benet, aparegut en *El Dia*, de Terrassa, i així ho feia constar, al peu del dit article, el setmanari guixolenc. Però es donà el cas que en el nostre exemplar de *L'Avi Muné* havíem tallat abans el final de l'article d'En Benet, que reproduírem al nostre torn en el recull de dades biogràfiques i de comentaris periodístics publicat en el nostre número de gener sota el títol "En la mort de Juli Garreta". Això féu que no ens adonéssim que el paràgraf on era aludit Morera pertanyia a l'article d'En Benet. Queda, doncs, aclarit aquest detall.

En Rafael Benet ha contestat la lletra del mestre Morera en el diari de Terrassa *El Dia*. No publiquem ací la dita contesta, per motius fàcils d'endevinar.

Per la part que ens toca queda clos l'incident.

PERIÒDICS i REVISTES

La crisi de la democràcia

Aquest tema és avui universalment discutit. Revistes i periòdics li dediquen abundants estudis i articles. Nombrosos llibres li són dedicats, alguns tan notables com el que ha publicat fa poc a Alemanya Moritz Bonn: *Die Krisis der Europaeschen Demokratie.*

La revista *Nineteenth Century* ha publicat recentment un article sota el títol *The Crisis of Democracy,* on l'articulista fa remarcar la relació estreta entre aquesta crisi i les conseqüències de la guerra, especialment el bolxevisme.

L'escassedat de feina i la misèria — diu — han fet aparèixer, de la guerra ençà, l'Espectre Vermell, el qual des d'aquell moment ha començat a tenir un paper predominant en la nostra política. Aquest espectre ha esparverat les nostres classes mitjanes, ja massa carregades d'impostos i mig arruïnades. Ha aterroritzat els nostres capitalistes i els ha inspirat la idea de lluitar, declaradament o encobertament, contra la maror creixent del socialisme. A partir d'aquest moment, la idea democràtica ha deixat d'ésser identificada amb la de l'ordre. En l'esperit de gairebé tota la classe posseïdora el mot democràcia ha esdevingut sinònim de Revolució. Ensems, s'operaren en la nostra classe obrera grans canvis. No fa molt que les nostres *trade unions* eren fonamentalment democràtiques. Avui, tota una fracció d'aquests sindicats s'orienta envers Moscou, i és prou sabut que la fe comunista és l'antítesi de la democràcia."

Essent la democràcia i el parlamentarisme les formes polítiques predominants a Europa en sobrevenir l'intens malestar de la post-guerra, hi ha hagut una tendència a fer culpables aquelles formes dels mals del moment. El cas d'Alemanya és més particular: allí ha coincidit l'establiment de les formes democràtiques i parlamentàries amb la liquidació de la derrota. No és estrany que la lògica popular, tan sovint enganyosa, hagi fet comparances entre la misèria d'aquests temps de República democràtica i la prosperitat d'avant-guerra sota el Kaiser.

Això és el que assenyala Moritz Bonn en la seva obra citada:

"Els alemanys — diu — havien esperat que la pau els duria l'abundància i la felicitat, i no els ha dut sinó la pobresa i l'angúnia. Instintivament, es recorden de llur prosperitat perduda i no poden estar-se de pensar malenconiosament que en els temps de Guillem II conegueren l'alegria del viure."

I afegeix l'escriptor alemany, una mica paradoxalment:

"Si els aliats haguessin volgut facilitar l'establiment de la democràcia a Alemanya, ben al revés de perseguir l'ex-Kaiser per crims de guerra, haurien hagut de mantenir-lo en el tron, però imposant-li l'obligació de percebre rigorosament els impostos necessaris per a les reparacions."

Els intellectuals del feixisme italià s'esforcen a trobar la justificació de l'onada antidemocràtica en profunds fets històrics i afecten de veure que es tracta d'una evolució que deixarà un nou estrat durador en la història. Federzoni, antic cap del partit nacionalista-imperialista italià i actual ministre de l'Interior del Govern Mussolini, ha fet en aquest sentit unes curioses declaracions al corresponsal romà del diari vienès *Reichspost*, amb ocasió de l'enquesta que per Cap d'any ha dedicat la dita fulla al tema de la crisi parlamentària a Europa.

Segons Federzoni, existeix avui una crisi, no sols del parlamentarisme, ans encara dels Parlaments, que presenta caràcters especials en cada nació. El ministre italià adverteix que amb el terme de parlamentarisme designa la degeneració del sistema parlamentari. Creu que ha arribat l'hora de revisar les funcions del Parlament i de corregir les errors del seu sistema.

"Al feixisme — ha declarat Federzoni — ha estat atribuïda erradament la intenció de voler suprimir el Parlament. Al contrari: cal només modificar el Parlament restringint les seves funcions. El Parlament no pot, no deu ésser el representant de la nació en sentit absolut. L'adveniment al poder del feixisme a Itàlia significa ja per si mateix la fi de la preponderància del Parlament. Aquesta legal supressió de la preponderància del Parlament és una conseqüència inevitable de les transformacions històriques dels Estats europeus, esdevingudes de l'aparició dels Parlaments ençà."

Explica després Federzoni les noves funcions que tindran a Itàlia els sindicats i les organitzacions obreres. En procedir-se a la reforma del Senat, s'estudiarà l'efectiva participació de les lligues de productors i dels productors isolats en els treballs de l'Alta Cambra. Però quan el feixisme es proposa de fer collaborar les forces productives del país a l'obra legislativa, no vol pas amb això suprimir el Parlament, que ha d'ésser potent, però no prepotent.

"Tinc interès a assegurar-li — ha acabat dient Federzoni — que a Itàlia no existeix cap dictadura: si de cas, es tracta d'una dictadura *sui generis*. La política italiana representa una de les solucions a la crisi general del parlamentarisme, i em plau

que el meu país vagi al capdavant del moviment que és el preludi de la nova història política del món."

Aquest intent d'explicació del fenomen feixista en un sentit transcendental, serà desmentit, ens sembla, per la història, que massa fàcilment invoca Federzoni. Els mals del feixisme, sobretot els mals espirituals, són molt pitjors que els del parlamentarisme. I més que un progrés en el camp polític i estatal, el feixisme és una desviació cap enrera. Ara es vol, *a posteriori*, presentar com una línia de trajectòria històrica allò que ha estat un descarrilament.

Un altre intent de justificació del feixisme—i aquest intent va pel costat social—el trobem en l'article que Corradini ha publicat a la *National Review*. Alguns dels fets materials que cita ens semblen innegables, com el de la influència decisiva que en el triomf feixista i en el descabdellament de moviments anàlegs ha tingut el bolxevisme rus.

En assenyalar també l'enquesta que sobre la crisi de la democràcia ha fet el diari txeco-alemany *Präger Presse*, Joan Crexells ha fet a *La Publicitat* (21 de gener) un clar resum i un lúcid comentari de l'alludida enquesta en el seu article "Els problemes de la democràcia". En tractar de l'esdevenidor de la democràcia, escriu Crexells:

"Avui lluiten dues tendències en el món en apreciar el futur de la democràcia. Uns creuen que la democràcia és un problema històric i altres creuen que és una qüestió geogràfica. Per a uns, tot el problema està en arribar a un estat de cultura superior; per a altres, hi ha pobles als quals no s'adapten definitivament les institucions democràtiques independentment del seu grau de cultura. Per a uns, el problema és de temps; per a altres, de latitud. Els anglesos mateixos, la política dels quals, almenys exteriorment, ha estat guiada per l'aplicació i generalització dels principis democràtics, diuen ara que potser cal confessar que no a tots els pobles és possible d'aplicar aquests principis. L'ideal democràtic, afirmen, no és un valor absolut al qual calgui elevar tots els pobles sotmesos a la dominació britànica, ans s'ha d'admetre que hi ha pobles a les característiques dels quals repugna aquesta elevació.

Tanmateix, hi ha evidentment una certa correlació, i avui més que mai, entre el grau de cultura d'un poble i les institucions que el regeixen. I per la nostra banda més aviat acceptaríem el punt de vista històric que el punt de vista geogràfic en la determinació de les possibilitats de la democràcia.

Quan els anglesos parlen de reconèixer lleialment que hi ha pobles a les característiques dels quals no respon la idea democràtica, parlen d'aquests pobles amb una punta de menyspreu. I és que, de fet, el problema democràtic és un problema de dignitat. I reconèixer que un poble no té condicions naturals per a mantenir les institucions democràtiques, és tant com dir que aquest poble és un poble d'homes de segona classe."

Per això nosaltres, catalans, hem d'estar orgullosos de l'aptitud democràtica que en tots els temps, i especialment en els seus millors temps, ha demostrat el nostre poble. La mentalitat, la formació històrica i l'estructura social de Catalunya fan de la nostra terra un dels pobles on la democràcia, en les seves diverses formes històriques, hi és més connatural. Les tendèn-

cies antidemocràtiques estan, ensems, fora de la tradició catalana i fora de la psicologia catalanesca. — A. R. i V.

Els nous Estats d'Europa

La Publicitat comentà en un editorial (6 de gener) l'article de M. Jacques Bainville a *L'Action Française* (21 de gener 1925), en el qual aquest excellent cronista de política internacional feia el balanç de l'any. Bainville, trencant la tesi que en els últims temps ha sostingut repetidament el seu diari, reconeixia la vitalitat dels Estats nous d'Europa.

Sabem que l'alludit editorial de *La Publicitat* fou comentadíssim, ací i fora d'ací. Per això ens sembla interessant de traduir íntegrament i fidelment l'article de Bainville. Diu:

"A les darreries de l'any, és a dir, a l'hora dels balanços, no és inútil d'adreçar damunt Europa una mirada circular. I si els ulls s'aturen en els països nous, ressuscitats o transformats, qui han sortit de la pau en nom del principi de les nacionalitats, hom constata que fan tots els esforços més lloables per a justificar llur dret a l'existència i a la unitat.

En lluita amb dificultats sovint formidables, aquests Estats lluiten bravament. Polònia, on l'Estat ha hagut d'ésser creat completament en totes les seves parts, amb la circumstància agravant que els seus habitants vivien des de fa més d'un segle sota tres règims diferents, ha superat ja tals obstacles, que sens dubte dominarà els qui podran sorgir encara. La mateixa menció molt honorable ha d'ésser acordada a la petita Letònia, que ha comprès molt bé que el millor mitjà de restar lliure era el poder-se defensar ella mateixa: si hom parla als letons de desarmar-se, respondran segurament que han de defensar allò que Pere el Gran anomenava "la seva finestra sobre la mar", i que volen conservar.

Romania ha hagut d'assimilar la vasta Transilvània i té, a més, una preocupació constant pel costat de Rússia a causa del plet de Bessaràbia. Tanmateix les condicions de la seva vida interior són satisfactòries i la seva monarquia li val una estabilitat envejable. El mateix passa a Iugoslàvia, on ens complaem a reconèixer què una harmonia poc esperada sembla establir-se entre els tres elements, serbi, croata i eslovè, del reialme de fórmula química S. H. S. (1).

Aquests progressos han pogut acomplir-se sobretot perquè, del 1918 ençà, Alemanya no ha tingut els mitjans d'exercir la seva influència sobre els països que, sense la seva desfeta, no existirien, o no existirien tal com són. Però el més fràgil de tots és segurament la Txecoslovàquia, per la qual hom haurà de tremolar el dia, que no és gaire lluny, en què l'Imperi alemany serà capaç de tornar a començar una política activa. Aquest Estat té, d'altra banda, la feblesa d'ésser heterogeni fins al punt que ofereix una imatge reduïda de l'antiga Austria i que el seu Parlament, per la diversitat de llengües que hi són parlades, s'assembla sorprenentment al Reichrat vienès del temps dels Habsburg.

Com que nosaltres tenim la reputació d'ésser tan incrèduls com severs pel que toca

(1) Aquestes tres inicials corresponen, en la llengua serbo-croata, als tres noms de Sèrbia, Croàcia i Eslovènia. — (N. de la D.).

l'Estat txec, cedirem la paraula a un observador imparcial. Cal llegir, sota la ploma de M. Maurice Muret, a la *Gazette de Lausanne*, aquest petit quadro de l'obertura de la nova Cambra de Praga: "Els socialistes demòcrates txecs s'havien posat per a l'inauguració un clavell vermell al trau; els socialistes txecoslovacs portaven un clavell vermell temperat, si hom pot dir-ho així, per un clavell blanc; els eslovacs portaven un clavell blanc i els diputats del comerç una flor morada; els alemanys, blauets; quant als comunistes, menyspreant les flors, havien enganxat al revers de l'americana una estrella vermella." Cadascú cantà el seu himne nacional i es lliurà a manifestacions d'un gust dubtós, però apassionat. Una dama-diputat alemanya s'eixugà ostensiblement la mà després d'haver encaixat, segons el reglament, amb el president txec.

M. Maurice Muret cita aquesta frase de M. Benes: "Tenim l'esperit de Locarno a Europa. Només falta introduir-lo a l'Estat txecoslovac. Això és segurament alguna cosa més que una frase bonica."

Efectivament, Jacques Bainville es mostra massa incrèdul i massa sever envers Txecoslovàquia. Esmenta els fets desfavorables a l'Estat txecoslovac, i prescindeix dels favorables. Dóna molta importància a les manifestacions floreals dels diputats del Parlament de Praga; però no diu que una gran part dels qui eren addictes a les fraccions alemanyes intransigents, han reconegut ara de poc, explícitament i espontàniament, l'Estat txec, al qual consideren sòlid i durador.

Bainville haurà d'acabar confessant la vitalitat de Txecoslovàquia, tal com ha hagut de reconèixer la dels altres Estats nous d'Europa sortits de la convulsió de la gran guerra. — A. R. i V.

Feixisme i bolxevisme

Un escriptor feixista, Lorenzo Ratto, ha publicat en la revista romana *La Stirpe* (1925) un article que duu aquest significatiu epígraf: "Cap a una síntesi antiliberal". Es tracta, segons l'articulista, d'una aliança entre el feixisme i el bolxevisme, i concretament entre Itàlia i Rússia. Segons Ratto, aquesta idea té totes les simpaties de Mussolini.

"A les darreries de l'any passat—diu—el *Duce*, al qual els treballadors del pensament feixista consideren com el cap del nacionalisme filosòfic italià, suggerí la idea d'elaborar una síntesi doctrinal de les dues revolucions antiliberals que han monopolitzat els mètodes de reconstrucció moral, intellectual, econòmica i política del continent europeu: la soviètica i la feixista."

Una mica arbitràriament, l'articulista fa consubstancial amb aquest problema la crisi monetària de diverses divises europees (el franc francès, el franc belga, la lira). De la caiguda d'aquestes divises en tenen la culpa, al dir de Lorenzo Ratto, la mentalitat i la doctrina monetària, econòmica, financiera i política del règim liberal. Això, afegeix, ha fet obrir els ulls als interessats.

"Avui, que estem persuadits, ai las!, per la força de les coses, de l'absoluta necessitat i de la urgència de llançar a l'aigua tota la nostra cultura liberal, perquè és la més gran enemiga de la Itàlia, el que la priva d'obrir-se un nou camí, d'augmentar la seva producció i de reduir les importacions innecessàries..., avui, doncs, hem de pensar seriosament a preparar els possibles acords i contractes collectius per a proveir el treball italià en cereals, en combustibles i en primeres matèries que la Federació de les Repúbliques soviètiques pot reservar-li. Volem conquerir igualment l'aliança moral i econòmica dels Soviets per tal de menar en comú la defensa contra la plutocràcia demagògica dels anglo-saxons. L'aliança és possible perquè les dues doctrines estan situades als antípodes l'una de l'altra, perquè s'atrauen i es toquen, tot restant impenetrables i inconfusibles...

Fins ara, ens ha mancat el coratge doctrinal de seguir el prudent consell del *Duce*, d'anar cap a l'aliança cultural de les dues revolucions antiliberals, i això principalment perquè estàvem isolats i perquè això era malvist a França!... Actualment, la selecció intellectual francesa ens mira amb un respecte creixent. Així, doncs, nosaltres, treballadors intellectuals, hem de comprendre tota la utilitat que hi hauria per a Itàlia, França, els països eslaus i el continent europeu a aprofundir la raó històrica i l'objectiu final comú a les revolucions feixista i soviètica."

Lorenzo Ratto troba la finalitat d'aquest moviment continental europeu en l'emancipació del jou monetari imposat, diu, pels anglo-saxons. Constata que els francesos no han acceptat, per ara, les concepcions intellectuals soviètica i feixista. I Alemanya? Aquesta, escriu Ratto, calla del 1917 ençà. És un punt d'interrogació.

En parlar del cas d'Alemanya, les coses que l'articulista diu són més enraonades. Remarca que Alemanya calla en aquesta qüestió, d'ençà que s'esvaí la fe en l'eficàcia dels submarins alemanys, l'esperança d'abatre mitjançant els submarins el monopoli anglès de la mar i d'aconseguir la repartició equitativa dels territoris del món colonial per a satisfer la fam de terres cultivables dels pobles de l'Europa central.

"Avui més que mai—escriu Ratto—impera l'axioma *prior in tempore potior in jure*. Gràcies a aquest axioma, tot matinejador, aventurer o poltró, que abans de la guerra ha aconseguit de robar territoris a tantes nacions semicivilitzades del nou món, pot tancar amb murs els territoris que ha ocupat jurídicament, i consagrar així l'enriquiment de la seva posteritat. ¿És veritat que Alemanya, partidària del paper-moneda des d'abans de la guerra, és a dir, enemiga del culte de l'or i del concepte metàllic anglès de la moneda, hagi renunciat a la seva genial invenció jurídica del rentenmark per a adoptar sincerament el pla Dawes amb el designi de fer entrar el mark en tercer dins el tribunal dels canvis de la Internacional bancària? No ho podem creure. En tot cas, els nostres esforços cap a una entesa italo-russa obligaran Alemanya a rompre la seva conjuració del silenci de post-guerra."

No són, doncs, els adversaris del règim feixista els qui han inventat la versió de les coincidències i concomitàncies entre els feixistes i els bolxevistes. Mussolini mateix les ha fetes notar repetidament. I ara Lorenzo Ratto — que no és un cas isolat, ni molt menys — preconitza, amb franquesa i àdhuc amb

lògica, la formació d'una síntesi antiliberal amb totes les seves conseqüències, des de les filosòfiques a les monetàries.

Convé que s'adonin d'això els filo-feixistes i els filo-bolxevistes. Sospitem que ni els uns ni els altres són tan "sintètics" com Lorenzo Ratto. Per això mateix és de desitjar que reflexionin sobre la direcció convergent de les dues revolucions antiliberals, a les quals escau millor el nom de reaccions, en el sentit polític de la paraula. — A. R. i V.

Què vol l'Alsàcia

Amb aquest títol publica William Martin un interessant article en el *Journal de Genève* (16 gener). El problema d'Alsàcia comença a preocupar seriosament, no sols per les dificultats que pot portar interiorment a la França, sinó per les derivacions internacionals que pot arribar a tenir. Com fa observar W. M., els alemanys, en llur gran majoria, no desitgen tornar a prendre aquest país qui els ha costat tanta de sang. Però perquè aquest desig renasqués n'hi hauria prou amb que a Alsàcia es produís el més petit moviment separatista seriós. I—afegim nosaltres—això es produirà més tard o més d'hora, si els francesos s'entesten a no voler donar satisfacció als sentiments autonomistes dels alsacians. I una vegada més, els propis interessats a solucionar un problema l'hauran agreujat.

Quines són les causes del moviment autonomista alsacià? W. M. les exposa clarament:

"El moviment autonomista va lligat a dos sentiments de desigual profunditat: el malhumor i l'amor a la pàtria local.

El mal humor s'explica per raons econòmiques i administratives. Des del punt de vista econòmic, una crisi de readaptació era fatal. Ha estat molt severa, i dura encara. Des del punt de vista administratiu, el problema plantejat per a França era molt difícil. Car consistia a fer regir un país per gents qui, en general, no en coneixien ni la llengua, ni els costums."

Al principi, amb l'ajut de l'entusiasme, tot anà bé, perquè foren enviats a Alsàcia funcionaris escollits; però, més tard, l'entusiasme cedí, i aquests funcionaris deixaren els llocs, per a ésser substituïts per d'altres de molt inferiors. El contrast entre l'administració francesa i l'alemanya fou massa manifest.

"Els nostres veïns francesos — continua W. M. — no ens malvoldran si els diem que no tenen la millor administració d'Europa — car ho diuen ells mateixos. Si bé l'administració alemanya d'avant-guerra era inferior a la seva reputació, era certament molt millor que l'administració francesa de després de la guerra. Els serveis públics marxaven millor, i tenint els funcionaris més independència i iniciativa, els afers es

liquidaven més de pressa. Podem imaginar que si hom introduïa bruscament a casa nostra l'administració francesa, no fórem gaire contents. És el cas dels alsacians."

Els alsacians tenen la impressió d'haver perdut en el canvi. Però no és això sol, qui al cap i a la fi no pot constituir una base per a un moviment patriòtic, i no és tampoc un fenomen de naturalesa confessional i causat únicament per la introducció de les lleis laiques; és un sentiment molt més pregon. L'escriptor suís l'exposa en aquesta forma:

"Hi ha alguna cosa més profunda — i que nosaltres, suïssos, som perfectament aptes per a comprendre. L'Alsàcia i una part de la Lorena són comunitats d'origen germànic — és a dir, lligades per totes les fibres de llur ésser a llur petita pàtria, persuadides que hom no està ben governat sinó per ell mateix.

L'esperit francès, en matèria política, és ample i sintètic. Estima les grans avingudes, les idees generals, la centralització, la unitat. L'esperit germànic és estret i analític. Ama la diversitat, l'especialització, el federalisme, i, dins el federalisme, l'autonomia comunal.

No és en va que Mulhouse ha format part de la Confederació suïssa durant tres segles, i Estrasburg durant un segle i mig. La veritable tradició local de l'Alsàcia és federativa. Lluís XIV, qui va respectar totès les originalitats d'aquest país, ho havia comprès. Però la tradició francesa qui és, avui, d'origen revolucionari, és exactament inversa.

Aquesta és la dificultat. Hauria pogut resoldre's per un moviment de descentralització a França. S'havia pogut dir, en "boutade", que l'Alsàcia anexaria la França. Era una fórmula feliç. Però no s'és realitzada. Hi ha, d'altra banda, a Alsàcia mateix, moltes gents qui tenen l'esperit geomètric — i qui són presos d'unificació, la qual cosa no és per a simplificar el problema."

Seguim amb interès la marxa del regionalisme alsacià. Seguim amb interès també la manera com França el jutja i com el jutgen els altres països. El comentari de William Martin ens demostra, una vegada més, que a Suïssa aquesta mena de problemes són perfectament compresos des del punt i hora en què són ben coneguts. — F. S.

Els "Cahiers" de Sainte-Beuve

La publicació dels "Cahiers" de Sainte-Beuve ha produït una gran emoció en els medis intellectuals. Tot i que el propi autor n'havia donat a conèixer alguns fragments, de vegades força extensos, la part més important en restava inèdita, i esperava que cinquanta anys es fossin escolats des del dia de la seva mort. La *Revue des Deux Mondes* ha començat a publicar-los en el seu número del 15 de desembre, amb unes pàgines d'introducció de M. Víctor Giraud, en les quals és fixat, amb exactitud i penetració, el lloc que els "Cahiers" ocupen en l'obra de Sainte-Beuve. El *Figaro* també n'ha publicat

alguns extractes, i són molts els periòdics i les revistes francesos i estrangers qui han comentat aqueixos quaderns íntims del gran crític.

Creiem que, si Sainte-Beuve pogués veure l'efecte que han produït i la manera com és jutjat a través d'ells, potser s'estimaria més que continuessin inèdits o no haver-los escrit mai. És indubtable que tenia la intenció i el desig que fossin publicats. Com ha fet observar Pierre de Quirielle, en el seu article *Sainte-Beuve et ses "Cahiers" (Journal des Débats,* 13 desembre), l'any 1876 va aparèixer publicat pel secretari de l'autor dels *Lundis,* un volumet titulat "Cahiers de Sainte-Beuve". Era un resum fet per l'autor, i per al qual havia dictat un prefaci on deia que si la indiscreció plaïa al públic, podria ésser renovada: "S'il est en goût et s'il ne trouve pas cela mauvais, on pourra plus tard lui en donner encore." Ara li n'és donat.

Però, si hem de jutjar per la crítica, els "Cahiers" no han estat rebuts amb gust, sinó amb disgust, quasi amb repugnància. Llur valor literària resta ofegada sota l'anècdota; la intel·ligència del crític, sota la baixesa de l'home. "Aquest és el meu arsenal de venjances", escriu Sainte-Beuve. Però la venjança cau damunt d'ell mateix. "Hi dic la veritat", afegeix. Però en constatar que podia haver-la dita en vida i que l'ha escrita de manera que quan aparegui ja cap dels homes (i de les dones) la glória i la nomenada dels quals rosega amb la seva dent verinosa, no pugui contradir-lo ni castigar-lo, no podem menys de decantar-nos-en amb un cert fàstic.

Léon Daudet ha descrit aquesta mesquina feina de Sainte-Beuve en un recent article sobre els seus "Cahiers" *(L'Action Française,* 10 gener). Diu així Daudet amb la seva habitual violència plàstica:

"Jo no sabria insistir massa sobre aquest fet que si el món de les lletres és una pleta no ho és pas més que el món polític, que el món científic, que el món medical, que el món artístic. Però els homes de lletres tenen a llur disposició un petit aparell d'injecció que no posseeixen els altres en el mateix grau: la ploma, la petita ploma carregada de tinta. "Les meves metzines", diu l'oncle Beuve, amb una ferocitat conscient. Us recordeu del vers, còmicament infatuat, d'Alfred de Vigny:

J'ai mis, sur le cimier doré du gentilhomme,
Une plume de fer qui n'est pas sans beauté.

Aquesta ploma, Sainte-Beuve, en les seves nits rabioses — perquè té la ràbia de l'insomne, d'aquell qui fa de la seva camisa "una corda de pou", com deia Jules Goncourt —, la carregava de verí, i flas sobre Víctor Hugo! flas sobre Balzac! flas sobre Lamartine! flas sobre Musset! Atrapa en la teva glòria, el meu bon home, atrapa en la teva immortalitat, atrapa en els teus futurs deixebles! Sens dubte hauria estat molt més bonic i més elegant de dir-los tot això a la cara, sense l'ajornament del calaix, de la mort, del termini pòstum, sense l'intèrpret de la *Revue des Deux Mondes,* etc.... Però això no hauria fet tant de plaer a l'oncle Beuve, qui passava així la mà sobre l'avenir i feia malbé per endavant, amb el riure de blaix que hom imaginava en la seva cara lluent i mal rentada, els llorers, els centenaris, els discursos per a acadèmies i tots els panteons que vulgueu."

Quina força movia Sainte-Beuve en forjar aquesta "veritable màquina infernal de confessions amargues i de difamacions odioses", com ha anomenat els *Cahiers* un corresponsal italià *(Corriere della Sera,* 2 gener) ? L'enveja, el despit, l'amargor de no veure's considerat, literàriament, com a poeta, en el rang que ell creia merèixer, hi degueren prendre una gran part. "Sóc un hipòcrita—diu, i la crueltat amb què es tracta ell mateix ens menaria a ésser indulgents amb la crueltat amb què tracta els altres—, sóc un hipòcrita; faig veure que no m'importa, i no penso sinó en la glòria". I en un altre indret:

"Què s'han fet aquells judicis tan favorables per a mi dels mestres de l'època? A mesura que he esdevingut més independent d'ells com a crític, llur favor envers mi s'ha refredat; han canviat de llenguatge o, almenys, han callat, m'han deixat aixafar com a poeta per la turba dels crítics, qui han repetit tots en prosa allò que Lamartine m'havia escrit en vers, abans del meu recull de les *Consolations.* Aquests mestres qui haurien pogut cobrir-me amb una paraula superior, no han trobat cap moviment de generositat envers mi. Béranger no ha pronunciat mai el meu nom. Lamartine, qui m'escrivia encara la vetlla de l'aparició de *Jocelyn:* "Necessito un cop de la vostra campana d'argent", ni tant sols m'ha donat el seu vot per a fer-me entrar a l'Acadèmia. Està bé, prescindeixo d'ells i espero el meu jutge, tinc la consciència que no só encara jutjat com a poeta. Veniu a mi, les meves cares Muses, els meus morts estimats en qui em refugio amb transport contra les injúries del present: Teòcrit, Farini, Leopardi, Cowper, vosaltres qui heu sofert també, consoleu-me."

"Això, certament, és ridícol"—s'exclama Léon Daudet amb la mateixa pietat que Sainte-Beuve en jutjar els altres.

No va conèixer la glòria. Tampoc no va conèixer l'amor. Ell mateix confessa que ha estat "l'home més refusat en amor". Sols una vegada fou estimat. És coneguda la discutida qüestió de si Sainte-Beuve i la dona de Víctor Hugo arribaren a ésser amants. Si hem de creure el testimoni que Sainte-Beuve ens en dóna en els seus "Cahiers", la qüestió hauria de restar resolta: "En amor—diu—no he tingut més que un gran i veritable èxit (la meva Adela)." No se'n vanta massa, però:

"Sóc com un d'aquests generals — continua — qui viuen sobre una gran victòria, deguda més a la seva bona estrella que a llur mèrit. Enfora d'aqueixa, he estat sempre batut, i no he tingut sinó desfetes i desfetes."

Si es tractés d'una altra mena d'home que el que Sainte-Beuve se'ns revela en els seus quaderns, la qüestió restaria finida. Però n'hi ha qui no el creuen digne de fe. Georges Porto Riche, per exemple, declara a qui vol escoltar-lo, que no en té prou d'un testimoni tan sospitós, i que espera per a creure-hi que li sigui mostrat un autògraf d'Adela, establint que ella ha estat, amb tota la força que avui es dóna a aquest terme, la "maîtresse" de Sainte-Beuve. D'altres (vegeu una nota apareguda en *Le Temps* i l'esmentada correspondència del *Corriere della Sera)* invoquen l'autoritat de Paul Bourget, qui en la *Physiologie de l'amour moderne* arriba a la conclusió que en amor hi ha

els afavorits i els exclosos. I pregunten: "Com Sainte-Beuve qui, segons confessió pròpia, comptava entre els exclosos, va beneficiar d'una tan esclatant excepció? Aqueixa història resta certament una mica obscura".

Posats en aquest camí de dubte (no del tot injustificat, val a dir) convé recordar que els "Cahiers" són "la venjança" de Sainte-Beuve, i que poques venjances podien aparèixer als seus ulls tan saboroses, respecte a Víctor Hugo, com la d'aquesta afirmació, que, àdhuc en el cas d'ésser veritat, resulta d'una baixa indiscreció.

"Sainte-Beuve no tenia sort amb els que més envejava — escriu Léon Daudet —: Hugo, Balzac, veritables i inestroncables torrents qui rodolaven, al llarg del segle, aigua, còdols i truites amb un soroll de tro. La revenja de "la meva Adela" degué semblar-li insuficient. Ah! si hagués pogut haver Mme. Hanska!"

Seguint pel camí del dubte, caldria encara preguntar què és el que un home tan poc afavorit per les dones considerava com a gran i veritable èxit. I cal preguntar-ho tant més que en "Cahiers" successius hi ha aquestes notes: "He retrobat la meva Adela i el seu cor, i no vull amar-ne cap altre sinó ell:" I més endavant: "Ilusió? L'he perduda de bell nou, i l'odio. Aquesta dona ja no té cor i no ha tingut mai intel·ligència". Per a un gran i veritable èxit, no és pas excessiu.

Léon Daudet explica tota aquesta petitesa, tota aquesta misèria de Sainte-Beuve per la mancança d'un gran ideal, religiós, o polític, o històric, que l'absorbís, al costat del seu ofici d'escriptor. Va restar nuament un *home de lletres*:

"I l'home de lletres, amb els seus defectes xinesos, qui tenen part del mandarí i part del fracassat, sembla haver ofegat, en ell, les prometences guspirejants de l'escriptor; i bateja "sinceritat", "desig de veritat", el seu fel rajant, groc ací, verd allà, qui put d'enveja.

Tot això indica una immensa llaga amagada. Quina era, física, o moral, o intel·lectual? Com és que Sainte-Beuve no havia sabut ni cuidar-la ni superar-la? Com és que no havia cercat de deslliurar-se'n almenys literàriament, de fer-ne la trama de la seva obra mestra i d'una obra mestra? Aquests són els problemes que planteja l'amarga publicació d'aquests quaderns verinosos."

Potser alguns d'aquests problemes ja ens els resolen certes notes dels quaderns, com ara aquestes:

"No em pregunteu el que estimo o el que crec, no aneu pas al fons de la meva ànima."

"No tinc altra moral que la de produir el major nombre que puc de bons articles o de bells versos."

"Visc en una tristesa contínua i mortal, sense ombra de joia i sense un somrís. És potser perquè ja no m'és donat d'esperar l'amor? O no és més aviat perquè he deshonrat en mi la virtut?"

"Creuen que visc. Jo no sóc més que un home qui vegeta, una mica a l'ombra, una mica al sol."

"Desafio l'univers a donar-me una sola alegria. Quan s'arriba a aquest punt, com s'està tranquil!"

La llaga, vet-la-aquí. Aquests pensaments ens la mostren. Solament, Sainte-Beuve, en lloc de convertir-la en roses com el Sant, o en dolorosa idealitat com un Leopardi, la va deixar que s'infectés, purulenta, i que el contaminés tot ell. — F. S.

Oscar Wilde, jutjat pels anglesos d'avui

L'anomenada de Wilde s'ha enfondrat completament a Anglaterra. El seu vinticinquenari hi ha passat completament inadvertit. I encara que l'absència de tot comentari, amb aquest motiu, en els diaris i revistes anglesos, no fora un indici suficient de mancança d'interès, resulta cosa certa que el nombre dels seus devots—si n'hi resten—és molt reduït. Així es desprèn d'un article de Mario Praz, *Oscar Wilde nel giudizio degli inglesi d'oggi*, publicat en *La Fiera letteraria* de Milà (21 desembre).

"En més petita proporció a Anglaterra s'esdevé ara amb Wilde allò qui s'esdevenia amb Byron cap a la meitat del segle darrer; els seus llibres es trobaven solament en mans de lectors excèntrics. Per al gran públic i àdhuc per als literats i els crítics al corrent, si no per als professors d'Universitat, que (inútil dir-ho) no són mai al corrent, el nom de Wilde significa avui ben poca cosa. Així, si proveu d'interrogar algú sobre el lloc que Wilde ocupa en la literatura anglesa, us sentiu respondre invariablement — després d'una pausa dedicada a aplegar idees sobre una qüestió tan inusitada —: *practically none.*"

La causa d'aquesta impopularitat no és pas l'escàndol famós. Certament no fóra de bon gust parlar en públic de la figura moral de l'autor de *Dorian Gray*, però es pot dir que, en conjunt, l'escàndol, conferint a la figura de Wilde una aurèola de llegenda, va contribuir per un cert temps (quasi fins al començament de la guerra), sobretot en centres universitaris com Cambridge, a mantenir viu l'interès envers un personatge que amb tots els seus èxits, no havia estat mai pres seriosament.

Hi ha un fet important en la carrera de Wilde, que Mario Praz es complau a posar oportunament de manifest en el seu article:

"Contemporàniament a la publicació dels *Poems* de Wilde en 1881, es representava una opereta satírica de Gilbert i Sullivan, *Patience*, destinada a fer època. Cap al 1880 havia esdevingut tan corrent en alguns cercles intellectuals l'afectació de vestits extravagants, de flors excepcionals i de posats decadents — efecte de la propaganda

prerafaelista, i especialment de la poesia de Swinburne, de l'escola decorativa de Morris, i dels llibres de W. Pater (1873) i de J. A. Symonds (1875) sobre el Renaixement italià, que la sàtira era, per dir-ho així, en l'ambient. *Patience* (que, quant a valor literària, és certament menys notable que el seu anàleg francès, *Les Déliquescences d'Adoré Floupette*, del 1885), va venir a fixar, en forma definitiva, els caires ridícols de l'escola d'estètica."

La lamentable tragèdia de la carrera de Wilde resideix tota ací: des del 1881 va seguir donant el més conspicu exemple de les ridiculeses eficaçment combatudes per la paròdia, i va obtenir tant d'èxit perquè, en lloc d'ésser pres seriosament, fou mirat com a la més perfecta encarnació de la popularíssima caricatura de Gilbert.

"És de Wilde la paradoxa: la natura imita l'art. Però la vida mateixa de Wilde fou la ilustració d'una paradoxa molt més divertida, això és: la realitat imita la caricatura."

Byron havia pogut permetre's les seves excentricitats i el seu dandisme perquè en Byron hi havia altres moltes coses. Però en Wilde, enfora del dandisme estètic, del qual era el més representatiu divulgador, no hi havia sinó una altra valor: la seva conversa. Aquesta ens ha estat conservada en les comèdies, i ho devem solament a necessitats seves d'ordre pecuniari. Sense aquesta circumstància, el pitjor d'ell s'hauria conservat en llibres, i el millor hauria desaparegut, amb el resultat que cap de les seves obres no seria popular. *The importance of being earnest*, sobretot, gaudeix encara de la favor del públic, i aquesta favor no sembla en camí de decaure. A part de les seves comèdies, els anglesos d'avui coneixen poc l'obra literària de Wilde i s'hi interessen poc. El seu estil resulta tan insuportable per a les orelles angleses com el pitjor i el més artificial de d'Annunzio. La voga de les seves obres en el continent sols s'explica pensant que, en realitat, no és tant l'obra, com l'home, com el mite, allò que els continentals han enfocat. — F. S.

Els etruscos

Per molt de temps el poble etrusc ha estat un enigma davant del qual tots els esforços dels qui han volgut desxifrar-lo han resultat vans. Les descobertes arqueològiques fornien un material enorme, però les preguntes: D'on venien? Qui eren? Quina fou llur història?, restaven incontestades. No havia aparegut la columna de Rosetta qui ajudés a desxifrar-les, ni el Champollion qui les desxifrés. Un estudi força estimable d'un savi francès, Martha, titulat *La langue étrusque*, era insuficient. La ciència històrico-arqueològica esperava el treballador que, a la manera de Gustau Glotz pel que fa a la civilització egea, vingués a interpretar, a sistematitzar, a fer reviure, en una reconstrucció històrica, l'immens material acumulat.

Sembla que aquest treballador ha aparegut i que el fruit dels seus treballs ens són donats en un llibre titulat *Etruria antica*, del qual Pietro Silva en el *Corriere della Sera* (4 gener) fa grans elogis.

"Per fortuna per als estudis italians—diu—hi ha hagut entre nosaltres qui ha estat capaç de fer per la civilització etrusca tot allò que ha fet Glotz per la civilització egea, i és Pericle Ducati. El seu llibre *Etruria antica*, adés aparegut, és molt més que una exposició clara i ordenada dels resultats més dignes d'atenció als quals és arribada avui l'etruscologia: és una presentació sintètica de la història, de la civilització etrusca, en la qual la molta i sòlida doctrina és animada per un simpàtic esperit artístic qui dóna a totes les pàgines del llibre interès i calor de vida."

Es tracta d'un estudi minuciós, apassionat, intelligent, que ha permès a l'autor d'arribar a reconstruir la història romasa oculta en les indesxifrables inscripcions, la vida pública i privada, les diverses activitats, els caràcters i les cerimònies de la religió, les fases i l'evolució de l'art i de la cultura. La qüestió de l'origen i de la procedència és resolta amb la demostració (que Silva jutja definitiva) de l'exactitud de la tesi qui afirma l'origen asiàtic dels etruscos i llur procedència de la Lídia.

Cal assenyalar amb joia l'aparició d'un llibre semblant, perquè el poble etrusc va exercir una gran influència en la formació de Roma i les restes que ens ha deixat demostren una esponerosa florida de civilització. — F. S.

Per la normalitat de la nostra literatura

Julià Gual, crític literari del *Diari de Mataró*, parla a la Plana literària d'aquest periòdic (21 de gener) de l'obra de Plàcid Vidal "Els singulars anecdòtics".

No compartim algunes de les apreciacions elogioses que Julià Gual fa de l'obra literària de Plàcid Vidal, de qui diu "que tant de bo hagués fet escola a Catalunya". Tampoc creiem, com Gual creu, que les qualitats de sinceritat i honradesa d'aquest autor justifiquin normalment el to infantil d'ingenuïtat que es manifesta tot al llarg dels seus llibres. Les obres en prosa de Plàcid Vidal ens semblen una mica menys de mitjanes. Però, en fi, això són apreciacions, i En Julià Gual té tant de dret com qualsevol altre a opinar sobre matèria literària. El que ens interessa reproduir ací no és precisament la part del seu article relativa a Plàcid Vidal, ans bé les condicions generals sobre l'estat actual de la literatura catalana que li serveixen d'introducció. Heu-vos-les ací:

"Podríem comptar amb els dits, les vegades que en tancar un llibre nou, que ens arriba després de mil tocades estridents d'anunci, tenim la impressió d'haver llegit l'obra d'un literat, en estat completament de normalitat. Normalitat ascendent, norma-

litat en plenitud, normalitat en repòs; tot això és el que manca a la literatura i als literats o pseudo-literats de Catalunya. Això és precisament el que fa néixer aquest to d'improvisació que tenen la immensa majoria de llibres que surten desesperadament, amb la santa continuïtat de cada dia, per tal de posar a prova la voluntat i la butxaca dels llegidors.

Aquest defecte de dilettantisme fonamental que es troba en la major part dels llibres, nosaltres el cercaríem, i creiem que el trobaríem, en la concepció massa pregonament lírica que ha distingit el nostre problema racial durant molts anys: els nostres literats—parlem en general— han fet de llur obra un instrument per tal d'arribar a ésser racials; és a dir: han estat per l'obra, "istes" de tota mena, quan el seu esperit havia d'ésser, no per esforç, sinó com a fonament i per normalitat, "ans". L'obra de molts escriptors de llengua catalana—el "dialecto rudo y áspero", segons el "Nuevo Mundo" de Madrid — és purament catalanista, sense ésser essencialment catalana. Veu's ací, doncs, explicat tot l'enorme terreny de distància que hi ha dels Carner, dels López-Picó, dels Carles Riba, etc., l'obra dels quals respira una perfecta normalitat, a tota aquesta generació de literats, joves d'universitat i de carrera, que omplen de mediocritat la literatura catalana de darrera hora. Això no és cap perill, ans al contrari, ajuden a donar unitat i a preparar el camí a les actuals i futures grans figures de la nostra literatura."

En els transcrits paràgrafs hi ha la indicació clarividents d'algunes de les tares de la nostra literatura, còniques les unes, recents i meteòriques les altres: dilettantisme, preocupació proselitista, grossa proporció de mediocritats, propagandisme cridaner d'última hora. Els remeis de tots o de quasi tots aquests mals es trobarà en l'imperi del sentit de normalitat, el qual no exclou, és clar, les excentricitats. El fet dels excèntrics implica ja l'existència d'un centre normal. El pitjor, en aquestes coses, no és l'excentricitat, sinó el descentrament. La moderna literatura catalana, a despit dels seus alts valors individuals, s'ha mostrat, en conjunt, una mica descentrada. Ara que ha entrat en un període de difusió, cal vigilar els defectes tant com cal afavorir el desplegament de les bones qualitats. — A. R. i V.

Barcelona i Catalunya

A la novella *Gaseta de Vilafranca* publica Pere Bohigues (15 de gener) un article titulat "L'obra de Barcelona", que és una justa defensa de la posició central de Barcelona en l'obra de la renaixença catalana.

Alludeix l'articulista als comentaris apareguts darrerament a les nostres revistes a propòsit de la cultura comarcal catalana, i remarca que ara "aquesta qüestió s'ha tractat generosament, sense antagonismes odiosos, que altres vegades haurien desvetllat aquells qui sempre aprofiten l'obra realitzada per clamar contra les seves limitacions." Assenyala el fet que la sensació d'obra inacabada que dóna la nostra cultura actual pot conduir l'home amargat a una situació depriment, mentre que aquesta mateixa sensació estimularà l'esperit sà, l'home normal que no és pessimista de jeia, i que pot cooperar, confiat, a l'esforç per ajudar a fer allò que manca en l'obra de tots.

"Obra de tots ha d'ésser la nostra cultura. No solament ha de fer-se, doncs, a la capitalitat; també han de collaborar-hi les comarques. Però si fins ara ha estat concentrada a la capital—s'entén en sa majoria de manifestacions—, haurem de fer blasme a algú del desempar que, gràcies a Déu, comencen a sentir les viles i ciutats catalanes? Seria això una equivocació i una injustícia. No oblidem mai que la prosperitat de Barcelona ha coincidit amb les bones èpoques del nostre país, i que un fet paral·lel remarquem en la decadència. Retrocedint a les primeries del segle XIX veurem millor que hem fet un avenç considerable, des d'una cultura local, amb pocs mitjans de formació, recolzada exclusivament en els recursos que homes eminents pogueren reunir particularment, a una cultura amb corporacions que faciliten a tothom els medis necessaris per a la formació espiritual, que compta amb centres d'ensenyament, que comença d'aprofitar-se de magnànimes iniciatives particulars, etc. Per donar cohesió a aquesta activitat diversa, calia establir un centre fort, on tothom pogués ésser acollit.

Avui que posseïm ja aquest centre, és quan hem de procurar que els qui no s'hi troben, es beneficiïn de la seva irradiació, fent de manera que els elements de què aquell disposa siguin cada vegada més accessibles als qui en són apartats. Comencen ja de sentir-se els beneficis d'aquesta irradiació. Exemple, les associacions de música, i altres manifestacions que poden anar venint.

Altrament, no crec que pugui dir-se que la concentració espiritual de Barcelona pugui afeblir l'obra espiritual de les comarques. Aquelles forces desplaçades tornen sovint al punt de partida. Entre nosaltres comptem amb un exemple força interessant: la revista *Penedès*. Molts dels seus elements no residien pas a les viles penedesenques, i, en canvi, tingué un caràcter comarcal ben definit, cabien en ella totes les iniciatives i esforços dels penedesencs, fos qualsevol el punt d'on procedissin."

L'exemple de l'enyorada revista *Penedès* pot servir, en efecte, per a orientar els esforços de cultura comarcal, en els quals han d'ocupar el lloc que els correspon els nadius de cada comarca que resideixen a Barcelona. D'aquesta manera, la natural concentració d'elements intellectuals a la capital catalana no significaria la pèrdua completa d'aquests elements per part de les comarques d'on són originaris. — A. R. i V.

El nou comarcalisme

Les orientacions darrerament assenyalades per al treball de cultura a les nostres comarques, comencen a donar bons fruits. A la premsa de fora de Barcelona veiem, d'algun temps ençà, manifestacions d'un nou comarcalisme, el qual representa, no pas una estèril i rancuniosa reacció contra el famós centralisme barceloní, ans bé una comprensió del paper respectiu que Barcelona i la resta de Catalunya han de tenir en el descabdellament de la cultura nostrada.

Una d'aquestes interessants manifestacions la trobem en l'editorial del primer número del periòdic quinzenal *Gaseta de Vilafranca:*

"No fa gaires mesos—escriu—un escriptor demanava pietat per la nostra història. Aquesta pietat l'hauríem de sentir tota la gent de les comarques i així ens convertiríem en col·laboradors dels erudits que refan la història i dels que performen la paria i que estudien la nostra etnografia.

Dintre la perifèria del Penedès podrien realitzar-se simultàniament dues tasques, tabel·liades amb el senyal inconfusible de la nostra comarca: la una de recerca i investigació, amb la conseqüent publicació de monografies i assaigs; l'altra d'expansió literària. Amb la primera aconseguiríem de fer conèixer el Penedès d'ahir una mica ignorat, i per gràcia de la segona podríem establir les valors penedesenques d'avui.

Per torna, s'assoliria la unió espiritual de la gent dels tres trossos de la nostra comarca esberlada, sota aquesta fiàmula agermanadora: Penedès. I l'indiferentisme, fill de la incomprensió meteca, i les petites renyines interlocals, atiades pel futbolisme—ai las! — vuitcentista, serien així vençudes per sempre més."

A notar l'allusió ràpida que l'articulista fa a l'acció tristament localista, anticomarcal i anticatalana de certes enemistats creades o atiades per un futbolisme desviat. Algun dia caldrà parlar amplament d'aquest aspecte.—J. A.

El romanticisme i els clàssics a Catalunya

Josep Carner publica en *El Sol*, de Madrid (14 de gener), un article escrit a Sant Josep de Costa Rica, en el qual fa algunes consideracions molt agudes i profundes sobre el sentit literari i espiritual de la poesia de Joan Maragall i de Joan Alcover, aquests dos homes "allunyats de mi — diu Carner —, l'un per la seva mort i l'altre per l'absència, que és més aviat com una mort meva."

Mostra l'articulista l'evolució d'aquests dos grans poetes catalans. Tots dos, havent-se mostrat romàntics o neoromàntics en llengua castellana i en llurs primers cants catalans, van ésser portats per la pregona suggestió dels valors eterns de la Catalunya peninsular i la insular a una posició clàssicitzant.

"Recordo molt bé a Maragall — escriu — a les darreries dels seus anys. El seu èxode, per dir-ho així, de Novalis a Goethe, el seu trànsit del balbuceig illuminista a l'articulada serenitat perfecta, no allunyà el seu cor de l'ambient col·lectiu decididament romàntic. Precisament en ço que no creia era en un estatisme tècnic i només tècnic, en una ordenació sense fe, en un perfeccionament sense palpitació. Entre la protesta pintoresca de la ingènua multitud i la redempció normal per una nova burocràcia impecable, preferia el més viu, que era el primer; alguna cosa li deia, en el fons de la ment, que una novetat no podia ésser fecunda sense algun sobressalt, que el patriotisme era funció creativa, per la seva naturalesa arriscada i àdhuc eventualment convulsa. Per als seus grans ideals integradors *(Cant dels hispans* i la "balada" pirenenca) trobava més possibilitats dinàmiques en el romanticisme particularista que en una superació formal elaborada sense anhel.

I alguna cosa sé del Joan Alcover d'avui. El seu ideal ètnic no és feréstec ni separador. L'escampada violència li semblaria mostra de debilitat. La prolongada imprecació retòrica repugna al seu esperit subtil com a imprecació, com a retòrica i com a fracàs. En una paraula: prefereix, com Cambó, la solució amficciònica a una forma de balcanització. Potser per això ell, que conserva un esperit tan finament jove, no coincideix amb la sensibilitat més difusa, segons sembla, a Catalunya. Però estic segur que Joan Alcover, com Maragall ahir, en optar personalment per les solucions clàssiques, de vasta perspectiva, i no per les romàntiques, de petita intensitat brava, creu saber que àdhuc per a la solució integradora de demà és més valuós el romanticisme vital que la inanitat d'uns conformistes."

En resum, Josep Carner suposa que l'estat d'esperit de Joan Alcover pot ésser condensat en aquesta idea: transformació, no renúncia. — Ll. M.

La llengua espanyola i l'anglesa a les Filipines

El Sol, de Madrid, parla en un editorial (12 de desembre 1925) de la situació del castellà a les illes Filipines. Diu:

"Els esforços fets per l'Administració nordamericana per a substituir i esborrar la influència del nostre idioma en l'arxipèlag radicaven precisament en les escoles. El procediment per a arribar amb rapidesa a implantar en el país una llengua desconeguda en 1898 fou el de multiplicar el nombre d'escoles, emmotllar la intel·ligència dels pàrvuls i crear de pressa una generació apta per recollir la part adoptable de la cultura americana.

Les facultats d'assimilació d'aquella raça donaren eficàcia immediata al sistema educatiu nordamericà. En un quart de segle l'anglès ha substituït l'espanyol, i encara que nosaltres ens resistim a admetre la lògica dels fets, hem de comprendre que el resultat era fatal. Els Estats Units esmercen en la instrucció primària filipina més que Espanya en la seva. Si comparéssim la xifra del que l'antiga metròpoli destinava per a aquests fins amb el que esmerça avui la nació tutelar, no podríem reprimir un sentiment d'amargor."

Tanmateix, *El Sol* s'aconhorta amb la simpatia que alguns intel·lectuals filipins manifesten per Espanya i es felicita del fet que hagi estat presentat a la Cambra de Representants de l'arxipèlag, un projecte on s'estableix que a les escoles intermèdies i secundàries oficials hi hagi almenys mitja hora diària destinada a l'estudi de l'idioma espanyol. — J. A.

La premsa comarcal

No haurà estat inútil la recent campanya sostinguda des de diversos periòdics catalans a l'objecte d'assenyalar una orientació a la Premsa comarcal catalana. Hem notat, aquestes últimes setmanes, rectificacions, innovacions i

millores en alguns periòdics catalans de fora de Barcelona. Ens plau de citar especialment el cas de *Pla i Muntanya* de Balaguer (17 de gener), que dóna compte, en les següents ratlles, d'una de les innovacions que ha adoptat:

"Els lectors trobaran en aquest número una innovació referent al fulletó. En els nostres periòdics faltava una secció d'història i treballs especialitzats, la llargària dels quals impossibilita, generalment, la diversitat que requereix una publicació com la nostra. Avui comencem a publicar en fulletó una monografia de l'antic convent cisterciense de les Franqueses, el nom de l'intel·ligent autor del qual s'amaga amb el pseudònim Linus. El caràcter especial dels treballs que han de constituir el volum, ens ha obligat a fer-lo de tamany més gran que l'acostumat del fulletó literari i a l'haver-hi de publicar clixés respon també la millor qualitat del paper.

És nostre intent formar un volum que, com hem dit, contingui treballs sobre recerques històriques referents a la nostra ciutat, incloent-hi els treballs descriptius que per llur caire vinguin a ésser com una pausa entre el munt de cites històriques.

Entra també en el nostre pla publicar-hi, ultra les "ordinacions" de la Ciutat, la descripció de les nostres masies, el catàleg de l'arxiu, valuós element per als historiadors de fora. No descuidarem tampoc, essent motiu d'un altre volum, el comentar les belleses de la comarca divulgant els documents d'arxiu dispersos per parròquies i Ajuntaments.

En aquests volums hi podran col·laborar els qui sentint amor per aquestes intencions vulguin honorar-nos amb llurs estudis.

Per ara, alternarem la publicació del fulletó literari amb el d'història, esperant poder ben aviat donar-los tots dos a cada número."

Així concebut, el periòdic comarcal aporta una valuosa i durable contribució a l'obra de la cultura catalana i a la coneixença del passat i el present d'aquests vius trossos de la nostra terra que anomenem comarques.—A. R. i V.

Els catalans d'Amèrica

Per tal que no pogués semblar un joc de vanitat, hem renunciat a reproduir en les nostres planes els elogis que la Premsa de Catalunya i de fora fa de la nostra revista. Com a excepció, reproduirem el que diu *Ressorgiment*, de Buenos Aires, encara que només sigui per a expressar el nostre agraïment i el nostre afecte als catalans emigrats.

Diu *Ressorgiment*:

"Revista de Catalunya". Posem aquesta en primer lloc per ésser la més important de totes i la que per si sola constitueix per Catalunya un valor incalculable. Es publica mensualment en volums de més de cent pàgines, nodrides de text amb la col·laboració de les firmes més notables de la intel·lectualitat catalana. La dirigeix un dels prestigis més sòlids de la nostra pàtria: Antoni Rovira i Virgili. Per emprendre's la publicació d'aquesta revista, els seus iniciadors sollicitaren prèviament per mitjà de

la premsa un capital inicial de cinc mil pessetes i un mínim de mil subscriptors. Al poc temps d'ésser llençada la idea, el capital subscrit en petites aportacions passava de deu mil, i els subscriptors ultrapassaven la xifra demanada. L'èxit d'aquesta publicació, orgull de Catalunya, fou, doncs, evident ja abans de la seva aparició. Fa un any que es publica."

Vagi als germans d'Amèrica, amb l'expressió de la nostra gratitud per aquestes paraules encoratjadores, la prometença de continuar el nostre esforç per fer d'aquesta Revista un poderós instrument de cultura catalanesca.

D'ací estant, nosaltres també sabem valorar l'esforç que representa la publicació, a Buenos Aires, d'un periòdic com *Ressorgiment*, dirigit per Nadal i Mallol, qui tan sovint mostra una excepcional clarividència en tractar dels nostres problemes polítics i socials. — Ll. M.